ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

Μάης - Ιουνης 2023 / Νο 158 / Τιμή: 4€

ΑΝΑΤΡΟΠΗ

ΑΝΤΙΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ

- **Θα σας πάμε στον Μάη του '68 και ακόμη παρά πέρα**
- **Από την Τέχνη στην Επανάσταση**
- Κρατικοποιήσεις χωρίς αποζημίωση • Τράπεζες-Από κρίση σε κρίση
- Εξήντα χρόνια από τη δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη
- Μέση Ανατολή-Καθεστώτα ανάμεσα στον πόλεμο και την επανάσταση

ΤΕΥΧΟΣ 158

Μάης-Ιούνης 2023

Ο **Σοσιαλισμός από τα Κάτω** είναι το δίμηνο περιοδικό του **Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος**
Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Υπεύθυνη σύνταξης: Μαρία Στύλλου
Συντακτική Επιτροπή: Δημήτρης Δασκαλάκης, Σωτήρης Κοντογιάννης, Λέανδρος Μπόλαρης, Λίλιαν Μπουρίτη, Γιώργος Ράγκος
Εξώφυλλο, Σελιδοποίηση: Γιάννης Κούβαρης, Παντελής Γαβριηλίδης
Κεντρική διάθεση: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14,
Τηλ. 210 5247584, Περιοδικό "Σοσιαλισμός από τα Κάτω", Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα, ISSN: 2241-7176
Για επικοινωνία: sosialismosapotakato@gmail.com - www.socialismfrombelow.gr

Απεργοί των Δήμων "πολιορκούν" τον Βορίδη

Να κάνουμε την ανατροπή αντικαπιταλιστική

Η δυναμική της εργατικής ριζοσπαστικοπίησης μπορεί αυτή τη φορά να φτάσει πιο μακριά, υποστηρίζει η Μαρία Στύλλου. Και προτείνει αντικαπιταλιστική στρατηγική.

Η πορεία προς τις εκλογές της 21 Μάη σημαδεύτηκε από την αρχή με το ξέσπασμα της εργατικής αγανάκτησης. Το σύνθημα *«Κλιμακώνουμε τους αγώνες για την ανατροπή»* μπορεί να το έκανε λάβαρό της η αντικαπιταλιστική Αριστερά με την ΑΝΤΑΡΣΥΑ, αλλά η δύναμη που το έκανε και το κάνει ρεαλιστικό είναι το εργατικό κίνημα με τις απεργίες και τα προχωρήματά του.

Ο Μάρτης ήταν εκρηκτικός με τις τεράστιες πανεργατικές απεργίες στις 8 και στις 16 του μήνα και τα συγκλονιστικά συλλαλητήρια ενάντια στο έγκλημα των Τεμπών. Αλλά ήδη από τον Φλεβάρη η δυναμική είχε φανεί με την απεργία των εκπαιδευτικών και των εργαζόμενων στα νοσοκομεία και τις καταλήψεις των καλλιτεχνών. Και δεν εκτονώθηκε, αντίθετα συνεχίστηκε με το εντυπωσιακό συλλαλητήριο ενάντια στην ιδιωτικοποίηση του νερού στη Θεσσαλονίκη, την απεργία των εργατών στους Δήμους και τις μάχες στα νοσοκομεία ενάντια στη λεηλασία κλινικών από τους «χορηγούς» και τις διώξεις συνδικαλιστών, όπως της Αργυρής Ερωτοκρίτου.

Η προεκλογική περίοδος είναι διαφορετική από κάθε προηγούμενη. Όχι μόνο γιατί η δυναμική του εργατικού κινήματος ανησυχεί τους από πάνω, αλλά και γιατί η κυρίαρχη τάξη δεν έχει καμιά έτοιμη πολιτική λύση που να της εξασφαλίζει σταθερότητα. Ο φόβος της αστάθειας γίνεται διαρκείας, όπως δείχνει η συζήτηση για πολλούς εκλογικούς γύρους. Δικαιολογημένα γίνεται από πολλούς η σύγκριση με τις εκλογές του 2012. Όμως, το 2023 υπάρχουν εμπειρίες και προχωρήματα που κάνουν με-

γάλη διαφορά και ανοίγουν νέες δυνατότητες για το εργατικό κίνημα και την Αριστερά.

Ας θυμηθούμε το 2012

Οι διπλές εκλογές τον Μάη και τον Ιούνη του 2012 έγιναν μετά την ψήφιση του δεύτερου Μνημόνιου από την κυβέρνηση Παπαδήμου και τις μεγαλύτερες πανεργατικές απεργίες που είχαν γίνει τα τελευταία είκοσι χρόνια. Είχε προηγηθεί το πρώτο Μνημόνιο που ξεκίνησε την άγρια επίθεση στην εργατική τάξη, ξεσήκωσε την εργατική αντίσταση και οδήγησε στην κατάρρευση της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ μέσα σε δυο χρόνια από την εκλογική νίκη του τον Οκτώβρη του 2009 με 43,92%! Ο Γιώργος Παπανδρέου παραιτήθηκε, ο Βενιζέλος ανέλαβε την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ και μπήκε σε συγκυβέρνηση με τη ΝΔ και το ΛΑΟΣ με πρωθυπουργό τον διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος Παπαδήμο.

Επιφανειακά, ήταν η πιο σταθερή κοινοβουλευτικά κυβέρνηση. Αλλά, το δεύτερο Μνημόνιο ήταν πιο σκληρό ακόμα και από το πρώτο και η εργατική απάντηση ακόμα πιο άγρια. Στις 12 Φλεβάρη 2012 ζήσαμε την πιο μεγάλη πανεργατική απεργία που έδειξε ότι η ζωή εκείνης της συγκυβέρνησης ήταν μετρημένη και άνοιξε το δρόμο προς εκλογές σε συνθήκες πολιτικής κρίσης. Όπως γράφαμε σε αυτό το περιοδικό τότε:

«Τώρα τα επιτελεία των καπιταλιστών μέσα κι έξω από την Ελλάδα ανησυχούν ότι στο τέρμα του δεν βρίσκεται η πολυπόθητη γι' αυτούς πολιτική και οικονομική σταθερότητα που θα εξασφαλίσει ότι οι τραπεζίτες θα εισπράττουν απρόσκοπτα τα τοκοχρεολύσιά τους. Φοβούνται ότι ο κόσμος που έκανε 17 Πανεργατικές απεργίες και αμέτρητες συγκρούσεις από τις πύλες των χώρων δουλειάς μέχρι το Σύνταγμα και τα σκαλοπάτια της Βουλής θα χρησιμοποιήσει τις κάλπες για να αποκεφαλίσει τους αρχιτέκτονες των Μνημονίων».[1]

Οι μάχες στους χώρους δουλειάς είχαν πολλαπλασιαστεί. Στις 17 Γενάρη 2012 τα Εργατικά Κέντρα της Αττικής είχαν κηρύξει 24ωρη απεργία συμπαράστασης σε εργάτες και εργάτριες που πάλευαν ενάντια σε κλεισίματα και απολύσεις. Ο Τάσος Αναστασιάδης έδινε την εικόνα σε συνέντευξή του:

«Αυτή τη στιγμή υπάρχουν σε εξέλιξη οι αγώνες στην Ελληνική Χαλυβουργία, στον ΑΛΤΕΡ, στην Ελευθεροτυπία που είναι οι πιο γνωστοί και μεγάλοι χώροι. Όμως δίπλα σε αυτούς τους χώρους είναι η αλουμινοβιομηχανία Λουκίσας, ο Μυλωνάς, και η Αλουμινέξ, όλες επιχειρήσεις μετάλλου στο Περιστέρι, τα ΝΟΤΟΣ που κάνουν κινητοποιήσεις ενάντια στην εκ περιτροπής εργασία, η Γερολυμάτος Κοσμέτικς, η φαρμακοβιομηχανία ΑΛΑΠΙΣ, η 3Ε Εκτυπωτική, η ΣΕΒΙΣΕ με τα βιολογικά προϊόντα στον Βοτανικό. Είναι τα νοσοκομεία Γενικό Πατησίων, Ερρίκος Ντυνάν και Ωνάσειο, το ΙΓΜΕ που κάνει κατάληψη. Όπου και να γυρίσεις το μάτι σου στην Αττική, υπάρχουν δεκάδες χώροι που δίνουν τη μάχη αυτήν την στιγμή. Και δεν είναι μόνο στην Αττική. Αυτή η εικόνα εξαπλώνεται και στην επαρχία. Στην Ξάνθη μόνο αυτή τη στιγμή υπάρχουν τουλάχιστον 5 εργοστάσια με προβλήματα και αγώνες, με κεντρική την καπνοβιομηχανία ΣΕΚΑΠ, την χαρτοβιομηχανία ΝΤΙΑΝΑ, την γαλακτοβιομηχανία ΡΟΔΟΠΗ. Πρόκειται για γενικευμένο κύμα επίθεσης της εργοδοσίας, αλλά κυρίως για γενικευμένο κύμα αντίστασης και αγώνα από τη μεριά των εργατών».[2]

Και συμπληρώναμε στο ίδιο τεύχος:

«Η Πανατtική Απεργία στις 17 Γενάρη έδειξε πώς διαμορφώνονται τα στρατόπεδα αυτή τη στιγμή. Μέσα σε συνθήκες οικονομικής ύφεσης, μαζικής ανεργίας και συντονισμένης εργοδοτικής επίθεσης, οι εργάτες οργανώνουν απεργίες διαρκείας και καταλήψεις σε μια σειρά χώρους, ακόμη και εκεί που τα προηγούμενα δυο χρόνια δεν υπήρχε συμμετοχή στην πρώτη γραμμή των πανεργατικών απεργιών. Η Χαλυβουργία, ο Άλτερ, η Ελευθεροτυπία έχουν γίνει πηγή έμπνευσης για μικρότερους χώρους που αρνούνται να υποταχτούν σε κλεισίματα και απολύσεις. Επικρατεί ένα πνεύμα που το συνόψισε πετυχημένα ο Μωυσής Λίτσης από τους απεργούς της Ελευθεροτυπίας στην ομιλία του στη συγκέντρωση του ΕΚΑ στις 17 Γενάρη: «Αυτοί έχουν το άρθρο 99 και εμείς είμαστε το 99%». Το σύνθημα «Είσαστε το 1%, είμαστε το 99%» που χάρισαν στο κίνημα οι ακτιβιστές του «Καταλάβετε τη Γουόλ Στριτ» σηματοδοτεί πώς αισθάνονται εκατομμύρια εργαζόμενοι και νεολαίοι σε όλο τον κόσμο και στην Ελλάδα».[3]

Κάτω από εκείνες τις συνθήκες έγιναν οι εκλογές στις 5 Μάη και στις 17 Ιούνη 2012 και ονομάστηκαν «εκλογές-σεισμός», καθώς ο ΣΥΡΙΖΑ που είχε πάρει το 2009 μόλις 4,6% εκτινάχτηκε στη δεύτερη κάλπη του 2012 στο 26,8%. Το ΠΑΣΟΚ γκρεμίστηκε στο 12,28% από τα ύψη του 43,92% και η ΝΔ έπεσε από το 33,47% του 2009 στο 29,66%, περνώντας από το 18,85% στις εκλογές του Μάη 2012.[4]

Τεράστια στροφή προς τα αριστερά που στήριξε την προοπτική για κυβέρνηση της Αριστεράς, όπως την πρότεινε ο ΣΥΡΙΖΑ. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκαν οργανώσεις της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς που στήριξαν πολιτικά εκείνη την πρόταση και εντάχθηκαν στον ΣΥΡΙΖΑ. Όμως, αυτό που έμοιαζε μεγάλο τότε, αποκάλυψε σύντομα τα όριά του. Τα όρια του κοινοβουλευτικού δρόμου για τη δικαίωση των προσδοκιών εκείνης της μαζικής ριζοσπαστικοποίησης φάνηκαν χειροπιαστά μέσα από την εμπειρία της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ τα επόμενα χρόνια.

Μια νέα ριζοσπαστικοποίηση

Σήμερα, το νέο κύμα ριζοσπαστικοποίησης έχει τις εμπειρίες από τις δικές του μάχες, αλλά και τα διδάγματα από τον προηγούμενο γύρο. Οι απεργίες ενάντια στα Μνημόνια έγραψαν ιστορία, αλλά τον έλεγχο τον είχαν κρατήσει οι συνδικαλιστικές και κοινοβουλευτικές ηγεσίες που ποτέ δεν προσανατολίστηκαν στο συντονισμό και την κλιμάκωση της δράσης μέχρι να δικαιωθούν οι αγώνες με τη δύναμη του ίδιου του εργατικού κινήματος. Η ΓΣΕΕ, η ΑΔΕΔΥ,

17 Γενάρη 2012: Απεργία-συντονισμός ενάντια στις απολύσεις

τα Εργατικά Κέντρα δεν έδωσαν συνέχεια στις προσπάθειες συντονισμού των αγώνων στους χώρους δουλειάς, αφήνοντας κάθε μάχη να ξετυλίγεται μόνη της. Ακόμη και όταν ο κόσμος πλημμύριζε το Σύνταγμα με το «Κίνημα των Πλατειών», εκείνη η μαχητική διάθεση δεν αξιοποιήθηκε για το δυνάμωμα της οργάνωσης μέσα στους χώρους δουλειάς. Μικρές ήταν οι δυνάμεις της επαναστατικής αριστεράς που επέμεναν ότι από εκεί περνάει ο δρόμος για τη νίκη και τη δικαίωση. Η ΑΝΤΑΡΣΥΑ άπλωσε μέσα σε εκείνους τους αγώνες την ανάγκη για το μεταβατικό πρόγραμμα της αντικαπιταλιστικής ανατροπής, αλλά δεν κατάφερε να κερδίσει την πολιτική μάχη για το ρίζωμα αυτής της προοπτικής εκεί που μετράει, εκεί που βρίσκεται η δύναμη της τάξης, μέσα στους χώρους δουλειάς.

Το κίνημα μέσα στην τετραετία του Μητσοτάκη δεν είχε «Πλατείες», είχε όμως σκληρές εργατικές μάχες μέσα σε συνθήκες πανδημίας, πολέμου και ακρίβειας, ενάντια σε μια κυβέρνηση που ήθελε να τσακίσει τα συνδικάτα και τις δημοκρατικές ελευθερίες. Αυτό δίνει πολύτιμα χαρακτηριστικά, οργανωτικά και πολιτικά στις νέες πρωτοπορίες του κινήματος.

Πρακτικά, αυτό σήμαινε ότι οι περισσότερες μάχες του κινήματος και οι περισσότερες απεργίες ήταν οργανωμένες από τα κάτω. Αυτό είναι ολοφάνερο για τους αγώνες της νεολαίας, από τις φοιτητικές συγκρούσεις για να μην περάσει η πανεπιστημιακή αστυνομία μέχρι τις καταλήψεις των σπουδαστών της Τέχνης. Αλλά ισχύει και για τους εργατικούς χώρους. Το παράδειγμα των νοσοκομείων ξεχωρίζει, από τις απεργίες μέσα στην καραντίνα και τις συγκεντρώσεις στις πύλες στις 7 Απρίλη 2020 μέχρι την απεργία στις 22 Φλεβάρη φέτος και τη συμμετοχή τους στον εκρηκτικό Μάρτη, πάντα με τη βοήθεια του Συντονιστικού τους. Η ύπαρξη του Συντονιστικού σήμαινε ότι η αυθόρμητη οργή μπορούσε να μετατρέπεται σε οργανωμένη δράση από νοσοκομείο σε νοσοκομείο με συνελεύσεις και επιτροπές αγώνα.

Οι πρωτοβουλίες της βάσης ξεπέρασαν το χειρόφρενο των ηγεσιών ξανά και ξανά σε πολλούς χώρους, όπως στην efood και την COSCO. Και δεν περιορίστηκαν σε συνδικαλιστικές μάχες, όσο σημαντική κι αν είναι αυτή η διάσταση. Έγιναν ξανά και ξανά πολιτικές μάχες. Προφανώς στη σύγκρουση με τις αντισυνδικαλιστικές επιθέσεις του Χατζηδάκη, της Κεραμέως, του Πλεύρη. Αλλά και συνολικότερα.

Πηγαίνουμε προς τις εκλογές με τη Νέα Δημοκρατία να προσπαθεί να εμφανιστεί ως αντιφασιστική δύναμη που νομοθετεί για τον αποκλεισμό του Κασιδιάρη. Επιχειρεί βρόμικες μεθοδεύσεις στις διασυνδέσεις της με τον Άρειο Πάγο, αλλά ταυτόχρονα ομολογεί ότι η καταδίκη της Χρυσής Αυγής ως εγκληματικής νεοναζιστικής οργάνωσης δεν μπορεί να αγνοηθεί. Μια καταδίκη που επιβλήθηκε από το αντιφασιστικό κίνημα με σκληρές μάχες που κορυφώθηκαν με το τεράστιο συλλαλητήριο στις 7 Οκτώβρη 2020, τότε που πλημμύρισε η λεωφόρος Αλεξάνδρας την ώρα που το δικαστήριο έβγαζε την καταδικαστική απόφαση.

Τα πολιτικά προχωρήματα μέσα στους εργατικούς χώρους είναι αποτέλεσμα και της συνειδητής προσπάθειας που κάνουν οι επαναστάτες για να ανοίγουν τα ζητήματα καταπίεσης, ρατσισμού, σεξισμού, σκανδάλων και αντιδημοκρατικών επιθέσεων. Οι δράσεις της ΚΕΕΡΦΑ αλλά και της Κίνησης για την Απεργιακή 8 Μάρτη είναι πολύτιμες. Στο μονοήμερο με θέμα καταπίεση και απελευθέρωση που οργανώθηκε πρόσφατα, ήρθαν πολλά παραδείγματα:

«Η καταπίεση είναι αποτέλεσμα μιας διπλής προσπάθειας από την άρχουσα τάξη», είπε ο Κώστας Καταραχιάς, γραμματέας του Συλλόγου Εργαζόμενων στο Έλενα Βενιζέλου και μέλος ΔΣ της ΕΙΝΑΠ. *«Από τη μία θέλει να εντείνει την εκμετάλλευση της εργατικής τάξης και από την άλλη θέλει να διασπά την εργατική τάξη και να την ελέγχει ιδεολογικά. Απέναντι σε αυτά υπάρχει ένα τεράστιο κίνημα στη νεολαία αλλά και στους εργατικούς χώρους. Είμαστε πολύ περήφανοι που είμαστε το κομμάτι της αριστεράς που ανοίγει τα ζητήματα της καταπίεσης αλλά και την προοπτική».*

«Δεν φτάνει που το φορτίο της αναπαραγωγής πέφτει πάνω στην οικογένεια, της φορτώνουν και την ευθύνη για ό,τι

πάει στραβά», είπε η Μαρία Χαρχαρίδου, νοσηλεύτρια στο ΓΝΑ Γεννηματάς. *«Είδαμε τι συνέβη με τη 12χρονη στον Κολωνό που συνέλαβαν τη μητέρα, είδαμε τι συνέβη με τη 13χρονη στη Λακωνία που πάλι έβαλαν τη μητέρα στο στόχαστρο. Η σύνδεση του γυναικείου κινήματος με το εργατικό είναι πολύ σημαντική. Οι μάχες που δίνουμε στα νοσοκομεία δίνουν στις γυναίκες το πραγματικό δικαίωμα στην έκτρωση, στην πρόσληψη, τις υπηρεσίες υγείας. Αυτό συμβαίνει σε όλους τους χώρους. Τα εργατικά αιτήματα είναι ταυτόχρονα αιτήματα για τη γυναικεία απελευθέρωση».*

«Η εικόνα της Αργυρής Ερωτοκρίτου στην εξέδρα της 8 Μάρτη να λέει θα αλλάξουμε τον κόσμο με τις γυναίκες μπροστά, ήταν για μένα, που είμαι από τη Μεταπολίτευση στο κίνημα, ένα όνειρο που έγινε πραγματικότητα», είπε η Μαρία Μαυρομάτη. *«Δεν έγινε με παρθενογένεση. Ήταν κάτι που το πιστεύαμε, ότι αυτή η θεωρία του αντικαπιταλιστικού αντισυστημικού γυναικείου κινήματος θα μπορούσε να βοηθήσει και να δυναμώσει μέσα στην εργατική τάξη. Γιατί μέχρι τώρα έμοιαζε όνειρο; Γιατί υπήρχε το κίνημα της αυτονομίας αλλά και ένας ισχυρός ρεφορμισμός που αποσπούσε το γυναικείο ζήτημα από την ταξική πάλη και το έκλεινε μέσα στην οικογένεια, στη σχέση άντρα-γυναίκας, σε έναν ανταγωνισμό μεταξύ τους. Φτάσαμε να αλλάξει αυτό λόγω της κρίσης του καπιταλισμού που έχει αντανάκλαση μέσα στην οικογένεια και την αναπαραγωγή, λόγω της επαναστατικής αριστεράς που είναι πιο μεγάλη και δυνατή, και λόγω ενός κινήματος που είναι πιο ισχυρό, με τον ρεφορμισμό να μην μπορεί να δώσει απαντήσεις».*[5]

Αντίστοιχη μάχη ήταν και είναι τα συλλαλητήρια και η κατακραυγή για το σκάνδαλο με την ΕΥΠ και τις υποκλοπές. Ο Μητσοτάκης μπορεί να προσπαθεί να βαφτίσει «βαθύ κράτος» τους συνδικαλιστές, αλλά η πραγματικότητα είναι ότι η πάλη για δημοκρατία είναι υπόθεση των εργατών.

Οι εργαζόμενοι στα Μουσεία στην πρώτη γραμμή των αγώνων

Εργατική δημοκρατική παράδοση

Η ιστορία δεν δημιουργείται από τους «μεγάλους άνδρες» (ούτε από «μεγάλες γυναίκες»). Η ατμομηχανή της είναι οι κοινωνικές επαναστάσεις και οι ταξικές συγκρούσεις. Αυτό δεν σταμάτησε με την επικράτηση του καπιταλισμού, όπως θέλουν να λένε όσοι βλέπουν στην επικράτηση του καπιταλισμού το «τέλος της ιστορίας». Οι δημοκρατικές κατακτήσεις δεν ήρθαν από τα πάνω. Αντίθετα, ήταν και είναι πάντα αγώνας των από κάτω.

Η επικράτηση του καπιταλισμού μετά από τις αστικές επαναστάσεις δεν άπλωσε το δικαίωμα στην ψήφο σε όλο τον πληθυσμό. Αντίθετα, η νέα άρχουσα τάξη των καπιταλιστών φρόντιζε να περιορίζει την ψήφο μόνο σε άνδρες που κατείχαν περιουσία. Οι Χαρτιστές ήταν το εργατικό κίνημα που έδωσε τη μάχη για το δικαίωμα των εργατών στην ψήφο τον 19ο αιώνα. Η εργατική τάξη και το κίνημά της από τα πρώτα βήματά του πάντα ήταν και είναι δύναμη για το άπλωμα της δημοκρατίας. Οι Χαρτιστές πριν από 200 χρόνια έσπασαν τους αποκλεισμούς που περιόριζαν την ψήφο μόνο σε όσους είχαν περιουσία. Το κίνημά τους ήταν έμπνευση για τον Ένγκελς και τον Μαρξ που ανέδειξαν την ανωτερότητα της εργατικής δημοκρατίας με το παράδειγμα της Παρισινής Κομμούνας. Και χρειάστηκαν νέα κινήματα για να ψηφίζουν και οι γυναίκες. Το 1884 στη Βρετανία μπορούσαν να ψηφίζουν περίπου το 60% των ενήλικων ανδρών, αλλά καμιά γυναίκα.

Ανάμεσα στο 1914 και το 1918, η απασχόληση των γυναικών μεγάλωσε μέσα στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς οι γυναίκες αντικατέστησαν στα εργοστάσια τους άντρες που έφευγαν για τα μέτωπα. Αυτό έδωσε τη δύναμη για να κερδίσουν οι αγώνες για την ψήφο των γυναικών. Οι εργάτριες έκαναν τη διαφορά στο κίνημα των γυναικών και οι επαναστάτριες αξιοποίησαν την παράδοση του Ένγκελς που είχε εξηγήσει ότι η ρίζα της γυναικείας καταπίεσης δεν βρισκόταν στις βιολογικές διαφορές αλλά στην επικράτηση της ατομικής ιδιοκτησίας.

Η Ρώσικη Επανάσταση ανέδειξε την επόμενη διάσταση της πάλης για δημοκρατία. Η ανατροπή του τσαρικού καθεστώτος τον Φλεβάρη του 1917 δεν σήμαινε απλά το δικαίωμα να εκλέγουν την κυβέρνηση όλοι και όλες που το είχαν στερηθεί. Άνοιξε έναν αγώνα δρόμου ανάμεσα στο δυνάμωμα των Σοβιέτ, όπου οι εργάτες και οι εργάτριες μπο-

ρούσαν να εκλέγουν τους αντιπροσώπους τους από τα εργοστάσια και τους άλλους χώρους δουλειάς, και το κοινοβούλιο που αποδείχθηκε ανίκανο να σώσει ακόμη και την αστική δημοκρατία από το πισωγύρισμα. Τα Σοβιέτ τσάκισαν το πραξικόπημα του Κορνίλοφ και άνοιξαν το δρόμο για την εργατική δημοκρατία.

Από τότε, ξανά και ξανά στις μεγάλες στιγμές της ανατροπής καθεστώτων αυτή η αναμέτρηση ανάμεσα στην προοπτική της εργατικής δημοκρατίας και στις αντιδραστικές ανεπάρκειες της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας έρχεται και ξανάρχεται. Από τη Γερμανία του 1918 ως τον Μάη του 68 και τις «μεταπολιτεύσεις» του 1974 στην Πορτογαλία και την Ελλάδα. Όπου οι αγώνες μένουν στα μισά, η κατάσταση πισωγυρίζει.

Φέτος που κλείνουν εξήντα χρόνια από τη δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη, δεν μπορούμε να ξεχνάμε ούτε στιγμή πώς η άρχουσα τάξη ελέγχει ένα κράτος που γίνεται «παρακράτος» όταν απειλείται. Τότε ήταν η ΕΡΕ του ορίτζιναλ Καραμανλή που έφτασε σε εκείνο το έγκλημα. Τώρα ο Μητσοτάκης προκαλεί τη νοημοσύνη μας όταν η Νέα Δημοκρατία -συνέχεια της ΕΡΕ- μιλάει για «βαθύ κράτος» στοχοποιώντας τους συνδικαλιστές.

Σήμερα

Χρειάζεται να δούμε τους αγώνες του σήμερα μέσα από αυτή τη σκοπιά. Ο ρόλος της επαναστατικής Αριστεράς είναι καθοριστικός και για τα άμεσα μέτωπα και για την προοπτική.

Οι οικονομικές επιθέσεις δεν βρίσκονται στο τέλος τους, όσα ψέματα κι αν λέει ο Μητσοτάκης. Η οικονομική κρίση έχει μπροστά της μια νέα επιδείνωση που είναι ήδη ορατή με τις χρεοκοπίες τραπεζών που κάνουν ακόμα και το ΔΝΤ να δίνει χειρότερες προβλέψεις για την οικονομία. Οι εργοδοτικές επιθέσεις βρίσκονται ήδη σε εξέλιξη με διώξεις συνδικαλιστών, απολύσεις, άρνηση συλλογικών συμβάσεων και μπλόκο στις αυξήσεις μισθών την ώρα που ο πληθωρισμός θερίζει. Αυτή δεν είναι μια κατάσταση που προβλέπεται να αλλάξει μετά τις εκλογές. Συνδικαλιστικές ηγεσίες που σταματούν τις κινητοποιήσεις μπροστά στις εκλογές δεν έχουν τίποτε να προσφέρουν.

Είναι απαραίτητο να κρατήσουμε και να δυναμώσουμε την οργάνωση των απεργιών από τη βάση όπως έχει ήδη αρχίσει να γίνεται˙ και η καλύτερη εγγύηση γι' αυτό είναι να ενισχυθεί ο ρόλος που παίζει η επαναστατική Αριστερά. Η Αριστερά που στις συνελεύσεις των ηθοποιών, παραδείγματος χάρη, πρότεινε απεργίες διαρκείας και έχασε την ψηφοφορία οριακά όταν οι παρατάξεις του ΣΥΡΙΖΑ και του ΚΚΕ επέμεναν αρνητικά. Η Αριστερά που παλεύει για να κερδίσουμε μονιμοποιήσεις με τις απεργίες μας εδώ και τώρα και όχι περιμένοντας κάποιες έτσι κι αλλιώς αόριστες προεκλογικές υποσχέσεις.

Η οργάνωση και η ενίσχυση αυτών των μαχών δεν είναι μόνο η καλύτερη απάντηση στις άμεσες επιθέσεις της εργοδοσίας, είναι καθοριστικές και για το αποτέλεσμα των εκλογών. Κάθε εργατικός χώρος που καταφέρνει να δυναμώσει το σωματείο του και να συσπειρώσει τα πιο μαχητικά στοιχεία του σε επιτροπή αγώνα, δίνει ώθηση στη στροφή προς τα αριστερά. Έτσι μπορούμε να εξασφαλίσουμε ότι η κάλπη θα καταγράψει συντριβή για την κυβέρνηση των φονικών ιδιωτικοποιήσεων, του ρατσισμού και του σεξισμού.

Τη συντριβή του Μητσοτάκη δεν την εξασφαλίζουν δηλώσεις σαν του Τσίπρα ότι δεν θα σχηματίσει «κυβέρνηση των ηττημένων» αν ο ΣΥΡΙΖΑ έρθει δεύτερο κόμμα, αλλά οι δυνάμεις που χτίζουν την αριστερή ριζοσπαστικοποίηση από χώρο σε χώρο, από γειτονιά σε γειτονιά, μπαίνοντας μπροστά και στις απεργίες και στις πρωτοβουλίες ενάντια στην καταστολή, στον ρατσισμό, στον σεξισμό.

Αυτές οι δυνάμεις έχουν μεγαλώσει σε σύγκριση με το παρελθόν. Το ΣΕΚ ανήκει σε αυτή την κατηγορία και το δείχνει καθημερινά με την παρουσία του σε όλους τους αγώνες. Σε πείσμα των αντιλήψεων περί «αρνητικού συσχετισμού δυνάμεων», στηρίξαμε βήμα-βήμα όλες τις μάχες που βοήθησαν να φτάσουμε στο σημείο όπου η ανατροπή της Νέας Δημοκρατίας μπήκε στην ημερήσια διάταξη. Και παλέψαμε για τη συσπείρωση όλης της αντικαπιταλιστικής Αριστεράς για να ενισχύσουμε αυτή τη δυναμική.

Όπως τόνιζε η πρόταση που έκανε το ΣΕΚ στην εκδήλωση της Πρωτοβουλίας για Ενωτική Κίνηση της Ριζοσπαστικής και Αντικαπιταλιστικής Αριστεράς στο Στούντιο: *«Οι δυνάμεις της ριζοσπαστικής και αντικαπιταλιστικής Αριστεράς πρέπει και μπορούν να ανταποκριθούν στην πρόκληση και τις δυνατότητες που ανοίγονται στις σημερινές συνθήκες, που οι από πάνω βυθίζονται στη δίνη της χειρότερης πολύπλευρης και μακρόσυρτης κρίσης και οι από κάτω ανεβάζουν τη ριζοσπαστικοποίησή τους και κλιμακώνουν τους αγώνες.*

Μπορούμε να γενικεύσουμε αυτά τα προχωρήματα και να συσπειρώσουμε το πλατύ ρεύμα αγωνιστριών και αγωνιστών που αναζητούν πολιτικό στήριγμα και εναλλακτική πέρα από τα όρια μιας «προοδευτικής διακυβέρνησης» του ΣΥΡΙΖΑ, στην οποία συμφωνεί επί της ουσίας το ΜέΡΑ25, και πέρα από τον ηττοπαθή σεχταρισμό της ηγεσίας του ΚΚΕ».

Προφανώς δεν είμαστε μόνοι σε αυτή την προσπάθεια. Δίνουμε τη μάχη με όλες τις δυνάμεις της ΑΝΤΑΡΣΥΑ και χαιρετίζουμε όλους τους συντρόφους και συντρόφισσες της αριστεράς που επιμένουν στην κατεύθυνση της ανατροπής. Όπως τονίζει το κείμενο της *«Παρέμβασης προερχομένων από τη ΛΑΕ μπροστά στις εκλογές του Μαΐου 2023»*:

«Συμμετείχαμε στους αντιμνημονιακούς αγώνες ενάντια στο πρώτο και δεύτερο μνημόνιο. Ζήσαμε την εσωκομματική αντιπαράθεση στο ΣΥΡΙΖΑ το πρώτο οκτάμηνο του 2015 και αγωνιστήκαμε για να μην υπογραφεί το 3ο μνημόνιο στη χώρα μας. Αποχωρήσαμε από το ΣΥΡΙΖΑ, αμέσως μετά την ψήφισή του και συμμετείχαμε στην ίδρυση της ΛΑΕ, πα-

Μηχανοκίνητη πορεία απεργών της Wolt

ραμένοντας ως σήμερα σταθεροί στις ιδρυτικές της αρχές αντίστασης και πάλης. (…) Όμως η ηγετική ομάδα της ΛΑ-Ε-ΑΑ αποφάσισε τη συνεργασία με έναν από τους πρωταγωνιστές εκείνης της περιόδου διαπραγμάτευσης-υποχωρήσεων και τελικά συνθηκολόγησης, δίνοντάς του αναδρομικά άφεση αμαρτιών. (…)

Βαδίζουμε στους δρόμους των νέων αγώνων, των μεγάλων κινητοποιήσεων που έγιναν για το έγκλημα των Τεμπών. Η έκβαση των επερχόμενων εκλογών και τα αποτελέσματά τους μπορούν με προϋποθέσεις να βάλουν τέλος στις μοναχικές πορείες των δυνάμεων της μαχόμενης Αριστεράς.

Είναι ο στόχος για τη διαμόρφωση μιας νέας κοινωνικής και πολιτικής πλειοψηφίας που θα αγωνιστεί για το μεταβατικό πρόγραμμα με ευρύτερες ρήξεις και σοσιαλιστικό ορίζοντα».[6]

Για να φτάσουμε στην ανατροπή της μισητής κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας και να δώσουμε σε αυτή την ανατροπή σοσιαλιστικό ορίζοντα είναι απαραίτητο να απλώσουμε και τις ρίζες της επαναστατικής Αριστεράς μέσα στο νέο ριζοσπαστικό αντισυστημικό ρεύμα και τις ιδέες του Μαρξισμού ανάμεσα στους πρωτοπόρους αγωνιστές και αγωνίστριες. Επιμένουμε στον προσανατολισμό που προτείναμε και το 2012 που τόσο ανησυχεί τους από απάνω:

«Η πολιτική, και μάλιστα η επαναστατική πολιτική, δεν είναι μηχανική, είναι τέχνη. Δεν αρκεί μια σωστή αντικειμενική ανάλυση και ένα σχέδιο. Χρειάζεται τέχνη για να μεταφέρονται αυτά τα στοιχεία στη ζωντανή δράση χιλιάδων ανθρώπων που ριζοσπαστικοποιούνται. Χρειάζεται πρωτοβουλία, φαντασία, τόλμη από τη μεριά της Αριστεράς απέναντι στο συντηρητισμό της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας και την ρουτίνα της παραδοσιακής ρεφορμιστικής πολιτικής. Η οξύτητα της συνδυασμένης οικονομικής και πολιτικής κρίσης σημαίνει ότι τα παλιά εργαλεία των συνδικαλιστικών και κοινοβουλευτικών συμβιβασμών δεν δουλεύουν. Οι επαναστάτες είναι το απαραίτητο πρωτοβουλιακό στοιχείο για να μπορέσει το εργατικό κίνημα να αντικαταστήσει το παλιό με το καινούργιο».[7] ■

Σημειώσεις

1. Εκλογές ΑΝΤΑΡΣΥΑΣ, Σοσιαλισμός από τα κάτω No91, Μάρτης-Απρίλης 2012, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=246
2. Κίνημα ενάντια στα κλεισίματα και τις απολύσεις, Σοσιαλισμός από τα κάτω No90, Γενάρης-Φλεβάρης 2012, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=240
3. Μαρία Στύλλου, Οι εργάτες ενάντια στα αφεντικά, Σοσιαλισμός από τα κάτω No90, Γενάρης-Φλεβάρης 2012, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=239
4. Τα στοιχεία για τα εκλογικά αποτελέσματα υπάρχουν στο βιβλίο με τίτλο «2012-ο διπλός εκλογικός σεισμός», επιμέλεια Γ. Βούλγαρη- Η. Νικολακόπουλου, εκδόσεις Θεμέλιο, σελ. 65
5. Λένα Βερδέ, Η καταπίεση είναι όπλο των καπιταλιστών και θα τους ανατρέψουμε, Εργατική Αλληλεγγύη Νο 1565, 29/3/2023, https://ergatiki.gr/article.php?id=27244&issue=1565
6. Ολόκληρο το κείμενο εδώ: https://sekonline.gr/article.php?id=1334
7. Πάνος Γκαργκάνας, Πολιτική κρίση- κοινωνικά αίτια και επαναστατικές απαντήσεις, Σοσιαλισμός από τα κάτω No91, Μάρτης-Απρίλης 2012, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=252

Λαοθάλασσα στη Θεσσαλονίκη ενάντια στην ιδιωτικοποίηση του νερού

Κρατικοποιήσεις χωρίς αποζημίωση

Οι ιδιωτικοποιήσεις δολοφονούν, αυτό έδειξε η τραγωδία στα Τέμπη. Ο Γιώργος Ράγκος εξηγεί γιατί το αίτημα για κρατικοποιήσεις πρέπει να συμβαδίζει με την επιβολή εργατικού ελέγχου.

Η απόρριψη των ιδιωτικοποιήσεων είναι μαζικά πλειοψηφική μέσα στη κοινωνία και συγκροτεί ένα "αντισυστημικό ρεύμα" γιατί συγκρούεται με μία από τις βασικές επιλογές αυτού του χρεοκοπημένου συστήματος.

Μετά το έγκλημα στα Τέμπη, η Public Issue δημοσίευσε μία δημοσκόπηση[1] που αναφέρει ότι *«η πανελλαδική κοινωνική κινητοποίηση, που προκάλεσαν τα Τέμπη, αποτελεί ρεκόρ 12ετίας, αντίστοιχη με 2011. Χωρίς τους μαθητές, υπολογίζεται ότι περίπου 2,5 εκατ πολίτες συμμετείχαν σε απεργίες/διαδηλώσεις/πορείες τον τελευταίο μήνα... Η πλειοψηφία εκτιμά ότι για το δυστύχημα στα Τέμπη ευθύνεται πολύ ή αρκετά το γεγονός ότι ο ΟΣΕ ιδιωτικοποιήθηκε... μόλις το 12,1% θεωρεί ότι οι ευθύνες βαρύνουν τον σταθμάρχη. Το 87% απαντά ότι υπάρχουν και αλλού ευθύνες, οι οποίες πρέπει να αναζητηθούν»*. Σε δημοσκόπηση της Palmos Analysis[2] *«το 83% θεωρεί ότι η διαχείριση του νερού πρέπει να γίνεται αποκλειστικά από το δημόσιο, ενώ μόλις το 14% απάντησε ότι θα πρέπει να γίνεται και από ιδιώτες»*. Σε περσινή έρευνα της Public Issue,[3] *«τα 2/3 των πολιτών, ποσοστό 66%, πιστεύουν ότι η ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ δεν ωφέλησε, αλλά αντιθέτως έβλαψε τους καταναλωτές. Το 42% των πολιτών πιστεύουν ότι μέχρι σήμερα η ιδιωτικοποίηση του ΟΤΕ έχει βλάψει τους καταναλωτές ενώ ένα ποσοστό 33% εκτιμά ότι έχει ωφελήσει»*. Σε ανάλογη δημοσκόπηση στη Βρετανία,[4] σχεδόν το 70% των πολιτών δήλωσε ότι: *«θέλει το νερό, η ενέργεια, οι σιδηρόδρομοι, τα λεωφορεία, τα ταχυδρομεία και «Εθνικό» Σύστημα Υγείας να λειτουργούν στο δημόσιο τομέα»*. Το ίδιο και στη Γερμανία και αλλού.

Η νεοφιλελεύθερη στροφή

Ο κρατικός τομέας της οικονομίας ήταν η καρδιά της αλματώδους ανάπτυξης του καπιταλισμού μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ήταν η περίοδος των «κρατικοποιήσεων» και του «κράτους πρόνοιας» γιατί χρειάζονταν τεράστιες επενδύσεις για να πάρει μπροστά ο καπιταλισμός αλλά και μία μορφωμένη, υγιή εργατική τάξη για να δουλεύει. Η "γιγάντωση" του δημόσιου τομέα ήταν το απαραίτητο εργαλείο για την "διευρυμένη αναπαραγωγή του κεφαλαίου". Αυτή η διαδικασία δημιούργησε μία νέα εργατική τάξη που η δικιά της εργασία δημιούργησε όλες αυτές τις υποδομές, αυτό τον πλούτο. Μία τάξη μαζική, μαχητική, με δυνατά συνδικάτα που διεκδίκησε και πέτυχε ώστε

αυτά που αποκαλούμε "δημόσια αγαθά" να είναι φθηνά και προσβάσιμα σε όλη την κοινωνία.

Η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων αρχίζει να εμφανίζεται από τα μέσα της δεκαετίας του '70, ως μία από τις βασικές απαντήσεις των καπιταλιστών στη κρίση του συστήματός τους. Αρχίζει να παίρνει "σάρκα και οστά" από τη δεκαετία του 80 με κύριους πρωταγωνιστές, στις δύο πλευρές του Ατλαντικού, τον Ρήγκαν και τη Θάτσερ.

Η "νεοφιλελεύθερη" συνταγή των ιδιωτικοποιήσεων υποσχόταν στους καπιταλιστές μία "αναθέρμανση" της οικονομίας και νέα πεδία γρήγορης κερδοφορίας και στην υπόλοιπη κοινωνία μείωση των δημόσιων ελλειμμάτων, λιγότερους φόρους, καλύτερες και πιο φθηνές, εξαιτίας του ανταγωνισμού, υπηρεσίες.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80, οι ιδιωτικοποιήσεις αρχίζουν να γίνονται κυρίαρχη επιλογή για τους καπιταλιστές και πιέζουν όλο και περισσότερο τις κυβερνήσεις να τις βάλουν μπρος. Είναι η εποχή που στην Ευρώπη όχι μόνο η δεξιά αλλά και η δυνατή, ακόμη, σοσιαλδημοκρατία αρχίζει να συναινεί και να βάζει τις ιδιωτικοποιήσεις στο πρόγραμμά της. Όμως, το προχώρημα των ιδιωτικοποιήσεων είχε (και έχει) να αντιμετωπίσει δύο μεγάλους σκοπέλους.

Ο πρώτος ήταν η αντίσταση της εργατικής τάξης. Τα δυνατά συνδικάτα των δημόσιων υπηρεσιών και την αλληλεγγύη όλης της τάξης σε αυτά. Καμία ιδιωτικοποίηση δεν πέρασε χωρίς την αντίσταση των εργαζόμενων, πολλά σχέδια ιδιωτικοποιήσεων είχαν και έχουν μείνει στα χαρτιά εξαιτίας αυτής της αντίστασης. Στην Ελλάδα, τα παραδείγματα είναι πολλά.[5] Οι κυβερνήσεις για να "πείσουν" τον κόσμο ότι οι ιδιωτικοποιήσεις είναι προς το "κοινό καλό" έπρεπε πρώτα να απαξιώσουν τους δημόσιους οργανισμούς, να τους καταδικάσουν σε υποχρηματοδότηση για να φαίνονται ελλειμματικοί, να επιτεθούν με χυδαίο τρόπο στους δήθεν "βολεμένους" και "τεμπέληδες" εργαζόμενους με τους "παχυλούς μισθούς" και τα "επιδόματα", να τσακίσουν τον συνδικαλισμό. Και όταν αυτά δεν "λειτουργούσανε", υπήρχε η άπλετη καταστολή.

Ο δεύτερος σκόπελος ήταν ότι το μέγεθος των προς ιδιωτικοποίηση εταιριών εξακολουθούσε να είναι πολύ μεγάλο όχι μόνο για να αγοραστεί (ακόμα και σε εξευτελιστικές τιμές με σχέση με τη πραγματική αξία) αλλά κυρίως στο να συντηρηθεί και να είναι άμεσα κερδοφόρο για τους νέους ιδιοκτήτες. Η ιδιωτικοποίηση, π.χ., της ηλεκτρικής ενέργειας θα σήμαινε ότι ο ιδιώτης θα έπρεπε να "αγοράσει" όχι μόνο το δικαίωμα να πουλά ενέργεια στη λιανική αλλά και ολόκληρο το δίκτυο διανομής που για να λειτουργεί θα είναι υποχρεωμένος και να το συντηρεί. Αλλά για τους καπιταλιστές το δίκτυο ηλεκτροδότησης δεν αποφέρει άμεσο κέρδος. Η "λύση" ήρθε με το "σπάσιμο" των δημόσιων εταιριών σε πολλά κομμάτια που είτε ιδιωτικοποιήθηκαν πιο εύκολα είτε το κράτος "κράτησε" το κοστοβόρο κομμάτι των συντηρήσεων και "απελευθέρωσε" το κερδοφόρο κομμάτι της λιανικής.

Καταστροφικές ιδιωτικοποιήσεις

Σήμερα η ιστορία των ιδιωτικοποιήσεων, σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη, επιβεβαιώνει ότι καμία ιδιωτικοποίηση δεν "αναθέρμανε την οικονομία", δεν μείωσε το δημόσιο έλλειμα, δεν μείωσε τους φόρους στην εργατική τάξη, δεν βελτίωσε τις υπηρεσίες και δεν μείωσε τις τιμές. Αντίθετα, δημιούργησε μεγαλύτερο χάος στις υποδομές, αντί να μηδενίσει το κρατικό κόστος λειτουργίας αυτών των επιχειρήσεων το αύξησε μέσω των υπέρογκων κρατικών επιδοτήσεων και ταυτόχρονα αφαίρεσε από το κράτος έσοδα που θα είχε αν αυτές παρέμειναν κρατικές, αύξησε κατακόρυφα τις τιμές των υπηρεσιών στερώντας από εκατομμύρια κόσμου πρόσβαση σε βασικά αγαθά επιβίωσης, χειροτέρευσε την ποιότητα των υπηρεσιών, μεγάλωσε την ανεργία μέσω μαζικών απολύσεων και κυρίως σμπαράλιασε κάθε λογική ασφάλειας καταδικάζοντας χιλιάδες κόσμου σε θάνατο, από τα Τέμπη μέχρι τα ΕΛΠΕ και από την Cosco μέχρι την EMFI.

Το παράδειγμα της ιδιωτικοποίησης των βρετανικών σιδηροδρόμων είναι ενδεικτικό των παραπάνω. Μία από τις βασικότερες υποδομές σε μία από τις μεγαλύτερες και προηγμένες οικονομίες του κόσμου. Οι βρετανικοί σιδηρόδρομοι κρατικοποιήθηκαν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το 1948, με τη δημιουργία της British Rail. Ο συνδυασμός οικονομικής μετακίνησης με ασφάλεια και με ακρίβεια στην ώρα ήταν παροιμιώδης για το βρετανικό σιδηρόδρομο (και το βρετανικό καπιταλισμό). Τα πρώτα σχέδια ιδιωτικοποίησης εμφανίστηκαν το 1976 και μετά την προσφυγή της Βρετανίας στο ΔΝΤ για τη χορήγηση δανείου 3,9 δισ. δολαρίων. Αυτά τα σχέδια "μείναν στα χαρτιά" μετά από ένα τεράστιο κύμα αντιδράσεων των σιδηροδρομικών που είχαν μαζί τους όλη την κοινωνία. Ακόμα και όσο ήταν στην εξουσία η Θάτσερ, η ιδιωτικοποίηση των σιδηροδρόμων «απορρίφθηκε ως εξαιρετικά δύσκολος στόχος» εξαιτίας αυτής της αντίστασης. Η ιδιωτικοποίησή τους ξεκίνησε το 1993, επί Τζον Μέιτζορ, μέσω της διάσπασης σε 100 (!) ανεξάρτητες εταιρείες (για το τροχαίο υλικό, την οργάνωση δρομολογίων που νοίκιαζαν το τροχαίο υλικό, τις γραμμές, τις αποθήκες, τους σταθμούς, τη συντήρηση των γραμμών και των υποδομών, τη διαχείριση των σταθμών και ότι άλλο μπορεί να φανταστεί κανείς) που υπέγραφαν συμβόλαια με άλλες 2.000 (!) εταιρίες που λειτουργούσαν ως υπεργολάβοι.

Ο Μέιτζορ ισχυριζόταν ότι: «*πολλές ανοησίες έχουν ακουστεί για την ιδιωτικοποίηση των Βρετανικών Σιδηροδρόμων… Η ιδιωτικοποίηση δεν είναι ιδεολογία, αλλά απλή κοινή λογική και εθνικό συμφέρον. Είναι κοινή λογική ότι ο ιδιωτικός τομέας θα λειτουργήσει τους σιδηροδρόμους πιο αποτελεσματικά και*

5 Μάρτη 2023. Οι σιδηροδρομικοί στο κέντρο του συλλαλητήριου στο Σύνταγμα.

είναι προς το εθνικό μας συμφέρον να το πράξουν».[6] Το "πιο αποτελεσματικά" φάνηκε αμέσως. Απολύσεις ειδικευμένων εργαζομένων, διάλυση του συνδικαλισμού, αυξήσεις στην τιμή των εισιτηρίων που έγιναν τα ακριβότερα στον κόσμο, περικοπές και κατάργηση δρομολογίων, μεγαλύτερο κόστος για το δημόσιο μέσω των επιδοτήσεων (4,52 δισ. ευρώ ετησίως) που κατέληγαν, μεταξύ άλλων, σε υψηλόβαθμα στελέχη των εταιρειών που προσέφεραν στους εαυτούς τους ετήσια μπόνους εκατομμυρίων βρετανικών λιρών, ανύπαρκτη συντήρηση του δικτύου και του τροχαίου υλικού με αποτέλεσμα τέσσερα δυστυχήματα (από το 1997 - 2002) με 49 νεκρούς και εκατοντάδες τραυματίες. Το 2002, οι υποδομές του σιδηροδρομικού δικτύου μεταβιβάστηκαν στη δημόσια εταιρεία «Network Rail», δηλαδή το κοστοβόρο μέρος, ενώ το υπόλοιπο, το κερδοφόρο, παρέμεινε σε ιδιώτες.

Ακριβώς το ίδιο μοντέλο ιδιωτικοποίησης εφαρμόστηκε και για τον ΟΣΕ.[7] Κόπηκε σε κομμάτια (ΟΣΕ, ΕΡΓΟΣΕ, ΓΑΙΟΣΕ, ΤΡΑΙΝΟΣΕ), από 12.000 εργαζόμενους έπεσε στους 700, ξεπουλήθηκε με μυστική (!) σύμβαση το 2017 για 45 εκατομμύρια το κερδοφόρο κομμάτι της ΤΡΑΙΝΟΣΕ στην «Ferrovie dello Stato Italiane» που επιδοτείται με 50 εκατομμύρια το χρόνο, εκτοξεύτηκαν οι τιμές των εισιτηρίων σε ένα ιδιωτικό μονοπώλιο μετακίνησης με τρένο, καταργήθηκαν και μειώθηκαν δρομολόγια, γίνανε σκανδαλώδεις ΣΔΙΤ για να παίρνουν, αλλά να μην τα υλοποιούν, τα έργα συντήρησης ιδιώτες.[7] Τα ίδια μοντέλα ιδιωτικοποίησης θα δούμε και για την ΔΕΗ, τον ΟΤΕ, την Ολυμπιακή.[8]

Να τις σταματήσουμε

Το ερώτημα είναι γιατί παρά αυτή την παταγώδη αποτυχία των ιδιωτικοποιήσεων, οι κυβερνήσεις επιμένουν σ' αυτές. Ο λόγος είναι η ίδια η "λογική" του καπιταλισμού. Οι καπιταλιστές συνεχίζουν να πιέζουν τις κυβερνήσεις για περισσότερες ιδιωτικοποιήσεις γιατί μέσα από αυτές θα έχουν άμεσο κέρδος αδιαφορώντας για τις συνέπειες. Πολύ περισσότερο, αδιαφορούν αν οι ιδιωτικοποιήσεις καταστρέφουν τις ζωές μας και το περιβάλλον. Γι' αυτό και οι προτάσεις του ΣΥΡΙΖΑ για «μεγαλύτερο εποπτικό έλεγχο» και «ενίσχυση των Ανεξάρτητων Ρυθμιστικών Αρχών» είναι, πέρα από αποδοχή των ίδιων των ιδιωτικοποιήσεων που πρωτοστάτησε όταν ήταν στη κυβέρνηση, εκτός τόπου και χρόνου.

Αυτό τον φαύλο κύκλο της καταστροφής μπορεί να τον σπάσει μόνο η εργατική τάξη σταματώντας κάθε προσπάθεια ιδιωτικοποίησης που βρίσκεται στα σκαριά και διεκδικώντας την ακύρωση όλων των προηγούμενων ιδιωτικοποιήσεων. Ακόμα και μετά τα Τέμπη, η κυβέρνηση της ΝΔ έβαλε μπροστά την ιδιωτικοποίηση του νερού, τη διαχείριση των αστικών αποβλήτων, των Μουσείων, των αρχαιολογικών χώρων, των νοσοκομείων, ακόμα και τη Μονάδα του παιδικού καρκίνου.

Η απάντηση σ' αυτές τις θανατερές επιλογές του καπιταλισμού πρέπει να είναι Κρατικοποίηση χωρίς αποζημίωση και με εργατικό έλεγχο για όλες τις

υπηρεσίες των "δημόσιων και κοινωνικών αγαθών" και για όλες τις επιχειρήσεις που είναι κρίσιμες για την οικονομία. Αυτό το, ενιαίο και αδιαίρετο αίτημα, είναι η δικαίωση των διεκδικήσεων του εργατικού κινήματος, της μόνης δύναμης που μπορεί να το υλοποιήσει με τη συμπαράσταση όλης της κοινωνίας.

Είναι ένα αίτημα «μεταβατικό» που ενώνει τους αγώνες του σήμερα με την προοπτική η εργατική τάξη να έχει τον έλεγχο συνολικά στην οικονομία και στη κοινωνία. Ένα αίτημα σύγκρουσης και ρήξης με τους καπιταλιστές και το σύστημά τους.

Κρατικοποίηση

Κρατικοποίηση για να φύγουν οι ιδιώτες καπιταλιστές από την εκμετάλλευση των "δημόσιων και κοινωνικών αγαθών" σε υγεία, ενέργεια, φάρμακο. Αυτοί θησαυρίζουν και εμείς πληρώνουμε. Είναι η ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ και των ΕΛΠΕ, είναι η απελευθέρωση της ενέργειας και των διυλιστηρίων που οδήγησαν στους υπέρογκους λογαριασμούς ρεύματος και καυσίμων αφήνοντας χιλιάδες νοικοκυριά με μειωμένη ή καθόλου πρόσβαση σε ηλεκτρικό και θέρμανση. Είναι η ιδιωτικοποίηση του ΟΤΕ και η απελευθέρωση της αγοράς των τηλεπικοινωνιών που έφερε τις πιο ακριβές τηλεπικοινωνίες και ίντερνετ σε όλη την Ευρώπη.

Στην Ελλάδα υπάρχει μεγάλος ιδιωτικός τομέας Υγείας που διαθέτει σύγχρονα κτίρια και κλινικές με ειδικευμένο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό. Στη περίοδο της πανδημίας, με τις ευλογίες της κυβέρνησης, ανέβασε το τζίρο και τα κέρδη του από τους ασθενείς που δεν μπορούσαν να εξυπηρετηθούν από τα δημόσια νοσοκομεία γιατί είχαν μετατραπεί σε "νοσοκομεία μίας νόσου". Η κρατικοποίηση όλου του ιδιωτικού τομέα Υγείας και η ένταξη του στο ΕΣΥ θα έδινε τη δυνατότητα να βρεθούν άμεσα όλες οι Μονάδες Εντατικής Θεραπείας (ΜΕΘ) που έλειπαν και ο κόσμος πέθαινε έξω από αυτές.[9] Η κρατικοποίηση των φαρμακευτικών εταιριών θα τσάκιζε τα κερδοσκοπικά παιχνίδια με τις τεχνητές ελλείψεις φαρμάκων για να ανεβάζουν τις τιμές.

Η κρατικοποίηση δεν αφορά μόνο τις υπηρεσίες των "δημόσιων και κοινωνικών αγαθών". Αφορά όλες τις επιχειρήσεις που είναι κρίσιμες για την οικονομία και πρώτα από όλα τις τράπεζες. Οι τράπεζες θα πρέπει να είναι μια δημόσια υπηρεσία και όχι ένα ανεξέλεγκτο κέντρο τζογαρίσματος των χρημάτων μας στο χρηματοπιστωτικό καζίνο.[10] Κρατικοποίηση είναι η απάντηση και σε κάθε βιομήχανο που κλείνει την επιχείρηση του γιατί "δεν βγαίνει" πετώντας στο δρόμο τους εργαζόμενους ενώ ο ίδιος έχει στείλει τα λεφτά του σε κάποια offshore.

Χωρίς αποζημίωση

Έχουμε την εμπειρία όταν το κράτος ανέλαβε να διασώσει επιχειρήσεις με αποζημιώσεις προς τους βιομήχανους που τις ξεφορτώνονταν, πληρώνοντας και τα χρέη τους στις Τράπεζες. Το 1975, η ΝΔ αναγκάστηκε να κρατικοποιήσει την Ολυμπιακή Αεροπορία του Ωνάση, την Εμπορική Τράπεζα, τα Ναυπηγεία Ελευσίνας και μια σειρά άλλες επιχειρήσεις του Ομίλου Ανδρεάδη. Το ίδιο και οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, που ακολούθησαν μετά το 1981, με τον Οργανισμό Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων που ανέλαβε να «διασώσει» τις τότε «προβληματικές» επιχειρήσεις (όπως η Πειραϊκή Πατραϊκή). Στη πραγματικότητα, το κράτος έσωσε τους παλιούς ιδιοκτήτες και τις τράπεζες και φόρτωσε τα βάρη της "εξυγίανσης" στους εργαζόμενους . Γι' αυτό «ούτε μία δραχμή στο Νιάρχο τον ληστή», όπως έλεγε και ένα παλιό σύνθημα των εργαζόμενων στα Ναυπηγεία του όταν ο ίδιος τα έκλεινε και οι εργαζόμενοι απεργούσαν για να τα πάρει και να τα λειτουργήσει το κράτος. Το αίτημα για "κρατικοποίηση χωρίς αποζημίωση" σημαίνει ότι όχι μόνο δεν χρωστάμε τίποτα σ' αυτούς που λεηλάτησαν τις επιχειρήσεις και τσέπωναν δισεκατομμύρια κρατικό χρήμα αλλά και τα διεκδικούμε πίσω. Με δήμευση των τραπεζικών λογαριασμών και της περιουσίας του κάθε λαμόγιου.

Με εργατικό έλεγχο

Το επόμενο ερώτημα είναι αν το βήμα για τη κρατικοποίηση χωρίς αποζημίωση είναι αρκετό. Η απάντηση είναι όχι γιατί δεν έχουμε καμία εμπιστοσύνη στο κράτος και στις κυβερνήσεις. Τι θα μας εξασφαλίσει ότι δεν θα υπάρχει ένας επόμενος γύρος ιδιωτικοποιήσεων; Πως θα κόψουμε το "χέρι της αγοράς" αν επιχειρήσει να ξανακουμπήσει τις δημόσιες επιχειρήσεις; Πως θα είμαστε σίγουροι ότι ακόμα και κάτω από το κράτος, οι δημόσιες υπηρεσίες θα λειτουργούν "προς όφελος του κοινωνικού συνόλου" και όχι με κριτήριο το κέρδος; Γι' αυτό το αίτημα "με εργατικό έλεγχο" είναι κρίσιμο και ανοίγει το ζήτημα για το ποια τάξη θα πρέπει να κάνει κουμάντο.

Χρειάζεται να ξεκινήσουμε από τη διαπίστωση ότι εργάτες είναι αυτοί που λειτουργούν κάθε επιχείρηση. Ότι υπάρχει και χρησιμοποιούμε γύρω μας είναι προϊόν της συλλογικής εργασίας της εργατικής τάξης. Αλλά η εργατική τάξη είναι αποκλεισμένη από τα "κέντρα λήψης αποφάσεων". Το τι θα παραχθεί και πως, τι ανάγκη θα εξυπηρετήσει, πόσο θα πουληθεί, αν θα τηρηθούν τα μέτρα ασφαλείας κλπ είναι αποφάσεις των καπιταλιστών με μοναδικό κριτήριο το κέρδος. Γι' αυτό είναι επικίνδυνοι και πρέπει να τους ξεφορτωθούμε. Με τον εργατικό έλεγχο, θα είναι η εργατική τάξη συλλογικά που θα αποφασίζει με μοναδικό κριτήριο την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών και την προστασία του περιβάλλοντος.

Η συμβολή του Λένιν

Το αίτημα για «εργατικό έλεγχο» γεννήθηκε μέσα από τους αγώνες της εργατικής τάξης στη Ρωσία πριν την επανάσταση του 1917. Γράφει ο Πάνος Γκαργκάνας: *«Άρχισαν να εμφανίζονται εργοστάσια-κάστρα των εργατών όπου εκλεγμένες επιτροπές ήταν αναγκασμένες να αντιμετωπίσουν τα ζητήματα λειτουργίας της επιχείρησης σε αντιπαράθεση με τις επιλογές των ιδιοκτητών. Αυτό το αναδυόμενο κίνημα υπο-*

χρέωσε όλη την Αριστερά της εποχής να δώσει απαντήσεις για τους τρόπους με τους οποίους μπορούσε να προχωρήσει. Η ίδια η Προσωρινή Κυβέρνηση στην οποία συμμετείχαν οι ρεφορμιστικές πτέρυγες της Αριστεράς έβγαλε διάταγμα που καθιέρωνε την ύπαρξη εργοστασιακών επιτροπών και προσπαθούσε να θεσμοθετήσει ένα ρόλο συνεργασίας με τη διεύθυνση του εργοστασίου ήδη από τον Απρίλη του 1917. Όμως οι Μπολσεβίκοι αντέταξαν τον προσανατολισμό του εργατικού ελέγχου διακηρύσσοντας ότι «οι εργάτες πρέπει να απαιτήσουν την άμεση εγκαθίδρυση πραγματικού ελέγχου που να ασκείται από τους ίδιους τους εργάτες»... Η αντίδραση του μενσεβίκου υπουργού Εργασίας ήταν να βγάζει εγκυκλίους που περιόριζαν τις δικαιοδοσίες των εργοστασιακών επιτροπών και ποινικοποιούσαν την «χρήση πιεστικών μέτρων από μέρους των εργατών» στο θέμα των απολύσεων. Η αντίδραση των Μπολσεβίκων ήταν να στηρίζουν τις δράσεις των εργατών και να τις γενικεύουν με τρεις τρόπους: με το πέρασμα από τα εργατικά βέτο στις απολύσεις στον έλεγχο των προμηθειών και των βιβλίων στην κάθε επιχείρηση, με τον συντονισμό ανάμεσα στα διάφορα εργοστάσια σε κάθε περιοχή και με τη σύνδεση του εργατικού ελέγχου με την κατάκτηση της εξουσίας από την εργατική τάξη... Ήδη στις 30 Μάη του 1917 έγινε η πρώτη Συνδιάσκεψη Εργοστασιακών Επιτροπών της Πετρούπολης και ο Ζινόβιεφ εκ μέρους των Μπολσεβίκων κατέθεσε ένα σχέδιο απόφασης που είχε γράψει ο Λένιν και το οποίο μιλούσε για μέτρα όπως το άνοιγμα των εμπορικών βιβλίων με προοπτική «τον πλήρη έλεγχο της παραγωγής και διανομής αγαθών από τους εργάτες». Το σχέδιο εγκρίθηκε με 297 ψήφους υπέρ, 21 κατά και 44 λευκά... Σε αυτά τα προχωρήματα μπόρεσε να δώσει ολοκληρωμένη μορφή ο Λένιν...«Το κράτος, καλοί μου άνθρωποι, είναι έννοια ταξική. Το κράτος είναι όργανο ή μηχανή βίας μιας τάξης πάνω σε άλλη. Όσον καιρό το κράτος είναι μηχανή βίας της αστικής τάξης πάνω στο προλεταριάτο, σύνθημα του προλεταριάτου δεν μπορεί να είναι παρά μόνο ένα: γκρέμισμα του κράτους αυτού... ειρωνευόμαστε αυτούς που δεν καταλαβαίνουν ότι αρνούμενοι τον εργατικό έλεγχο, αρνούμενοι τη δικτατορία του προλεταριάτου, υποστηρίζουν τη δικτατορία της αστικής τάξης. Μέση οδός δεν υπάρχει, η μέση οδός είναι κούφιο όνειρο του μικροαστού δημοκράτη»... Για την ακρίβεια, ο Λένιν κατακεραυνώνει τους διανοούμενους που σνομπάρουν τους «άξεστους» εργάτες της Ρωσίας και λένε ότι θα υποστήριζαν τον εργατικό έλεγχο αν είχε να κάνει με «καλλιεργημένους» εργάτες όπως της Γερμανίας... «(ένας τέτοιος διανοούμενος) είναι πρόθυμος να αναγνωρίσει την κοινωνική επανάσταση αν η ιστορία οδηγούσε σε αυτήν τόσο ειρηνικά, ήσυχα, ομαλά και κανονικά όπως φτάνει στον σταθμό η γερμανική ταχεία αμαξοστοιχία. Ένας εντυπωσιακός οδηγός ανοίγει την πόρτα του βαγονιού και αναγγέλλει: «Στάση κοινωνική επανάσταση». Alle aussteigen (όλοι να κατέβουν)».

Ο Λένιν συνοψίζει τα κυριότερα μέτρα που πρέπει να επιβληθούν με τον έλεγχο των εργατών ως εξής: 1) Εθνικοποίηση των τραπεζών, 2) Εθνικοποίηση των μεγαλύτερων μονοπωλιακών ενώσεων των καπιταλιστών (τροφίμων, καυσίμων, μετάλλου κλπ), 3) Κατάργηση του εμπορικού απόρρητου, 4) Υποχρεωτική ένταξη των επιχειρήσεων σε Ενώσεις, 5) Συνένωση του πληθυσμού σε καταναλωτικούς συνεταιρισμούς...».[12]

...και του Τρότσκι

Δεκαπέντε χρονιά μετά, και στη δίνη της οικονομικής κρίσης στη δεκαετία του 30, αναλαμβάνει ο Τρότσκι[13] να εξηγήσει τι σημαίνει εργατικός έλεγχος σε ένα καπιταλιστικό καθεστώς, κάτω από την εξουσία της αστικής τάξης: *«Σε μια αναπτυγμένη μορφή, ο εργατικός έλεγχος σημαίνει κάποιου είδους δυαδική εξουσία στο εργοστάσιο, στην τράπεζα, στην εμπορική επιχείρηση... Είναι φανερό ότι η εξουσία δεν βρίσκεται ακόμα στα χέρια του προλεταριάτου, αλλιώς δεν θα είχαμε εργατικό έλεγχο της παραγωγής αλλά τον έλεγχο της παραγωγής από το εργατικό κράτος... αυτό για το οποίο μιλάμε είναι εργατικός έλεγχος σε ένα καπιταλιστικό καθεστώς, κάτω από την εξουσία τη αστικής τάξης... Μια αστική τάξη όμως που αισθάνεται ότι κάθεται γερά στο σαμάρι δεν θα ανεχθεί ποτέ δυαδική εξουσία στις επιχειρήσεις της... Ο έλεγχος μπορεί να επιβληθεί μόνο με τη βία πάνω στην αστική τάξη, από ένα προλεταριάτο στην πορεία προς την εξουσία... Το καθεστώς της δυαδικής εξουσίας στα εργοστάσια αντιστοιχεί σε καθεστώς δυαδικής εξουσίας και στο κράτος...».*

Ο εργατικός έλεγχος δεν εξασφαλίζεται με τη συμμετοχή κάποιων εργαζομένων στο ΔΣ μίας δημόσιας επιχείρησης. Ο Τρότσκι προειδοποιούσε ότι: *«αν η συμμετοχή των εργατών στη διοίκηση της παραγωγής πρόκειται να είναι διαρκής, σταθερή, "κανονική" θα πρέπει να στηρίζεται στην ταξική συνεργασία, όχι στην ταξική πάλη. Μια τέτοια ταξική συνεργασία μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσα από τα ανώτερα στρώματα των συνδικαλιστικών και των εργοδοτικών ενώσεων. Έχουν υπάρξει κάποια τέτοια παραδείγματα... Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις δεν είχαμε έλεγχο των εργατών πάνω στο κεφάλαιο, αλλά την υποταγή της εργατικής γραφειοκρατίας στο κεφάλαιο».* Στην Ελλάδα έχουμε τέτοια πικρή εμπειρία. Γυρνώντας πάλι πίσω στις "προβληματικές", επειδή οι (μαχητικές) συνδικαλιστικές ηγεσίες της εποχής αποδέχτηκαν ότι η κρατικοποίηση των "προβληματικών" θα γίνει με τους όρους που θα φόρτωναν την «εξυγίανσή» τους στις πλάτες των εργαζόμενων, ο εργατικός έλεγχος των νέων «κοινωνικοποιημένων» επιχειρήσεων περιορίστηκε στη (συμβολική) συμμετοχή στο ΔΣ κάποιων συνδικαλιστών και τη συνεχή πίεση να αποδέχονται θυσίες για «να σωθεί η επιχείρηση».

Αν όμως ο «εργατικός έλεγχος» αντι-

Οι εργαζόμενοι στα νοσοκομεία κινητοποιούνται για να σώσουν τα Παίδων

στοιχεί σε «καθεστώς δυαδικής εξουσίας και στο κράτος», μήπως να περιμένουμε να «ωριμάσουν οι συνθήκες»; Μήπως είναι πρόωρο ένα τέτοιο αίτημα; Απαντά ο Τρότσκι: «*Η αντιστοιχία δεν θα πρέπει να γίνει αντιληπτή μηχανικά, δηλαδή σαν να περιμένει κανείς ότι η δυαδική εξουσία στις επιχειρήσεις και η δυαδική εξουσία στο κράτος θα γεννηθούν την ίδια μέρα... Έτσι, σε κάποιες περιστάσεις, μια βαθιά και διαρκής οικονομική κρίση, μια ισχυρή κατάσταση οργάνωσης των εργατών στις επιχειρήσεις... ο εργατικός έλεγχος στην παραγωγή μπορεί να έρθει πολύ πιο νωρίς από μια αναπτυγμένη δυαδική εξουσία στη χώρα... Κάτω από την επίδραση της κρίσης, της ανεργίας και των αρπαχτικών μηχανορραφιών των καπιταλιστών η εργατική τάξη, στην πλειοψηφία της μπορεί να αποδειχτεί ότι είναι έτοιμη να παλέψει για την κατάργηση του επιχειρηματικού απορρήτου και για τον έλεγχο πάνω στις τράπεζες, το εμπόριο και την παραγωγή προτού φτάσει να κατανοήσει την αναγκαιότητα μιας επαναστατικής κατάληψης της εξουσίας*».

Εμπιστοσύνη στην εργατική τάξη

Οι αγώνες σήμερα είναι γεμάτοι από τέτοια παραδείγματα που οι εργάτες διεκδικούν το δικαίωμα να αποφασίζουν κόντρα στους «από πάνω». Ποιος θα αποφασίζει για τις απεργίες και πόσο θα είναι το «προσωπικό ασφαλείας», το σωματείο ή η διοίκηση και τα δικαστήρια; Ποιος θα αποφασίσει για τα μέτρα ασφαλείας στους χώρους δουλειάς και στις μεταφορές; Τα σωματεία των εργαζόμενων ή ο κάθε υπουργός και το κάθε λαμόγιο στη διοίκηση; Ποιος θα αποφασίζει για τι εκπαίδευση θέλουμε; Οι καθηγητές και οι δάσκαλοι στα σχολεία ή οι "αξιολογητές" της Κεραμέως;

Αυτό που πρέπει να κάνει η Αριστερά είναι να έχει εμπιστοσύνη στους αγώνες της εργατικής τάξης και στους θεσμούς που δημιουργεί μέσα από τους αγώνες της. Για να γίνει το πολιτικό στήριγμα των πρωταγωνιστών αυτής της «εν δυνάμει» δυαδικής εξουσίας, για να ανοίξει ο δρόμος για να απαλλαγούμε από αυτό το σύστημα και τις φονικές επιλογές του.

Αυτό το ρόλο διεκδικεί το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα και η ΑΝΤΑΡΣΥΑ. ■

Σημειώσεις

1. https://kosmodromio.gr/2023/03/20/dhmoskophsh-euthunes-sth-nd-gia-ta-temp/
2. https://sekes-eydap.gr/dimoskopisi-tvxs-palmos-analysis-to-83-thelei-to-nero-na-parameinei-dimosio/
3. https://www.avgi.gr/koinonia/416411_oi-idiotikopoiiseis-dei-kai-ote-eblapsan-toys-katanalotes-min-aggixete-tin-eydap
4. https://www.ieidiseis.gr/kosmos/159202/dimoskopisi-sti-vretania-7-stous-10-theloun-kratikopoiisi-ton-etaireion-neroy-energeias-kai-taxydromeion
5. Με πιο εμβληματική αυτή των εργαζόμενων στην ΕΑΣ. https://ergatiki.gr/article.php?id=1234&issue=950
6. https://www.imerodromos.gr/m-vretania-argentikh-ellada-oles-oi-idiotikopoihseis-einai-idies-dolofonoun/
7. Σωτήρης Κοντογιάννης, Έγκλημα στα Τέμπη: "Ανθρώπινο λάθος" είναι ο καπιταλισμός, Εργατική Αλληλεγγύη (ΕΑ), Νο 1562, https://ergatiki.gr/article.php?id=27170&issue=1562
8. Γιώργος Ράγκος: «Πράσινη» ανάπτυξη, μαύρη καταστροφή, ΣΑΚ, Νο 141, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1252
9. Κώστας Πολύδωρος , Ιδιωτική Υγεία: Χορός εξαγορών και συγχωνεύσεων στις πλάτες του ΕΣΥ, ΕΑ, Νο 1533, https://ergatiki.gr/article.php?id=26307
10. https://spectrejournal.com/the-crash-after-the-sugar-rush/
11. Γιώργος Πίττας, Το πολύχρονο σκάνδαλο του Χρέους: Η μόνη λύση είναι η διαγραφή του, ΕΑ, Νο 1329, https://ergatiki.gr/article.php?id=18530&issue=1329
12. Πάνος Γκαργκάνας, Η στρατηγική του εργατικού ελέγχου, ΣΑΚ, Νο 90, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=235
13. Λ. Τρότσκι, Ο Εργατικός Έλεγχος στην Παραγωγή, κείμενο του 1931. Θα το βρείτε στο https://www.marxists.org/archive/trotsky/germany/1931/310820.htm

Τράπεζες

Από κρίση σε κρίση

Ο Σωτήρης Κοντογιάννης γράφει για τις νέες χρεοκοπίες τραπεζών και αναλύει τις συστημικές ρίζες τους.

Η κατάρρευση στα μέσα του Μάρτη της αμερικανικής Silicon Valley Bank (SVB) και της ελβετικής Credit Swiss (CS) λίγες μέρες αργότερα δεν ήταν μια ανοιξιάτικη μπόρα. Ήταν οι πρώτες στάλες μιας καταιγίδας που βρίσκεται μπροστά μας και όχι πίσω μας. Η κατάρρευσή τους δεν ήταν αποτέλεσμα της πρωτοτυπίας τους. Δεν οδηγήθηκαν στην χρεοκοπία επειδή πήραν υπερβολικά ρίσκα, επειδή αγνόησαν τους κανόνες, επειδή έκαναν κάτι διαφορετικό από αυτό που κάνουν όλες οι άλλες μεγάλες τράπεζες. Δεν κατέρρευσαν επειδή έκαναν κάτι «λάθος». Κατέρρευσαν επειδή τα έκαναν όλα «σωστά».

Έκτακτα μέτρα πανικού

Οι άμεσες παρεμβάσεις των κυβερνήσεων των ΗΠΑ και της Ελβετίας κατάφεραν να φρενάρουν το κύμα των χρεοκοπιών πριν μετατραπεί σε μια νέα χιονοστιβάδα, σαν αυτή που σάρωσε την παγκόσμια οικονομία μετά την χρεοκοπία της Lehman Brothers τον Σεπτέμβριο του 2008. Αλλά οι τρόποι και η βιασύνη με την οποία οι κυβερνήσεις, οι κεντρικές τράπεζες και οι νομισματικές αρχές έσπευσαν να αντιμετωπίσουν την κατάσταση δείχνει και το μέγεθος του πανικού τους.

Στις ΗΠΑ ο ίδιος ο πρόεδρος Τζο Μπάιντεν υποσχέθηκε, με ένα διάγγελμα που θύμιζε έντονα 2008, ότι «θα κάνει οτιδήποτε απαιτηθεί» για να προστατευθεί το αμερικανικό τραπεζικό σύστημα. Την Κυριακή 12 Μαρτίου οι εποπτικές αρχές της Πολιτείας της Νέας Υόρκης έκλεισαν αιφνιδιαστικά την Signature Bank, μια τράπεζα που ειδικευόταν, όπως και η SVB στις «νεοφυείς επιχειρήσεις» (τις διαβόητες start-ups) πριν προλάβει να βουλιάξει από το αναμενόμενο από όλους μπαράζ αναλήψεων το πρωί της Δευτέρας. Ταυτόχρονα η κυβέρνηση επέκτεινε την εγγύηση των καταθέσεων για τους πελάτες και των δυο τραπεζών σε ολόκληρο το ποσό -και όχι στις 250 χιλιάδες δολάρια μόνο που ισχύει για τις άλλες τράπεζες. Στις 19 Μαρτίου τα υπολείμματα της Signature Bank πουλήθηκαν στην Flagstar Bank και μια εβδομάδα αργότερα η SVB πέρασε κάτω από τον έλεγχο της First Citizens Bank. Οι καταθέτες των δυο χρεοκοπημένων τραπεζών δεν έχασαν, όπως ακριβώς τους είχε υποσχεθεί η κυβέρνηση, ούτε μια δεκάρα. Στο μεταξύ, όμως, η αναταραχή είχε περάσει

τον Ατλαντικό και είχε χτυπήσει ήδη την καρδιά του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος -το τραπεζικό σύστημα της Ελβετίας.

Η Credit Swiss δεν ήταν μια οποιαδήποτε τράπεζα: ήταν η δεύτερη μεγαλύτερη τράπεζα της χώρας και μια από τις μεγαλύτερες και αρχαιότερες τράπεζες στον κόσμο. Ιδρύθηκε το 1852 από τον Alfred Escher με στόχο την χρηματοδότηση του σιδηροδρομικού δικτύου -της τεχνολογικής αιχμής της εποχής- της Ελβετίας. Το 2022 το ενεργητικό της πλησίαζε το ένα τρισεκατομμύριο δολάρια.

Όλες οι προσπάθειες που κατέβαλαν οι ελβετικές αρχές να σταματήσουν, στον απόηχο της χρεοκοπίας των δύο αμερικανικών τραπεζών, τον κατήφορο της αξίας της μετοχής της και το κύμα των αναλήψεων αποδείχτηκαν άκαρπες. Στις 16 Μαρτίου η Κεντρική Τράπεζα της Ελβετίας ενέκρινε ένα έκτακτο δάνειο ύψους 50 δισεκατομμυρίων ελβετικών φράγκων (54 δις $) προς την CS. Η «βοήθεια», όμως, γύρισε μπούμερανγκ: αντί να σταματήσει τον πανικό κατάφερε μόνο να τον φουντώσει.[1] Το βράδυ της Κυριακής 19 Μαρτίου, λίγες ώρες πριν ανοίξουν οι τράπεζες και τα χρηματιστήρια, η CS πουλήθηκε εσπευσμένα στην ανταγωνιστική της UBS έναντι μόλις 3,25 δισεκατομμυρίων δολαρίων - ενός ποσού που ήταν πολύ μικρότερο από την ήδη συμπιεσμένη τρέχουσα χρηματιστηριακή αξία της τράπεζας. Η κυβέρνηση και η Κεντρική Τράπεζα στήριξαν την εξαγορά με κρατικές εγγυήσεις ύψους 200 δισεκατομμυρίων ελβετικών φράγκων. Οι μέτοχοι των τραπεζών, που θα έπρεπε τυπικά να εγκρίνουν την αγοροπωλησία, αγνοήθηκαν. Η παραβίαση των «νόμων της αγοράς» νομιμοποιήθηκε λίγες ημέρες αργότερα από το «Συμβούλιο των Καντονιών», την Άνω Βουλή της Ελβετίας.[2]

Τα έκτακτα αυτά μέτρα κατάφεραν τελικά να σταματήσουν το κύμα των τραπεζικών καταρρεύσεων. Το τσουνάμι αποφεύχθηκε. Για πόσο όμως ακόμα; Τα οικονομικά επιτελεία και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης μοιράζουν τις συνήθεις ερμηνείες και τις συνήθεις διαβεβαιώσεις: η Silicon Valley Bank, η Signature Bank, η Credit Swiss ήταν εξαιρέσεις. Η χρεοκοπία τους οφείλεται στα λάθη τους, στα σκάνδαλα, την κακοδιαχείριση. *«Θέλω να διαβεβαιώσω, ακόμα μία φορά, όλους τους Έλληνες καταθέτες»*, δήλωσε λίγες ώρες μετά την χρεωκοπία της Credit Swiss ο Μητσοτάκης, *«ότι το ελληνικό τραπεζικό σύστημα είναι ισχυρό και ότι οι καταθέσεις τους είναι προστατευμένες»*. Πρόκειται για καθαρό ψέμα.

Υπόδειγμα

Η SVB ήταν μέχρι πριν από λίγους μήνες το υπόδειγμα της «υγειούς επιχειρηματικότητας». Τον Φεβρουάριο του 2023, λίγες μόνο μέρες δηλαδή πριν από την χρεοκοπία, το αμερικανικό περιοδικό Forbes (αυτό που δημοσιεύει κάθε χρόνο τις γνωστές λίστες με τους πλουσιότερους ανθρώπους του κόσμου) την κατέταξε στην 20η θέση του καταλόγου με τις 50 καλύτερες αμερικανικές τράπεζες.[3] Ο Creg Becker, ο διευθύνων σύμβουλος (το «μεγάλο αφεντικό» δηλαδή) της SVB ήταν μέχρι την κατάρρευση της μέλος «Πρώτης Τάξης» του «συμβουλίου διευθυντών» του παραρτήματος του Σαν Φρανσίσκο της FED.[4] Μέλος του ανώτατου συμβουλευτικού σώματος της αμερικανικής κεντρικής τράπεζας, δηλαδή.

Η SVB ιδρύθηκε to 1983 από δυο τραπεζίτες, τον Bill Biggerstaff και τον Robert Medearis, με στόχο την «εξυπηρέτηση των νεοφυών επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας» (start-ups) που είχαν αρχίσει να πολλαπλασιάζονται με εκρηκτικό ρυθμό την εποχή εκείνη αλλά *«αγνοούνταν από τον κλάδο των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, ο οποίος απαιτούσε από τις εταιρίες να εμφανίζουν περιουσιακά στοιχεία και κέρδη προκειμένου να θεωρούνται αξιόπιστες»*.[5] *«Τότε και τώρα»*, κόμπαζε στα 20α της γενέθλια το 2003 η τράπεζα, *«η αποστολή της Silicon Valley Bank ήταν και παραμένει να βοηθήσει αυτούς τους επιχειρηματίες να πετύχουν μέσω της καινοτομίας, της αφοσίωσης και της έξυπνης ανάληψης κινδύνων»*. Μέσα σε αυτά τα 20 χρόνια, συνέχιζε το κείμενο *«υποστηρίξαμε πάνω από 30 χιλιάδες επιχειρηματικές εταιρίες στον δρόμο προς την επιτυχία, ανάμεσά τους και κάποιες από τις πιο γνωστές στον τομέα της τεχνολογίας»*.[6]

Η κατάρρευσή της, όμως, δεν πυροδοτήθηκε από μια τρικυμία «κόκκινων δανείων». Αυτό που τη οδήγησε στα βράχια δεν ήταν κάποιες μαζικές αποτυχίες των νεοφυών επιχειρήσεων που είχε χρηματοδοτήσει. Η σημερινή κρίση δεν έχει καμιά σχέση με τα «τοξικά δάνεια» που έσπρωξαν το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα στον γκρεμό το 2008-2009. Αυτό που οδήγησε την SVB στη χρεοκοπία δεν ήταν το «υπερβολικό ρίσκο» αλλά ο «συντηρητισμός» της – η προσπάθεια αποφυγής του ρίσκου.

Η προηγούμενη κρίση

Η αφορμή για το ξέσπασμα της προηγούμενης τραπεζικής κρίσης ήταν ο πυρετός των «στεγαστικών δανείων χωρίς εξασφαλίσεις» που είχε καταλάβει τις αμερικανικές (κύρια) τράπεζες τα προηγούμενα χρόνια. Πίσω από τις επιτηδευμένες αυτές λέξεις κρυβόταν ένα απλό σατανικό σχέδιο: οι τράπεζες άρχισαν να μοιράζουν στεγαστικά δάνεια σε φτωχούς με μοναδική εγγύηση το ακίνητο που θα αγόραζαν. Οι τράπεζες ήξεραν από την αρχή ότι ένα πολύ μεγάλο κομμάτι των δανειοληπτών αυτών δεν θα κατάφερνε τελικά να εξυπηρετήσει το δάνειό του. Αλλά δεν τις ένοιαζε. Για δύο λόγους: πρώτον, γιατί οι μαζικές αγορές θα ανέβαζαν την αξία της γης – πράγμα που σήμαινε ότι οι τράπεζες θα μπορούσαν να κατασχέσουν και να μοσχοπουλήσουν στη συνέχεια τα ακίνητα των δανειοληπτών που δεν θα κατάφερναν να πληρώσουν τις δόσεις τους. Δεύτερον, γιατί οι αλγόριθμοι τους διαβεβαίωναν ότι τα ποσοστά των δανείων που θα κοκκίνιζαν κάθε χρόνο θα ήταν σχετικά μικρά – οι τράπεζες θα μπορούσαν άνετα να καλύψουν τα κενά έως

"Το σύστημα έχει αποτύχει" γράφει το πανό των διαδηλωτών στη Ζυρίχη

όπου βρεθούν κάποια άλλα «κορόιδα» για να αγοράσουν τα ακίνητα που θα έβγαιναν στο σφυρί – με ένα νέο «στεγαστικό δάνειο χωρίς εγγυήσεις» φυσικά.

Αλλά οι υπολογισμοί τους έπεσαν έξω: τα δάνεια άρχισαν να κοκκινίζουν με εξωφρενικούς ρυθμούς, η αύξηση της αξίας της γης «αναβλήθηκε» και η θάλασσα των καθυστερούμενων δόσεων άρχισε να κοκκινίζει τα ίδια τα ταμεία των τραπεζών. Τον Μάρτιο του 2008 η Αμερικανική Κεντρική Τράπεζα κατάφερε με ένα έκτακτο δάνειο 25 δις δολαρίων να διασώσει την Bear Stearns -το πρώτο μεγάλο θύμα των τοξικών στεγαστικών δανείων. Η «κρατική παρέμβαση» ξεσήκωσε την εποχή εκείνη μια θύελλα διαμαρτυριών από τους ταλιμπάν της ελεύθερης αγοράς: *«Θυμηθείτε την 14η Μαρτίου 2008»*, έγραφε ο Μάρτιν Γουλφ, ο οικονομικός αρχισυντάκτης της εφημερίδας Financial Times. *«Ήταν η ημέρα στην οποία το όραμα ενός παγκόσμιου καπιταλισμού της ελεύθερης αγοράς πέθανε. Με την απόφασή της να σώσει την Bear Stearns, η Federal Reserve (η αμερικανική κεντρική τράπεζα), το ίδρυμα που είναι υπεύθυνο για τη νομισματική πολιτική στις ΗΠΑ, ο κύριος πρωταγωνιστής του καπιταλισμού της ελεύθερης αγοράς, κήρυξε αυτή την εποχή τελειωμένη».*[7]

Οι επενδυτές, οι χρηματιστές και οι τραπεζίτες, όμως, ανάσαναν με ανακούφιση. Ο κίνδυνος είχε απομακρυνθεί. Το κράτος είχε αποδείξει, για μια ακόμα φορά, ότι ήταν έτοιμο να πετάξει στο καλάθι των αχρήστων τα νεοφιλελεύθερα ιδεολογήματά του και να σπεύσει να διασώσει τους «δικούς» του -επιχειρήσεις και επιχειρηματίες- όταν αντιμετώπιζαν δυσκολίες. Η χαρά τους όμως αποδείχτηκε πρόωρη: τον Σεπτέμβρη του 2008, έξι μήνες αργότερα όλες οι προσπάθειες διάσωσης της Lehman Brothers απέτυχαν. Και το όραμα του «καπιταλισμού της ελεύθερης αγοράς» επέστρεψε όχι σαν το γλυκό όνειρο που φανταζόταν ο Μάρτιν Γουλφ αλλά σαν εφιάλτης. Η ιστορία όμως της πορείας από την διάσωση της Bear Stearns στην κατάρρευση της Lehman Brothers δεν έχει διδάξει μάλλον τίποτα σε όλους αυτούς που σπεύδουν τώρα να μας διαβεβαιώσουν ότι «το τραπεζικό μας σύστημα είναι ισχυρό».

Επενδύοντας στην ασφάλεια

«Τον Μάρτιο του 2021, η SVB είχε αυτό που θα μπορούσε να θεωρηθεί αξιοζήλευτο πρόβλημα» έγραφε λίγες μέρες μετά την κατάρρευση το πρακτορείο Bloomberg. *«Οι πελάτες της ξεχείλιζαν από μετρητά». Οι καταθέσεις είχαν διπλασιαστεί μέσα στους προηγούμενους 12 μήνες, από τα 62 δις δολάρια στα 124 δις δολάρια. «Αυτή η άνοδος του 100% ξεπέρασε κατά πολύ το 24% της JPMorgan Chase & Co. και το άλμα του 36,5% της First Republic Bank…»*[8]

Ο Becker, το αφεντικό της SVB, δήλωνε ενθουσιασμένος από αυτή την επιτυχία. Τι καλύτερο θα μπορούσε να ζητήσει μια τράπεζα από καλούς πελάτες; *«Η οικονομία της καινοτομίας είναι το καλύτερο μέρος του κόσμου»*, έλεγε σε μια συνέντευξη τον Μάη του 2021. *«Είμαστε πολύ τυχεροί που βρισκόμαστε ακριβώς στο κέντρο του».*[9]

Αλλά το μυστικό της επιτυχίας της πελατείας της τράπεζας δεν ήταν οι φανταστικές πωλήσεις αλλά τα χρήματα που μοίραζε για μια ακόμα φορά αφειδώς το κράτος και η κεντρική τράπεζα για να στηρίξει την οικονομία που δοκι-

μαζόταν την εποχή εκείνη από την πανδημία. Όπως είχε γίνει και την προηγούμενη φορά, στην κρίση του 2008-2009, έτσι και τώρα με την πανδημία τα τρισεκατομμύρια που «τύπωσαν» οι κεντρικές τράπεζες αντί να στηρίξουν τους εργάτες που έχαναν τις δουλειές τους και τις φτωχές οικογένειες που έμεναν χωρίς εισόδημα κατέληξαν στην κερδοσκοπία, φουσκώνοντας με αυτόν τον τρόπο ακόμα περισσότερο την γιγαντιαία «φούσκα» που κρέμεται πάνω από την παγκόσμια οικονομία. *«Τα επιχειρηματικά κεφάλαια»*, (venture capitals) οι χρηματοπιστωτικές εταιρίες που κερδοσκοπούν μεταπηδώντας συνεχώς από τη μια επιχείρηση στην άλλη, *«συγκέντρωσαν πάνω από 330 δισεκατομμύρια δολάρια μέσα στο 2021»* γράφει το Bloomberg. Ο Becker μπορεί να κόμπαζε ότι η τράπεζά του βρισκόταν στο «κέντρο της οικονομίας της καινοτομίας» όμως στην πραγματικότητα η σχέση της με τις νεοφυής επιχειρήσεις πέρναγε μέσα από αυτά τα venture capitals – που ήταν οι μεγαλύτεροι της πελάτες. Μέσω των «κεφαλαίων» αυτών ένα μεγάλο κομμάτι από την κρατική στήριξη «για την αντιμετώπιση της πανδημίας» κατέληξε το 2021 στα ταμεία της SVB.

Η φυσιολογική λειτουργία των τραπεζών είναι να δανείζονται και να δανείζουν. Τα κέρδη τους τυπικά προέρχονται από την διαφορά ανάμεσα στο επιτόκιο που πληρώνουν στους καταθέτες τους και τα επιτόκια που εισπράττουν από τους δανειστές τους. Οι τράπεζες είναι υποχρεωμένες από την ίδια τους την φύση να δανείζουν το μεγαλύτερο κομμάτι από τις καταθέσεις που συγκεντρώνουν όχι μόνο για να κερδίζουν αλλά και για να μπορούν να πληρώνουν τους τόκους που έχουν υποσχεθεί στους καταθέτες τους. Οι πελάτες της SVB, όμως, κάθονταν ήδη πάνω σε ένα βουνό από μετρητά το 2021 και το 2022. Και σαν να μην έφτανε αυτό, η οικονομία ήταν βυθισμένη στην ύφεση της πανδημίας και οι επενδύσεις είχαν παγώσει. Η ζήτηση για νέα δάνεια είχε πιάσει πάτο.

Απεργιακή φρουρά στην Τράπεζα Πειραιώς

Τι έκανε η διοίκηση της SVB; Αυτό που έκαναν όλες οι σοβαρές τράπεζες του κόσμου: επένδυσε τα χρήματα που της περίσσευαν σε ομόλογα του αμερικανικού δημοσίου. Η απόδοση των αμερικανικών ομολόγων μπορεί να ήταν μικρή αλλά ήταν σίγουρα μεγαλύτερη από τα επιτόκια που προσέφερε η τράπεζα στους καταθέτες της. Όσο για το ρίσκο, αυτό ήταν πρακτικά μηδενικό: τα ομόλογα του αμερικανικού θεωρούνται η πιο ασφαλής επένδυση στον κόσμο.

Η εκτίναξη του πληθωρισμού και των επιτοκίων

Το 2022 το ξεχασμένο φάντασμα του στασιμοπληθωρισμού, η μάστιγα της δεκαετίας του 1970, βγήκε απειλητικά από τον χρονοντούλαπο της ιστορίας. Οι κεντρικοί τραπεζίτες σε ολόκληρο τον κόσμο έσπευσαν να αντιμετωπίσουν τη νέα πρόκληση με τα εργαλεία που την είχαν αντιμετωπίσει και οι πρόγονοί τους πριν από τριάντα χρόνια: με την αύξηση των επιτοκίων, την κατάργηση των προγραμμάτων ποσοτικής χαλάρωσης και τον τερματισμό της πολιτικής του «εύκολου και φτηνού χρήματος». Ο πληθωρισμός σύμφωνα με τις κυρίαρχες νεοφιλελεύθερες θεωρίες οφείλεται στην υπερθέρμανση της οικονομίας, στην υπερβολική ζήτηση που αδειάζει τα ράφια προσφέροντας έτσι την ευκαιρία στους εμπόρους και τους παραγωγούς να ανεβάζουν τις τιμές: για να πατάχθεί ο πληθωρισμός θα πρέπει οι καταναλωτές να γίνουν φτωχότεροι – δηλαδή να αυξηθεί η ανεργία και να αναγκαστούν οι εργάτες να δεχτούν μικρότερα (πραγματικά) μεροκάματα.

Οι αυξήσεις των επιτοκίων άρχισαν πράγματι να αποθερμένουν την οικονομία. Οι πωλήσεις έπεσαν και οι επιχειρήσεις άρχισαν να σηκώνουν τις καταθέσεις τους για να αντιμετωπίσουν τις άμεσες ανάγκες τους -που δεν καλύπτονταν πλέον από τις τρέχουσες εισπράξεις. Τα ταμεία της SVB που είχαν παραγεμίσει το 2021 άρχισαν να αδειάζουν. Για να αντιμετωπίσει την αυξημένη ζήτηση η τράπεζα είχε πλέον μόνο μια λύση – να αρχίσει να ρευστοποιεί τα ομόλογα που είχε αγοράσει τις περασμένες χρονιές.

Τα ομόλογα, όμως, έχουν από την αρχή ενσωματωμένους τους τόκους στην ονομαστική τους αξία. Όταν το αμερικανικό δημόσιο εκδίδει ένα δεκαετές ομόλογο αξίας ενός εκατομμυρίου που λήγει το 2033 υπόσχεται να πληρώσει στον «κομιστή» το 2033 ένα εκατομμύριο. Για να το αγοράσει αυτό το ομόλογο ένα επενδυτής σήμερα δεν θα πληρώσει ένα εκατομμύριο: θα πληρώσει ένα εκατομμύριο μείον τους τόκους αυτών των δέκα ετών. Οι επενδυτές που αγοράζουν ομόλογα στην «δευτερογενή αγορά» - δηλαδή αυτά που θα έπρεπε να πουλήσει η SVB για να καλύψει τις ανά-

γκες της σε μετρητά- δεν νοιάζονται για το πόσο ήταν το επιτόκιο όταν εκδόθηκε ένα ομόλογο: τους νοιάζει πόσο είναι το επιτόκιο τώρα. Με απλά λόγια, όταν τα επιτόκια ανεβαίνουν η αξία των παλιών ομολόγων στη δευτερογενή αγορά πέφτει. Αν η SVB κρατούσε τα ομόλογα στα συρτάρια της μέχρι να «ωριμάσουν» θα τα εξαργύρωνε χωρίς καμιά ζημιά. Αν αναγκαζόταν να τα πουλήσει στη δευτερογενή αγορά θα έχανε δισεκατομμύρια. Και αυτό ακριβώς έγινε. Η συντηρητική επιλογή της «πιο ασφαλούς επένδυσης στον κόσμο» μετατράπηκε σε παγίδα για την SVB που την έσπρωξε στα τάρταρα. Το Bloomberg υπολογίζει ότι η τράπεζα έχασε πάνω από 15 δισεκατομμύρια δολάρια από πωλήσεις ομολόγων πριν από την λήξη τους το 2022. Το ποσό αυτό ήταν ελάχιστα μόνο μικρότερο από την χρηματιστηριακή αξία των 16,2 δις που είχε εκείνη τη στιγμή η τράπεζα. Στην ουσία η επιλογή της επένδυσης στα «ασφαλή» ομόλογα του αμερικανικού δημοσίου εξανέμισε ολόκληρο το κεφάλαιο της τράπεζας.

Ωρολογιακή βόμβα

Η επέμβαση των «αρχών» φρενάρισε το κύμα των χρεοκοπιών και των καταρρεύσεων. Προσωρινά, όμως, μόνο. Οι ίδιοι οι τρόποι με τους οποίους οι κεντρικές τράπεζες και οι κυβερνήσεις προσπάθησαν να ελέγξουν την κρίση έχουν βάλει από τώρα τα θεμέλια για το επόμενο «θερμό επεισόδιο». Το οποίο μάλλον δεν θα αργήσει και πάρα πολύ.

Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο τρόπος που οι ελβετικές τραπεζικές και κυβερνητικές αρχές αντιμετώπισαν τους ομολογιούχους τύπου «AT1» της CS. Τα ομόλογα αυτά θεωρούνται ομόλογα «χαμηλής εξασφάλισης» αλλά προσφέρουν καλύτερα επιτόκια στους επενδυτές -για αυτό είναι ένα από τα αγαπημένα «εργαλεία» των κερδοσκόπων. Η ιδιαιτερότητά τους είναι ότι μετατρέπονται αυτόματα σε μετοχές αν η μετοχή της τράπεζας που τα έχει εκδώσει πέσει κάτω από ένα προσυμφωνημένο όριο -αν δηλαδή η τράπεζα αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα. Ή μπορεί και να μηδενιστούν κιόλας αν πχ η τράπεζα αναγκαστεί να δεχτεί βοήθεια από το κράτος η την κεντρική τράπεζα.

Αυτό ακριβώς έγινε στην περίπτωση της CS: η αξία των ομολόγων τύπου AT1 μηδενίστηκε. Συνολικά οι επενδυτές που είχαν αγοράσει αυτά τα ειδικά ομόλογα έχασαν 16 δισεκατομμύρια ελβετικά φράγκα (17 περίπου δις δολάρια). Στα μέσα Απριλίου μια ομάδα ομολογιούχων κατάθεσε μήνυση ενάντια στις ελβετικές αρχές. Οι ομολογιούχοι, λένε, έχουν πάγια προτεραιότητα απέναντι στους μετόχους. Αυτή η προτεραιότητα αντιστράφηκε στην περίπτωση της CS: οι μέτοχοι αποζημιώθηκαν, εν μέρει έστω, από τα 3,25 δις που πλήρωσε η UBS για την εξαγορά της CS. Οι ομολογιούχοι αντίθετα τα έχασαν όλα.

Τα συμφέροντα των κερδοσκόπων που είχαν επενδύσει στα ομόλογα αυτά μας είναι φυσικά παντελώς αδιάφορα. Αλλά οι τράπεζες θα δυσκολευτούν πολύ στο μέλλον να βρούνε αγοραστές για τα ομόλογα τύπου AT1: η χρεοκοπία της CS παρέσυρε στον τάφο και ένα από τα εργαλεία που είχαν δημιουργήσει οι κεντρικές τραπεζίτες στην κρίση του 2008 για να σταθεροποιήσουν το τραπεζικό σύστημα.

Μια μακρόσυρτη οικονομική κρίση

Η Silicon Valley Bank, η Signature Bank, η Credit Swiss είναι τα πρώτα μεγάλα θύματα της νέας τροπής που έχει πάρει η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008-2009. Χάρη στα προγράμματα διάσωσης των κυβερνήσεων και την πολιτική του εύκολου και φτηνού χρήματος (για τους πλούσιους και μόνο) των κεντρικών τραπεζών η κρίση αυτή δεν πήρε τις διαστάσεις που είχε πάρει η «Μεγάλη Ύφεση» του μεσοπολέμου. Αλλά η παγκόσμια οικονομία δεν συνήλθε ποτέ από το σοκ του 2008-2009.

Η Κρισταλίνα Γκεοργκίεβα, η διευθύντρια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου προέβλεψε, με μια δραματική προειδοποίηση στις αρχές του Απριλίου, ότι *«η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται αντιμέτωπη με μια πολύχρονη περίοδο αργής ανάπτυξης, με τις μεσοπρόθεσμες προοπτικές να είναι χειρότερες εδώ και περισσότερο από 30 χρόνια… Η παγκόσμια οικονομία θα αναπτυχθεί με μέσο ετήσιο ρυθμό περίπου 3% τα επόμενα πέντε χρόνια, ένα ποσοστό πολύ χαμηλότερο από το μέσο όρο του 3,8% των δύο τελευταίων δεκαετιών…»*.[10]

Το μέλλον που μας προετοιμάζουν είναι μαύρο, γεμάτο από τέρατα: πληθωρισμός, ύφεση, ανεργία, φτώχεια, χρεοκοπίες. Αλλά είναι βαθιά γελασμένοι αν νομίζουν ότι θα το αποδεχτούμε με σταυρωμένα χέρια σαν μια θεομηνία.

Δεν είναι θεομηνία. Είναι καπιταλισμός: ένα γερασμένο σύστημα που το μόνο που έχει πια να προσφέρει στην ανθρωπότητα είναι η δυστυχία και η καταστροφή. ■

Σημειώσεις

1. https://www.theguardian.com/business/2023/mar/16/credit-suisse-takes-50bn-loan-from-swiss-central-bank-after-share-price-plunge
2. Λίγες μέρες αργότερα η πλειοψηφία του «Εθνικού Συμβουλίου» (της Κάτω Βουλής) καταψήφισε την συμφωνία. Η ψηφοφορία, όμως, ήταν στην ουσία συμβολική αφού η συμφωνία είχε υπογραφεί ήδη από μια κοινοβουλευτική επιτροπή, https://apnews.com/article/credit-suisse-ubs-switzerland-parliament-banking-regulation-eb4cb621a28db728cbe64aebc33a3f02
3. Οι καλύτερες αμερικανικές τράπεζες, Forbes Amerika's Best Banks, https://www.forbes.com/lists/americas-best-banks/?sh=666ac769c0de
4. Ποιος είναι ο Creg Becker, ο επικεφαλής της χρεωκοπημένης SVB, https://www.reuters.com/markets/us/who-is-greg-becker-head-failed-silicon-valley-bank-2023-03-10/
5. Η SVB γιορτάζει 20 χρόνια αφοσίωσης στην επιχειρηματικότητα, https://www.svb.com/news/company-news/silicon-valley-bank-celebrates-20-years-of-dedication-to-entrepreneurs
6. Στο ίδιο
7. https://www.ft.com/content/8ced5202-fa94-11dc-aa46-000077b07658
8. Bloomberg: VB's 44-Hour Collapse Was Rooted in Treasury Bets During Pandemic, https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-03-10/svb-spectacularly-fails-after-unthinkable-heresy-becomes-reality?leadSource=uverify%20wall
9. Στο ίδιο
10. Global economy set for years of weak growth, IMF chief Kristalina Georgieva warns, https://www.ft.com/content/309d5a00-879d-4cd8-a0d7-41563f1cb16b

Οι εργάτες της Τέχνης στους δρόμους

Από την Τέχνη στην Επανάσταση

Η διαλεκτική σχέση ανάμεσα στην καλλιτεχνική δημιουργία και τους εργατικούς αγώνες ήρθε ξανά στο προσκήνιο. Ο Πάνος Γκαργκάνας θυμίζει το παρελθόν και αναδεικνύει το μέλλον της.

Οι καλλιτέχνες και οι κινητοποιήσεις τους αποτέλεσαν και αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της μαχητικής έκρηξης που συγκλόνισε την κοινωνία και το πολιτικό σκηνικό αυτήν την Άνοιξη. Χωρίς αμφιβολία, οι απεργίες, οι καταλήψεις και οι διαδηλώσεις των εργατών και των σπουδαστών της Τέχνης έδωσαν τη δική τους συμβολή για να μετατραπεί η οργή και η θλίψη μετά το έγκλημα των Τεμπών σε δράση ενάντια στους ένοχους, αλλά και σε προβληματισμό για την κατάντια του συστήματος και για την προοπτική της ανατροπής του.

Αναπόφευκτα, τέτοιοι προβληματισμοί αγκάλιασαν και τα ζητούμενα για μια καλλιτεχνική δημιουργία απαλλαγμένη από τα δεσμά και τις πιέσεις που αντιμετωπίζει σήμερα. Ενδεικτικό είναι το Μανιφέστο του Συντονισμού Εργαζομένων στον Χώρο των Τεχνών - Κατάληψη Ρεξ που ξεκινάει δηλώνοντας:

«Στους δρόμους της πόλης
Γεννιέται μια μικρή φωτιά
Εκεί που σιγοκαίει
η αγάπη για το μέλλον

Η άνοιξη ήρθε στη μέση του χειμώνα, κατοίκησε ακάλεστη από την Ακαδημίας και την Πανεπιστημίου μέχρι την Αγίου Κωσταντίνου και την Πειραιώς κι ανθίσανε λουλούδια από τα μάτια μας κι αρώματα από τα Σώματα μας.

50 μέρες 50 πράξεις ενός έργου που δεν έχει τελειώσει ακόμα γιατί η αυλαία δεν θα πέσει ποτέ», και καταλήγει:

«Επιθυμούμε την τέχνη που επιχειρεί το αδύνατο και λατρεύει το άμορφο, το άγνωστο, το ανοίκειο, το συγκεκριμένο, το άλλο. Μια τέχνη, που αποκαλύπτει την δυσωδία των μυερών κυρίαρχων μηχανισμών πολέμου, ανταγωνισμού, ελέγχου, καταστολής. Που δεν γίνεται προϊόν προς πώληση, μονοπώλιο αισθητι-

Παρίσι, Μάης 1968. Κατάληψη στο θέατρο Odeon.

κής, στόρυ για λάικ, διαφήμιση για scroll down, μουσικό χαλί ανούσιων κριτικών αξιολόγησης, λίστα βραβείων.

Επιθυμούμε μια τέχνη μακριά από τα αριστουργήματα. Ελεύθερη από τα δεσμά της αρχαιολαγνείας και της εθνικής ταυτότητας. Βέβηλη και λάγνα, ιερόσυλη και ξεδιάντροπη. Μια τέχνη συλλογική και ρηξιακή, που έχει την δύναμη να αλλάξει το κόσμο και μετά ξανά και ξανά στο χωροχρονικό διενεκές. Που μετασχηματίζει συνειδήσεις. Που είναι χειραφετητική. Που αναστατώνει τα σωθικά, τα αισθήματα, τους εγκεφαλικούς συνειρμούς. Που εξάπτει την φαντασία και της παραδίδει ολόκληρη την εξουσία».[1]

Η παράδοση του Μάη 68…

Δεν είναι η πρώτη φορά που η έκρηξη του κινήματος συνδέεται με τις αναζητήσεις της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Το ίδιο το σημερινό Μανιφέστο των καταληψιών κάνει τις συνδέσεις με τον Μάη του 68 όταν μιλάει για «τέχνη που επιχειρεί το αδύνατο» και για τη «φαντασία στην εξουσία».

Όπως γράφει ο Κρις Χάρμαν για τις μέρες εκείνου του Μάη:

«Η δύναμη της συνδυασμένης δράσης εργατών και φοιτητών ήταν καθοριστική για να τραβήξει μαζί της και άλλα κομμάτια… Αρχιτέκτονες με ριζοσπαστικές ιδέες κατέλαβαν τα γραφεία του επιμελητηρίου τους και ζήτησαν να αλλάξουν οι προδιαγραφές του επαγγέλματός τους… Οι 10.000 απεργοί ερευνητές, τεχνικοί και μηχανικοί στο κέντρο πυρηνικών ερευνών του Saclay οργάνωσαν μια μεγάλη συγκέντρωση-συζήτηση με θέμα τον έλεγχο των μέσων παραγωγής στον καπιταλισμό… Φοιτητές και καλλιτέχνες κατέλαβαν τη Σχολή Καλών Τεχνών και την μετέτρεψαν σε εργαστήριο παραγωγής χιλιάδων αφισών υποστήριξης του κινήματος, το Atelier Populaire… 'επιλέγουμε το πεδίο μάχης των εργατών, τις απεργίες και τις καταλήψεις, σαν το πεδίο του δικού μας συλλογικού αγώνα ενάντια στην εξατομικοποιημένη καλλιτεχνική δημιουργία'. Οι σκηνοθέτες αποχώρησαν ομαδικά από το 'ανταγωνιστικό' φεστιβάλ των Καννών και οργάνωσαν συζητήσεις για τη 'διάσωση του κινηματογράφου από το κίνητρο του κέρδους και τα μονοπώλια'. Στις 22 Μάη οι επαγγελματίες ποδοσφαιριστές κατέλαβαν τα γραφεία της Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας. Κλείδωσαν μέσα τον πρόεδρο της εθνικής ομάδας και κρέμασαν στην είσοδο μια κόκκινη σημαία και ένα πανό που έγραφε: το ποδόσφαιρο στους ποδοσφαιριστές. (…) Πολιτιστικές επιτροπές δράσης κατέλαβαν το εθνικό θέατρο της Γαλλίας, το Οντεόν. Μέσα στο θέατρο κρεμάστηκε ένα πανό που διακήρυττε: 'Όταν η Εθνοσυνέλευση μετατρέπεται σε αστικό θέατρο, τότε ας μετατρέψουμε τα αστικά θέατρα σε εθνοσυνέλευση'. Περίπου 7.000 άνθρωποι παρακολουθούσαν εκεί καθημερινά τις συζητήσεις».[2]

Ο Πάνος Κατσαχνιάς συμπληρώνει την εικόνα της εξέγερσης των καλλιτεχνών τότε:

«Τον Μάιο του 1968 η Μόνικα Βίτι

ήταν μέλος της Κριτικής Επιτροπής του 21ου Φεστιβάλ των Καννών, όπου με την έκρηξη των απεργιών του Γαλλικού Μάη και στον κλάδο του κινηματογράφου (από τις σχολές των ηθοποιών, μέχρι τα συνεργεία των τεχνικών) και την πόλωση που υπήρξε, ανάμεσα στο κράτος, το κοινό, τους καλλιτέχνες και τους κριτικούς για το αν τελικά το Φεστιβάλ θα πραγματοποιούντο ή όχι, παραιτήθηκε. Όταν η Ένωση Κριτικών Κινηματογράφου της Γαλλίας ζήτησε από τους διοργανωτές να σταματήσουν οι προβολές στις 12 του Μάη, ως ένδειξη συμπαράστασης στη γενική εθνική απεργία που είχε προκηρυχθεί, το αίτημα δεν έγινε φυσικά δεκτό από τον πρόεδρο του Φεστιβάλ, Ρομπέρ Φαβρ Λε Μπρε που δήλωσε χαρακτηριστικά ότι οι προβολές θα συνεχιστούν κανονικά, εκτός αν προκύψει 'ανωτέρα βία'…

Με τα 2/3 του εργατικού δυναμικού της Γαλλίας να βρίσκονται πλέον σε απεργία, το πανεπιστήμιο της Σορβόννης να βρίσκεται υπό κατάληψη και οι καθημερινές οδομαχίες στο Παρίσι να κορυφώνονται με τη 'Νύχτα των Οδοφραγμάτων', στη διάρκεια της οποίας αστυνομικοί εισβάλλουν στο οχυρωμένο από φοιτητές Καρτιέ Λατέν, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των τεχνικών κινηματογράφου, αποφασίζουν γενική απεργία όλων των στούντιο, ενώ το παράδειγμά τους ακολουθούν και οι φοιτητές των κινηματογραφικών σχολών που έμπλεοι ενθουσιασμού και μαχητικότητας, δηλώνουν με τη σειρά τους πως 'ήρθε η ώρα το Φεστιβάλ των Καννών να λάβει τέλος'… Ο πρόεδρος του Φεστιβάλ είχε επαληθευτεί πανηγυρικά!

Με πρωτεργάτες τους Φρανσουά Τρυφώ και Ζαν-Λυκ Γκοντάρ, αρχίζουν οι παραιτήσεις μελών της Κριτικής Επιτροπής -με την Μόνικα Βίτι να είναι μια εξ' αυτών- καθώς και η απόσυρση ταινιών από το πρόγραμμα από τους ίδιους τους δημιουργούς τους, ως μια 'πολιτική διαμαρτυρία για την αναγκαιότητα διακοπής του Φεστιβάλ, σε ένδειξη συμπαράστασης προς τους εργαζόμενους και τους φοιτητές και ως επίθεση στην απαρχαιωμένη γαλλική κινηματογραφική βιομηχανία, η οποία προτιμά το εμπόριο σε βάρος της τέχνης'. Μέσα σε καθεστώς ασφυκτικής πίεσης πλέον, ο Φαβρ Λε Μπρε προτείνει ως έσχατη λύση και συμβιβασμό, το να προβληθούν δωρεάν όλες οι εναπομείνασες ταινίες χωρίς απονομή βραβείων. Τότε είναι που ο Γκοντάρ, απαντά το περίφημο: 'Κάψτε όλες τις κόπιες'»![3]

…και της Οκτωβριανής Επανάστασης

Ο Μάης του 1968 έπαιξε ρόλο στην αναβίωση της επαναστατικής παράδοσης που είχε μείνει ξεχασμένη για πολλά χρόνια. Κορυφαία θέση σε αυτή την παράδοση κατέχει η επανάσταση στη Ρωσία το 1917 και η ώθηση που έδωσε στην καλλιτεχνική δημιουργία. Ώθηση που έμεινε στην ιστορία με το όνομα «Ρώσικη Πρωτοπορία».

«Θα πρέπει να περιμένουμε μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα για να δούμε τον όρο Πρωτοπορία να χρησιμοποιείται από πολιτικοποιημένους διανοούμενους με την έννοια μιας προς τα εμπρός μαχητικής δράσης και στρατηγικής με στόχο την αμφισβήτηση του κοινωνικού και καλλιτεχνικού αστικού κατεστημένου, την επαναστατική ρήξη με την κρατούσα τάξη πραγμάτων. Μια τάξη πραγμάτων στην οποία όλο και μεγαλύτερα κομμάτια της κοινωνίας αντιδρούν είτε με την φυγή μέσα στον χώρο και τον χρόνο, π.χ. εξιδανίκευση μιας παλαιότερης 'χρυσής εποχής', είτε με τη δυναμική παρέμβαση στην πραγματικότητα», γράφει η Μαριλένα Β. από αφορμή την έκθεση με τίτλο «Ρώσικη Πρωτοπορία 1910-1930» στην Εθνική Πινακοθήκη το 1995-96. *«Απορρίπτοντας μια μακραίωνη παράδοση ρεαλισμού που αρχίζει από την Αναγέννηση, η τέχνη δεν απεικονίζει πια κάτι το υπαρκτό, αλλά δημιουργεί νέες εικόνες που στην ακρότερη συνέπειά του, θα οδηγήσει στη λεγόμενη αφηρημένη τέχνη»*.[4]

Και συνεχίζει: *«Μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, για πρώτη φορά στην ιστορία, οι καλλιτέχνες μπορούν να συμμετάσχουν στην οικοδόμηση της νέας κοινωνίας. Στο πλευρό της επανάστασης περνούν καλλιτέχνες κάθε τάσης. Η κυβέρνηση εφαρμόζει μη παρεμβατική πολιτική ενθαρρύνοντας την ελεύθερη συνύπαρξη και άμιλλα όλων των ρευμάτων. 'Προϋπόθεση κάθε μεγάλης τέχνης είναι η ελευθερία', δηλώνει ο Λαϊκός Επίτροπος Παιδείας Α. Λουνατσάρσκι»*.

Η κυβέρνηση των Σοβιέτ δεν περιορίστηκε «μόνο» στην εξασφάλιση της ελευθερίας των καλλιτεχνικών δημιουργών. Άλλαξε ανατρεπτικά τη σχέση τους με το ακροατήριό τους. Εκατομμύρια εργάτες και αγρότες απόκτησαν πρόσβαση στους θησαυρούς της Τέχνης. Τα θέατρα πλημμύρισαν από θεατές που δεν είχαν ποτέ στο παρελθόν την ευκαιρία να τα επισκεφθούν. Τα πανεπιστήμια άνοιξαν τις πύλες τους για πλήθος νέων φοιτητών και φοιτητριών με την κατάργηση των ταξικών φραγμών. Εκστρατείες κατά του αναλφαβητισμού έφεραν τη γραφή και την ανάγνωση σε τμήματα του πληθυσμού που τα είχαν στερηθεί. Ειδικά για τις γυναίκες, τα βήματα απελευθέρωσης από τα βάρη του σπιτιού, της αμορφωσιάς και των σεξιστικών διακρίσεων σήμαιναν κυριολεκτικά άλματα.

Ακόμα και μέσα σε συνθήκες μιας πολιορκημένης επανάστασης, άνθισαν τα μουσεία. Ανάμεσα στο 1918 και το 1921 δημιουργήθηκαν 36 μουσεία και προγραμματίστηκε το άνοιγμα άλλων 26.[5] Όπως αναφέρει η Κλάρα Τσέτκιν στις Αναμνήσεις της για τον Λένιν, η άποψή του ήταν ότι:

«Η επανάσταση απελευθερώνει όλες τις δυνάμεις που είχαν κρατηθεί πίσω και τις οδηγεί στην επιφάνεια από τα βάθη όπου βρίσκονταν… Σε μια κοινωνία βασισμένη στην ατομική ιδιοκτησία ο καλλιτέχνης παράγει εμπορεύματα για την αγορά- έχει ανάγκη από αγοραστές. Η επανάστασή μας απαλλάσσει τους καλλιτέχνες από αυτή την πίεση. Έχει κάνει το σοβιετικό κράτος προστάτη και χο-

ρηγό τους. Κάθε καλλιτέχνης και ο καθένας και η καθεμιά που το επιθυμεί μπορεί να διεκδικήσει το δικαίωμα να δημιουργεί ελεύθερα σύμφωνα με τα ιδανικά του, είτε το αποτέλεσμα είναι καλό είτε όχι. Και έτσι έχεις τον αναβρασμό, τον πειραματισμό, το χάος».[6]

Δημιουργικό χάος κυριολεκτικά. *«Οι αριστεριστές ζωγράφοι, όπως καθιερώθηκε να τους αποκαλούν, έγιναν οπαδοί της Μπολσεβίκικης επανάστασης θέτοντας την καταπιεσμένη τους ενέργεια στην υπηρεσία μιας πανεθνικής εκστρατείας προπαγάνδας υπέρ του νέου κόσμου… Τώρα, διακήρυσσαν, δεν ήταν καιρός για 'ανώφελους' πίνακες- όταν οι δρόμοι είναι δικοί σου για να τους ζωγραφίσεις και οι πλατείες και οι γέφυρες το αυτονόητο πεδίο δραστηριότητάς σου. 'Δεν χρειαζόμαστε ένα μαυσωλείο της Τέχνης, όπου να λατρεύονται νεκρά έργα, αλλά ένα ζωντανό εργοστάσιο του ανθρώπινου πνεύματος- στους δρόμους, τα τραμ, τα εργοστάσια, τα εργαστήρια και τα σπίτια των εργατών'. Αυτά έλεγε ο Μαγιακόφσκι σε μια συζήτηση για τις πλατιές εργαζόμενες μάζες που πραγματοποιήθηκε στα επιταγμένα Χειμερινά Ανάκτορα το Νοέμβριο του 1918».*[7]

Η θεωρία της Τέχνης

Μέσα σε εκείνο το κλίμα άνοιξαν και όλα τα ζητήματα γύρω από το χαρακτήρα της Τέχνης και τα ρεύματά της. *«Η τέχνη αποτελεί ενασχόληση μιας ιδιαίτερης κατηγορίας ατόμων, των καλλιτεχνών που, απομονωμένοι στη δική τους σφαίρα, παράγουν έργα που αποτελούν καθαρά προσωπική τους έκφραση και στην καλύτερη περίπτωση διακόσμηση του χώρου ορισμένων προνομιούχων στρωμάτων, ή αντίθετα, μια κοινωνική λειτουργία που συμμετέχει ενεργά στη δημιουργία της ίδιας της ζωής και ενδεχομένως ταυτίζεται με αυτή; Και αν ισχύει το δεύτερο, ποια είναι η γλώσσα,*

Βλαντιμίρ Μαγιακόφσκι

τα μέσα και τα υλικά που θα χρησιμοποιήσει; Και τέλος, τι είναι επαναστατική τέχνη; Μια τέχνη με επαναστατική θεματολογία και μορφές ή με επαναστατική λειτουργία;»[8]

Μια τεράστια συμβολή σε αυτή τη συζήτηση, που συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας, ήρθε από μια απροσδόκητη μεριά, από έναν «καλλιτέχνη» της επανάστασης. Ο Τρότσκι ήταν επικεφαλής του Κόκκινου Στρατού που κατάφερε να αποκρούσει τις επιθέσεις όχι μόνο της Λευκής τρομοκρατίας αλλά και των ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων ενάντια στη νικηφόρα Οκτωβριανή επανάσταση. Αλλά ήταν και αυτός που έγραψε εκείνα τα χρόνια το «Λογοτεχνία και Επανάσταση», βοηθώντας να βρούμε τις απαντήσεις.

Ένα πρώτο πολύτιμο ξεκαθάρισμα έχει να κάνει με τη σύνδεση ανάμεσα στην πορεία των Τεχνών και την ιστορική εξέλιξη της κοινωνίας. Δεν είναι όλες οι μορφές καλλιτεχνικής δημιουργίας εφικτές σε κάθε στιγμή της ανθρώπινης ιστορίας, ακόμα και στις κορυφαίες της. Σε ένα στοιχειώδες επίπεδο, αυτό είναι προφανές. Δεν θα μπορούσε να ανθίσει ο κινηματογράφος την εποχή της Αναγέννησης. Ωστόσο, υπάρχει βαθύτερη σύνδεση. Δεν μπορούμε να κατανοήσουμε τα έργα μιας ιστορικής περιόδου χωρίς κατανόηση για τις συνθήκες μέσα στις οποίες έγιναν. Γράφει ο Τρότσκι:

«Είναι απόλυτα σωστό ότι δεν μπορείς σε καμιά περίπτωση να στηρίζεσαι μόνο στις αρχές του Μαρξισμού για να κρίνεις, να απορρίψεις ή να αποδεχτείς ένα έργο τέχνης. Ένα έργο τέχνης πρέπει να κρίνεται σύμφωνα με τους δικούς του νόμους, δηλαδή σύμφωνα με τους νόμους της τέχνης. (…) Μπορείς να καταστρώσεις το αρχιτεκτονικό σχέδιο του Καθεδρικού ναού της Κολωνίας μετρώντας τη βάση και το ύψος των τόξων του, προσδιορίζοντας τις τρεις διαστάσεις των ναρθήκων του, τις διαστάσεις και τη διάταξη του συνόλου του κλπ. Αν όμως δεν ξέρει κανείς τι ήταν η μεσαιωνική πόλη, τι ήταν η συντεχνία και τι ήταν η Καθολική εκκλησία στον Μεσαίωνα, δεν θα καταλάβει ποτέ τον Καθεδρικό ναό της Κολωνίας. …Να επιχειρείς να απελευθερώσεις την τέχνη από τη ζωή, να την ανακηρύξεις σε ανεξάρτητη δραστηριότητα, είναι σαν να της στερείς την ψυχή και να την σκοτώνεις».[9]

Οι συγκεκριμένες ιστορικές κοινωνικές συνθήκες κάθε εποχής επηρεάζουν όχι μόνο τα μέσα έκφρασης που είναι διαθέσιμα, αλλά και τις ανάγκες καλλιτεχνικής έκφρασης των ανθρώπων. Άλλο το θρησκευτικό αίσθημα την εποχή της λατρείας του Δία και της Αφροδίτης και άλλο στον Μεσαίωνα. Και βέβαια σε

όλες τις ταξικές κοινωνίες μετά από τις πρωτόγονες κομμουνιστικές, δεν υπάρχει ατομική ελευθερία ούτε για τον έλεγχο των μέσων καλλιτεχνικής έκφρασης ούτε για τις επιλογές των καλλιτεχνικών αναζητήσεων. Τις επιλογές και τα μάρμαρα για το αριστούργημα του Παρθενώνα δεν τις καθόρισαν οι δούλοι, όπως και τον γοτθικό ρυθμό στους καθεδρικούς ναούς δεν τον έφεραν οι καλύβες των κολλήγων.

Στην πραγματικότητα, και η καλλιτεχνική εργασία γίνεται αλλοτριωμένη στις ταξικές κοινωνίες. Όπως γράφει ο Κρις Χάρμαν:

«Όλοι οι καλλιτέχνες υποφέρουν από μια βαθιά εκδοχή αλλοτρίωσης. Η τέχνη, όπως η γλώσσα, δεν μπορεί να υπάρχει μόνο για το άτομο. Ο κάθε καλλιτέχνης ως άτομο, ζωγράφος, μουσικός, κινηματογραφιστής ή ο,τιδήποτε άλλο, προσπαθεί να επικοινωνήσει κάτι σε άλλους ανθρώπους. Αλλά τα μέσα με τα οποία οι καλλιτέχνες μπορούν να επικοινωνήσουν δεν βρίσκονται στα χέρια τους μέσα στην ταξική κοινωνία. Σε μια καπιταλιστική κοινωνία η ίδια η δυνατότητα να λειτουργήσουν εξαρτάται από τη δυνατότητα πρόσβασης στην αγορά, ακριβώς όπως στην προκαπιταλιστική κοινωνία εξαρτιόταν από την εύρεση χορηγών. Ο επιχειρηματίας ή ο χορηγός στέκεται ανάμεσα στον καλλιτέχνη και στο κοινό. Η αλλοτρίωση είναι αναπόδραστο χαρακτηριστικό της καλλιτεχνικής ύπαρξης. (…) Αλλά ακόμη και αν κατανοήσουμε σωστά αυτή τη συνθήκη, αυτή η σύνδεση δεν ερμηνεύει το γιατί κάποια καλλιτεχνικά έργα είναι καλά ή ακόμη και αριστουργήματα, ενώ πολλά είναι άθλια. Υπάρχουν καλοί καλλιτέχνες που αποδέχονταν την αστική κοινωνία και πολλοί κακοί καλλιτέχνες που την μισούσαν. Κρίνουμε το αν κάποιοι καλλιτέχνες είναι καλοί ή κακοί δημιουργοί, όχι στη βάση των προσωπικών τους αισθημάτων αλλοτρίωσης, αλλά με τελείως διαφορετικά κριτήρια».[10]

Δεν κρίνουμε, λοιπόν, το καλλιτεχνικό έργο απλά και μόνο με βάση τις πολιτικές διαδρομές του δημιουργού του. Κρίνουμε με βάση το τι κατάφερε να επικοινωνήσει:

«Τέχνη είναι η απόπειρα ενός ανθρώπου να μεταφέρει αισθήματα, συγκινήσεις ή μια εικόνα του κόσμου σε άλλους ανθρώπους. Γι' αυτό πολλές καλές καλλιτεχνικές δημιουργίες φέρνουν πόνο και όχι μόνο ευχαρίστηση, δημιουργούν αισθήματα άγχους και όχι μόνο χαράς, μπορούν να είναι δυσάρεστες και όχι μόνο ευχάριστες. Είναι ακριβώς αυτή η υπέρβαση πέρα από την απλά αισθητική διάσταση ή το ευχάριστο που κάνει τις συμφωνίες του Μπετόβεν, τις άριες του Βέρντι ή τα τραγούδια της Μπίλι Χάλιντεϊ ανώτερα δείγματα καλλιτεχνικής δημιουργίας.(…)

Ο Voronsky, στο δοκίμιό του Art as the Cognition of Life, γράφει: 'Η τέχνη δεν είναι παιχνίδι ανάμεσα στη φαντασία, τα αισθήματα και τις συναισθηματικές καταστάσεις. Δεν είναι απλά έκφραση των υποκειμενικών προτάσεων και των εμπειριών του ποιητή. Δεν έχει στόχο κύρια να ξυπνήσει 'όμορφα αισθήματα' στον αναγνώστη. Όπως και η επιστήμη, η τέχνη είναι γνώση για τη ζωή. Η τέχνη και η επιστήμη έχουν το ίδιο αντικείμενο, τη ζωή, την πραγματικότητα. Αλλά η επιστήμη αναλύει, ενώ η τέχνη συνθέτει. Η επιστήμη γνωρίζει τη ζωή μέσα από έννοιες, η τέχνη με τη βοήθεια εικόνων με τη μορφή ζωντανής, αισθαντικής ενατένισης'.

Όλα αυτά δεν σημαίνουν ότι η τέχνη είναι απλά αναπαραγωγή της πραγματικότητας. Η ζωή αγκαλιάζει όλο το φάσμα των ανθρώπινων εμπειριών και συναισθημάτων σε σχέση με τον φυσικό και τον κοινωνικό κόσμο. Το να βαθύνουμε την ανθρώπινη γνώση για όλα αυτά απαιτεί να βαθύνουμε τις ανθρώπινες ευαισθησίες γι' αυτά με τρόπους που δεν ανάγονται απλά στην αφηρημένη κατανόηση που δίνει η επιστήμη».[11] Η θεωρητική και φιλοσοφική εμβάθυνση στα ζητήματα της τέχνης δεν μας απομακρύνει από την αμεσότητα της επίδρασης της τέχνης στην καθημερινή ζωή και στην πολιτική δράση. Αντίθετα, μας βοηθάει να σταθούμε κάθε φορά μπροστά στις προκλήσεις. Ας πάρουμε ένα παράδειγμα. Όταν πέθανε ο Μίκης Θεοδωράκης, υπήρχε μια τάση είτε να ξεχάσουμε τα ολισθήματα της πολιτικής του διαδρομής μπροστά στο μέγεθος του καλλιτεχνικού έργου του, είτε, αντίθετα, να το υποτιμήσουμε επειδή ο Μίκης σκόνταψε πολιτικά πολλές φορές. Πώς φεύγεις από αυτή την πλαστή διχάλα; Γράφαμε τότε:

«Ο θάνατος του Μίκη Θεοδωράκη ήρθε να υπερκαλύψει ως γεγονός όλη την πολιτική ζωή. Η παραπαίουσα κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας νόμισε ότι βρήκε την ευκαιρία να καλύψει την αμηχανία της, μετά τον αποτυχημένο ανασχηματισμό της, κηρύσσοντας υποκριτικά 'εθνικό πένθος'. Τα ΜΜΕ, αντίστοιχα, θεώρησαν ότι μπορούν να εξαφανίσουν κάθε είδηση κάτω από τα αφιερώματα στον Μίκη. Ξαφνικά, χάθηκε η Καμπούλ, οι 'ασύμμετρες απειλές', οι ανεμβολίαστοι, γιατί τάχα κάθε κίτρινος τύπος αισθάνθηκε την υποχρέωση να υποκλιθεί στο μεγαλείο του Μίκη. Αλλά, όπως κάθε υποκρισία και αυτή έχει κοντά ποδάρια. Όχι γιατί ο Μίκης δεν έδωσε αφορμές σε όλο αυτό το συνάφι να παίξουν με τις αντιφάσεις του, αλλά γιατί ακόμα και αυτές δεν τους ανήκουν.

Ο Μίκης ήταν τεράστιος. Δεν υπάρχει αμφιβολία γι΄ αυτό. Τραγουδήθηκε από εκατομμύρια στόματα στις πιο μεγάλες στιγμές τους. Και ακριβώς γι' αυτό, το μεγαλείο του μαζί με όλες τις αντιφάσεις ανήκουν στον κόσμο που πάλεψε και παλεύει, και στην Αριστερά της οποίας τις αντιφάσεις χρεώθηκε και χρέωσε σε όλο τους το μεγαλείο.

Νεολαίος πολέμησε με ενθουσιασμό στον ηρωικό Δεκέμβρη του '44, αλλά γνώρισε και τις συνέπειες της Βάρκιζας και του κατατρεγμού. Στην επόμενη έφοδο του κινήματος, στην 'Άνοιξη της δεκαετίας του '60', βρέθηκε επικεφαλής της νεολαίας Λαμπράκη σε μια περίοδο που ο κόσμος ανέβηκε στα ύψη των Ιουλιανών, αλλά έπεσε στα τάρτα-

ρα της Χούντας το 1967. Στη Μεταπολίτευση, όταν η εργατική τάξη κατακτούσε με τους αγώνες της τις πολιτικές και συνδικαλιστικές ελευθερίες της, οι συναυλίες του Μίκη ήταν πολιτικά γεγονότα, πηγή έμπνευσης για χιλιάδες. Αλλά οι αντιφάσεις έφταναν πια στο σημείο του ‘Καραμανλής ή τανκς’ το ‘74, στη συμμετοχή στην κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη το 1990, ακόμα και στην παρουσία του στα συλλαλητήρια της δεξιάς και της ακροδεξιάς για το Μακεδονικό πριν λίγα χρόνια.

Ο Μίκης, όμως, δεν ήταν απλά ένα μεγάλο στέλεχος της παραδοσιακής Αριστεράς. Ήταν τεράστιο καλλιτεχνικό μέγεθος και λειτουργούσε σαν μεγεθυντικός φακός. Στα αφιερώματα που τον τιμούν, έχει γίνει σχεδόν κλισέ ότι ο Μίκης με τη μουσική του ‘εκλαΐκευσε’ τους μεγάλους ποιητές. Είναι ένας απλουστευτικός έπαινος που χάνει από τα μάτια του την κοινή πηγή έμπνευσης και των ποιητών και του συνθέτη.

Όλοι οι καλλιτέχνες δημιουργούν μέσα σε συνθήκες που καθορίζονται από το κοινωνικό τους περιβάλλον και τους ταξικούς αγώνες της εποχής τους. Αν αυτό το δεχόμαστε για τον Μπετόβεν και την «Ηρωική» του σε συνδυασμό με την απελευθερωτική ορμή της γαλλικής αστικής επανάστασης, πρέπει να το βλέπουμε και στην εποχή μας. Από πού μπήκε στους στίχους του ποιητή ο ‘Ήλιος της Δικαιοσύνης’; Και ο Ρίτσος και ο Ελύτης και ο Μίκης και τόσοι πολλοί άλλοι έχουν κοινή πηγή έμπνευσης και γι’ αυτό συγκινούν το ακροατήριο από το οποίο προέρχονται και στο οποίο γυρνάνε σαν δύναμη.

Αλλά η έμπνευση επηρεάζεται και από τα πάνω και από τα κάτω των εμπειριών και των αναμετρήσεων. ‘Έχει μέσα της και την ορμή του ‘Νάτη, νάτη πετιέται’, αλλά και την πίκρα της ήττας. ‘Παραπονεμένα λόγια έχουν τα τραγούδια μας’, διαπίστωνε ένας άλλος στιχουργός, ‘γιατί τ’ άδικο το ζούμε μέσα από την κούνια μας’.

Αυτό δεν σημαίνει ότι ο κύκλος αυτός είναι μοιραίος και αιώνιος, κομμάτι της φύσης της κοινωνίας και του ανθρώπου. Κάθε άλλο. Στις νίκες και στις ήττες κάνει διαφορά τι ρόλο παίζει η Αριστερά της εποχής. Αλλιώς ξεδιπλώνεται η δυναμική όταν οι Μπολσεβίκοι οδηγούν την εργατική επανάσταση στη νίκη στη Ρωσία το 1917 και αλλιώς όταν επικρατούν οι συμβιβασμοί που χαραμίζουν τη δυναμική. Στη μια περίπτωση έχουμε την έκρηξη της καλλιτεχνικής δημιουργίας με τη ‘Ρώσικη Πρωτοπορία’, ενώ στην άλλη ακόμα και ο πλούτος του Μίκη και των ποιητών βουλιάζει στην πολιτική του Κύρκου και του Φλωράκη του 1989.

Κρατάμε από τον Μίκη όλη την ανάταση της μουσικής του όταν εμπνέει τον κόσμο που βγαίνει στον αγώνα. Γιατί ο αγώνας δεν τελείωσε, όσο κι αν προσπαθούν να τον θάψουν μαζί με το φέρετρο του Μίκη σαν ‘υπόθεση μιας άλλης εποχής’. Αντίθετα, είναι και εφικτό και αναγκαίο να χτίσουμε την επαναστατική αριστερά που θα σπάσει τον κύκλο με τα ‘παραπονεμένα λόγια’. Και να φτάσουμε σε μια κοινωνία χωρίς εκμετάλλευση και καταπίεση, όπου ‘ο μέσος άνθρωπος θα φτάνει στα ύψη ένος Αριστοτέλη, ενός Γκέτε ή ενός Μαρξ. Και πάνω σε αυτό, θα υψωθούν νέες κορυφές’, για να θυμηθούμε τα λόγια του Τρότσκι στο ‘Λογοτεχνία και επανάσταση’. Προχωράμε πέρα από τον Μίκη».[12]

Οι καλλιτέχνες και η καλλιτεχνική δημιουργία σήμερα έχουν ανάγκη το εργατικό κίνημα στο πλευρό τους γιατί αυτή είναι η δύναμη που μπορεί να εξασφαλίζει την ελευθερία, τις συνθήκες και το χώρο για την έκφρασή τους. Και αντίστροφα, οι αγώνες της εργατικής τάξης και της Αριστεράς παίρνουν ώθηση όταν οι καλλιτέχνες προσφέρουν την έμπνευση που έχει ανάγκη το κίνημα με το τραγούδι τους, τις συναυλίες, τις αφίσες, τις ταινίες και τις παραστάσεις τους. Φέτος η Άνοιξη ήταν γεμάτη από τέτοια παραδείγματα και είναι στο χέρι μας να την κάνουμε να διαρκέσει και να νικήσει. ■

Διαβάστε επίσης στα τεύχη του Σοσιαλισμός από τα κάτω:

1. Σωτήρης Κοντογιάννης, Λούκατς- από το μυθιστόρημα στον Λένιν, Νο155, Νοέμβρης-Δεκέμβρης 2022
2. Γιώργος Πίττας, Η μουσική, η νεολαία και το σύστημα, Νο154, Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 2022
3. Αλεξάνδρα Μαρτίνη, Τέχνη και εργασία, Νο148, Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 2021
4. Σωτήρης Κοντογιάννης, 250 χρόνια Μπετόβεν- Ωδή στη χαρά και στην ελευθερία, Νο 143, Νοέμβρης-Δεκέμβρης 2020
5. Δημήτρης Στεφανάκης, 100 χρόνια Bauhaus, Νο135, Ιούλης-Αύγουστος 2019
6. Αλεξάνδρα Μαρτίνη, Τζωρτζ Γκρος, η επανάσταση εικονογραφημένη, Νο 131, Νοέμβρης-Δεκέμβρης 2018
7. Αυγουστίνος Μουστάκας, Μουσική και επανάσταση, Νο87, Ιούλης-Αύγουστος 2011
8. Γιάννης Σηφακάκης, Μαρξισμός και Τέχνη, Νο5, Μάρτης-Απρίλης 1993

Σημειώσεις

1. Όπως δημοσιεύτηκε στην Εργατική Αλληλεγγύη στις 5 Απρίλη 2023, στο άρθρο του Στέλιου Μιχαηλίδη «Ο αγώνας των Τεχνών συνεχίζεται», https://ergatiki.gr/article.php?id=27286&issue=1566
2. Chris Harman, Πάνος Γκαργκάνας, Μαρία Στύλλου, Μάης 68 η επιστροφή της επανάστασης, Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο, Απρίλης 2018, σελ. 39-40 και 49
3. Πάνος Κατσαχνιάς, Η Μόνικα Βίτι και ο ιταλικός κινηματογράφος, Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο 151, Μάρτης-Απρίλης 2022, https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1356
4. Μαριλένα Β., Ρώσικη Πρωτοπορία, Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο18, Νοέμβρης-Δεκέμβρης 1995, https://www.socialismfrombelow.gr/pdf/18.pdf
5. Chanie Rosenberg, Malevich and Revolution, Redwords 2008, p.22
6. Αναφέρεται από την Chanie Rosenberg, στο ίδιο. Δείτε επίσης https://www.marxists.org/archive/zetkin/1924/reminiscences-of-lenin.htm#h03
7. Κάμιλα Γκραίη, Η Ρώσικη Πρωτοπορία, εκδόσεις Υποδομή 1987, σελ.254-55
8. Μαριλένα Β., Ρώσικη Πρωτοπορία, ό.π.
9. Leon Trotski, Literature and revolution, Redwords, London 1991, p.209 και στον Πρόλογο σελ.26
10. Chris Harman, Comment on Molyneux on Art, International Socialism Journal 84, Winter 1999, https://www.marxists.org/archive/harman/1999/xx/art.htm
11. Chris Harman, στο ίδιο.
12. Η άποψή μας, Εργατική Αλληλεγγύη Νο 1487, 8 Σεπτέμβρη 2021, https://ergatiki.gr/article.php?id=24707&issue=1487

Εξήντα χρόνια από τη δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη

Το κίνημα που γκρέμισε τη Δεξιά τότε

Ο Λέανδρος Μπόλαρης θυμίζει εκείνες τις συγκλονιστικές εξελίξεις

Η κηδεία του Γρηγόρη Λαμπράκη στις 28 Μάη 1963

Υπάρχουν γεγονότα τα οποία συμπυκνώνουν εξελίξεις χρόνων και πυροδοτούν μια νέα εκρηκτική αλληλουχία. Ένα τέτοιο γεγονός ήταν η δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη βουλευτή της Αριστεράς στις 22 Μάη του 1963 στη Θεσσαλονίκη. Η έκρηξη οργής που ακολούθησε την επίσημη αναγγελία του θανάτου του (27 Μάη) γκρέμισε την κυβέρνηση της ΕΡΕ του Καραμανλή του «εθνάρχη» της Δεξιάς.

Σύμβολο

Ο Γρ. Λαμπράκης εκλέχτηκε βουλευτής Α' Πειραιά, ως συνεργαζόμενος με την ΕΔΑ,[1] στις εκλογές της 29ης Οκτώβρη του 1961. Ήταν οι εκλογές «της βίας και της νοθείας». Με την υψηλή επίβλεψη του Καραμανλή ένα κεντρικό επιτελείο που συντόνιζε στρατό, αστυνομία, χωροφυλακή, ΚΥΠ κάθε λογής παρακρατική συμμορία εξαπέλυσε ένα πελώριο κύμα βίας και τρομοκρατίας μέχρι και τη μέρα των εκλογών. Οσο για τη νοθεία, έφτασε σε τραγελαφικά επίπεδα˙ τότε καθιερώθηκε η φράση «ψήφισαν και τα δέντρα». Δυο μέλη της Ν. ΕΔΑ δολοφονήθηκαν: ο ηλεκτροτεχνίτης Στ. Βελδεμίρης στις 26/10 στη Θεσσαλονίκη και ο στρατιώτης Δ. Κερπινιώτης στην Αρκαδία στις 29/10.

Ο στόχος αυτής της τεράστιας επιχείρησης ήταν να τρομοκρατηθεί το κίνημα που φούντωνε και είχε δώσει στην Αριστερά το 25% στις εκλογές του 1958.

Πράγματι, η ΕΡΕ κέρδισε τις εκλογές, η ΕΔΑ έπεσε στο 14% αλλά το κίνημα δεν τρομοκρατήθηκε. Αντίθετα, κλιμάκωσε τις μάχες του. Ο Λαμπράκης έγινε σύμβολο του κόσμου που αψηφούσε την καραμανλική τρομοκρατία, γιατί έμπαινε μπροστά και γινόταν κόκκινο πανί για την κυβέρνηση και το Παλάτι.

Στις 13 Μάρτη είχε ξαπλώσει με μια γροθιά μέσα στην αίθουσα της βουλής τον Κ. Παπαδόπουλο, βουλευτή Κιλκίς της ΕΡΕ που μαζί με άλλους «συναδέλφους» είχαν επιτεθεί σε βουλευτές της ΕΔΑ. Ο Παπαδόπουλος ήταν «οπλαρχηγός» του Ελληνικού Εθνικού Στρατού (ΕΕΣ) που είχαν εξοπλίσει οι ναζί στην Κατοχή για να πολεμήσουν τον ΕΛΑΣ. Μεταπολεμικά πέρασε από το «πλυντήριο», έβαλε τη ναζιστική στολή στη «ναφθαλίνη» και έγινε βουλευτής της «εθνικοφρόνου παρατάξεως».[2]

Ο Λαμπράκης έπαιζε πρωταγωνιστικό ρόλο στο κίνημα για τον πυρηνικό αφοπλισμό, ένα διεθνές κίνημα που φούντωνε σε όλο τον κόσμο εκείνη την εποχή. Στις αρχές Απρίλη είχε συμμετάσχει στην πορεία που οργάνωνε το βρετανικό Κίνημα για τον Πυρηνικό Αφοπλισμό (CND) από το Ολντεμάρστον -βάση έρευνας για πυρηνικά όπλα- στο Λονδίνο. Στην Ελλάδα, ο Σύνδεσμος Νέων για τον Πυρηνικό Αφοπλισμό «Μπέρτραντ Ράσελ»[3] πήρε την πρωτοβουλία για μια αντίστοιχη πορεία από το Μαραθώνα στην Αθήνα στις 21 Απρίλη του 1963.

Η κυβέρνηση του Καραμανλή απαγόρεψε αμέσως την πορεία. Και έστησε ένα πελώριο μηχανισμό για να την αποτρέψει τον κόσμο να συμμετέχει, κινητοποιώντας χιλιάδες αστυνομικούς, χωροφύλακες και τις παρακρατικές συμμορίες.

Ο Λαμπράκης, χρησιμοποιώντας τη βουλευτική του ασυλία, έσπασε μόνος τον κλοιό των χωροφυλάκων και των παρακρατικών και βάδισε κάμποσα χιλιόμετρα κρατώντας τη σημαία με το σύμβολο της ειρήνης αλλά στο τέλος τον συνέλαβαν. Δεν ήθελαν να φτάσει και να συναντηθεί με τον κόσμο που είχε αρχίσει να συγκεντρώνεται σε σημεία της διαδρομής και ιδιαίτερα στον κόμβο της Βασιλίσσης Σοφίας με τη Λεωφόρο Αλεξάνδρας. Οι συλλήψεις έφτασαν τις 2 χιλιάδες, ανάμεσά τους: *«οι διοργανωτές της πορείας: ο Μιχάλης Περιστεράκης πρόεδρος του Συνδέσμου 'Μπέρτραντ Ράσελ', ο Μίκης Θεοδωράκης, ο Αλέκος Αλεξανδράκης και η Αλίκη Γεωργούλη, ο ζωγράφος Μίνως Αργυράκης και δεκάδες συνδικαλιστές».*[4]

Στις 22 Μάη ο Λαμπράκης ήταν στη Θεσσαλονίκη για να μιλήσει σε εκδήλωση της Επιτροπής για τη Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη. Η εκδήλωση τελικά πραγματοποιήθηκε σε κλειστό χώρο, λόγω των απειλών για αντισυγκεντρώσεις «αγανακτισμένων πολιτών». Όμως και πάλι, ο Λαμπράκης και ο Γ. Τσαρουχάς, βουλευτής της ΕΔΑ, προπηλακίστηκαν ενώ έμπαιναν στο κτίριο. Οι «αγανακτισμένοι πολίτες» εκτός από απειλές εκτόξευαν και πέτρες. Η αστυνομία τους παρακολουθούσε απαθής.

Το χτύπημα που σκότωσε τον Λαμπράκη το έδωσαν με το περίφημο τρίκυκλο που οδηγούσαν δυο ρεμάλια τραμπούκοι της «εθνικοφροσύνης», ο Γκοτζαμάνης και ο Εμμανουηλίδης. Ήταν και οι δυο μέλη του λεγόμενου «Συνδέσμου Αγωνιστών και Θυμάτων Εθνικής Αντιστάσεως», με αρχηγό τον Ξ. Γιοσμά. Είχε γίνει γνωστός με το προσωνύμιο «φον Γιοσμάς», γιατί στην Κατοχή ήταν επικεφαλής του «λόχου προπαγάνδας» του Εθελοντικού Ελληνικού Στρατού του ταγματάρχη Πούλου που ακολούθησε τους ναζί μετά την υποχώρησή τους από την Ελλάδα. Καταδικάστηκε από το ειδικό δικαστήριο δωσιλόγων, αλλά σύντομα «ανακυκλώθηκε» από το μετεμφυλιακό κράτος της Δεξιάς.

Η κυβέρνηση της ΕΡΕ φρόντιζε ιδιαίτερα τη συμμορία του φον Γιοσμά. Η Υπηρεσία Πληροφοριών του Πολιτικού Γραφείου του Πρωθυπουργού και η ΚΥΠ εξασφάλιζαν πλουσιοπάροχη ενίσχυση, ο Χολέβας, γ.γ του Υπουργείου Βορείου Ελλάδος χατίρια για τον οικοδομικό συνεταιρισμό του «συνδέσμου» στην Άνω Τούμπα.[5] Μετά τη δολοφονία του Λαμπράκη ήρθε στο φως μια φωτογραφία με τον Εμμανουηλίδη να χαιρετά χαμογελαστός το βασιλικό ζεύγος στην είσοδο του δημοτικού σχολείου της Τριανδρίας σε τελετή για την «προικοδότηση απόρων κορασίδων». Ο Εμμανουηλίδης, εκτελώντας χρέη τελετάρχη και σωματοφύλακα αποθανατίζεται δίπλα στο Χολέβα και τον υποστράτηγο Μήτσου της Χωροφυλακής.[6]

Η «αντισυγκέντρωση» των παρακρατικών συμμοριών είχε οργανωθεί από την Αστυνομία και την Χωροφυλακή. Ο υποστράτηγος Κ. Μήτσου, ο διευθυντής της Αστυνομίας Πόλεων Ε. Καμουτσής, ο μοίραρχος Καπελώνης της Ασφάλειας ήταν οι καθημερινοί καθοδηγητές των παρακρατικών και οι επιτελείς του δολοφονικού σχεδίου εκείνης της νύχτας. Αυτό το αποκάλυψε η δικαστική έρευνα, στην οποία προσπάθησε να βάλει κάθε εμπόδιο ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, ο Κόλλιας (το 1967 έγινε ο πρώτος «πρωθυπουργός» της χούντας). Κι όλους αυτούς τους συντόνιζε η κυβέρνηση και ο Καραμανλής.

Ο Λαμπράκης ξεψύχησε στις 27 Μάη. Η σωρός του μεταφέρθηκε με τρένο στην Αθήνα και κάθε στάση μετατρεπόταν σε μαζικό συλλαλητήριο. Η κηδεία που έγινε στις 28 του μηνός στο Α' Νεκροταφείο έγινε ένα τεράστιο οργισμένο συλλαλητήριο με εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους.

Στις 11 Ιούνη ο Καραμανλής υπέβαλε την παραίτησή του. Τελικά οι εκλογές έγιναν τον Νοέμβρη: *«Το αμερικανικό υπουργείο Εξωτερικών και η πρεσβεία στην Αθήνα εκτιμούσαν ότι ο Καραμανλής θα κέρδιζε τις εκλογές… Ο ίδιος ο Καραμανλής ήταν μάλλον βέβαιος ότι θα επικρατούσε και μάλιστα είχε αποκλείσει το ενδεχόμενο συνεργασίας με το μικρό κόμμα των Προοδευτικών του Σπύρου Μαρκεζίνη. Έτσι, όταν τα αποτελέσματα ανέδειξαν πρώτο κόμμα την Ένωση Κέντρου με 42%... η πολιτική τάξη και η κοινή γνώμη κατελήφθησαν μάλλον εξαπίνης».*[7]

Εκδήλωση του Συνδέσμου Μπέρτραντ Ράσελ. Όρθιος ο Μιχάλης Περιστεράκης.

Τι σήμαινε η ΕΡΕ

Στην πραγματικότητα, η κατάρρευση της κυβέρνησης της ΕΡΕ ήταν ένα μεγάλο στραπάτσο για την άρχουσα τάξη:

«Η ΕΡΕ, όταν κέρδισε για πρώτη φορά τις εκλογές το 1956 με νέο τότε αρχηγό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, είχε σχηματίσει κυβέρνηση με τρεις φιλόδοξους στόχους. Ο πρώτος ήταν η σύνδεση της ελληνικής οικονομίας με την Ευρωπαϊκή Κοινή Αγορά που τότε ξεκινούσε. Ο δεύτερος, να παίξει το ρόλο του ορμητηρίου του ΝΑΤΟ για την περιοχή της Μέσης Ανατολής σε ανταγωνισμό με την Τουρκία που διεκδικούσε τον ίδιο ρόλο. Και ο τρίτος, να μην αφήσει την Αριστερά και το κίνημα να σηκώσουν κεφάλι.

Ήταν και οι τρεις στόχοι δύσκολοι και φιλόδοξοι, αν θυμηθούμε ότι το 1956 ήταν η χρονιά της αποτυχημένης επέμβασης των Αγγλογάλλων στο Σουέζ, η Κύπρος είχε ξεκινήσει τον αντιαποικιακό αγώνα το 1955 και οι ευρωπαϊκές χώρες ήταν διαιρεμένες ανάμεσα στην Αγγλόφιλη Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών και τη Γαλλογερμανική Κοινή Αγορά που αργότερα έγινε ΕΟΚ και ΕΕ. Η άρχουσα τάξη αντιμετώπιζε διλήμματα και η συνοχή της ήταν δύσκολη. Ωστόσο πιο δύσκολος αποδείχθηκε ο τρίτος στόχος.

Το 1958 η ΕΡΕ αναγκάζεται να κάνει ξανά εκλογές επειδή μια σειρά επώνυμα στελέχη διαφώνησαν και αποχώρησαν και από την κυβέρνηση και από το κόμμα. Το αποτέλεσμα δεν ήταν να γίνει αξιωματική αντιπολίτευση το Κέντρο όπως όλοι υπολόγιζαν, αλλά η ΕΔΑ. Λιγότερο από εννιά χρόνια από το τέλος του Εμφύλιου, με τις φυλακές και τα ξερονήσια γεμάτα κόσμο της Αριστεράς, με τα έκτακτα μέτρα σε ισχύ, ο κόσμος δεν φοβήθηκε να ψηφίσει την Αριστερά.

Είναι λάθος να θεωρείται η εκλογική άνοδος της Αριστεράς το 1958 σαν ένα τυχαίο γεγονός που οφειλόταν εν μέρει στον εκλογικό νόμο και εν μέρει στην κρίση του Κέντρου. Η αυτοπεποίθηση από τη μαζική στροφή αριστερά εκφράστηκε και με την άνοδο των εργατικών αγώνων και με το νέο φοιτητικό κίνημα που ήδη είχε ξεκινήσει και γνώρισε κλιμάκωση στις αρχές της δεκαετίας του '60».[8]

Αυτοί οι αγώνες φόβιζαν την άρχουσα τάξη. Γι' αυτό η κυβέρνηση της ΕΡΕ προσπάθησε να πισωγυρίσει το κίνημα με την καταστολή και την επανεργοποίηση όλου πλέγματος των «έκτακτων μέτρων», των νόμων και των διαταγμάτων του Εμφυλίου. Οι εκλογές της «βίας και νοθείας» το 1961 κομμάτι αυτής της προσπάθειας ήταν.

Το εκλογικό πραξικόπημα δεν τρομοκράτησε αλλά εξόργισε τον κόσμο. Και επειδή στράφηκε και ενάντια στους υποψήφιους της Ένωσης Κέντρου που είχε αρχηγό τον Γ. Παπανδρέου οδήγησε σε ακόμα μεγαλύτερη απομόνωση της κυβέρνησης. Η Ένωση Κέντρου υποτίθεται ότι θα ήταν μια ασφαλής για την άρχουσα τάξη εναλλακτική. Ο Παπανδρέου δεν χρειαζόταν άλλωστε αντικομουνιστικά διαπιστευτήρια: ήταν ο πρωθυπουργός των Εγγλέζων τον Δεκέμβρη του '44. Όμως, αναγκάστηκε να κηρύξει τον «Ανένδοτο» με αίτημα να φύγει η παράνομη κυβέρνηση. Οι αγώνες φουντώνουν και γενικεύονται με το αίτημα να φύγει η κυβέρνηση και ότι συμβόλιζε. Σε αυτή την συγκυρία έρχεται η δολοφονία του Λαμπράκη.

Κινηματική έκρηξη

Στα τέλη Φλεβάρη του 1963 η κυβέρνηση ανακοίνωσε το σχέδιο της αναθεώρησης του Συντάγματος που έχει μείνει γνωστό ως «βαθεία τομή». Η «το-

μή» έδινε τη δυνατότητα ακόμα και για τη διάλυση «αντεθνικών» κομμάτων και περιόριζε την «καταχρηστική» χρήση δικαιωμάτων όπως η απεργία. Στην ομιλία που είχε κάνει ο «εθνάρχης» της Δεξιάς στην κοινοβουλευτική του ομάδα στις 16 Φλεβάρη, είχε πει: *«ισχυραί ομάδες καταχρώνται των συνταγματικών των δικαιωμάτων με απεργίας και διεκδικήσεις και δημιουργούν εντυπώσεις»*. Και βέβαια *«δεν επιτρέπεται ο κομμουνισμός να λειτουργεί ελευθέρως εις βάρος του καθεστώτος»*.[9]

Το 1962 είχε «κλείσει» με μαζικές φοιτητικές κινητοποιήσεις για το 15% για την Παιδεία «όχι προίκα για τη Σοφία». Η κυβέρνηση είχε δώσει προίκα στην αδελφή του «Κοκού», που είχε παντρευτεί το διάδοχο του ισπανικού θρόνου Χουάν Κάρλος, το ευτελές ποσό των 9 εκ δραχμών και είχε διπλασιάσει τη βασιλική επιχορήγηση. Δύο από τα συνθήματα που ακούστηκαν στις οργισμένες φοιτητικές διαδηλώσεις του τέλους του ’62 ήταν τα «να σπουδάσουν οι φτωχοί» και «μάθημα στο Μον Παρνές», το πολυτελές ξενοδοχείο-καζίνο στην Πάρνηθα που είχε εγκαινιάσει με τυμπανοκρουσίες ο Καραμανλής.

Το φοιτητικό κίνημα είχε δώσει σκληρές μάχες τα προηγούμενα χρόνια. Η ανώτατη εκπαίδευση έχει μπει σε φάση μαζικοποίησης και ο νέος κόσμος που έμπαινε στις σχολές και δεν κουβαλούσε τα βάρη της ήττας της Αριστεράς στον Εμφύλιο άρχισε να δίνει μάχες για να καταργηθούν τα δίδακτρα για να φύγει η αστυνομία από τις σχολές (που δρούσε με τη μορφή του «Σπουδαστικού» της Ασφάλειας) για να φτιαχτούν φοιτητικοί σύλλογοι που να μπαίνουν μπροστά στους αγώνες.

Όπως αναφέρει μια μελέτη για την ιστορία του φοιτητικού κινήματος: *«Την Τρίτη και την Τετάρτη 14 Ιανουαρίου 1959 θα δημοσιευθούν ειδήσεις σχετικά με την σαρανταοκτάωρη αποχή των φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθήνας. Η κινητοποίηση οργανώνεται από τη ΔΕΣΠΑ [Διοικούσα Επιτροπή Συλλόγων Πανεπιστημίου Αθηνών] με αιχμή την ελλιπή χρηματοδότηση με αποτέλεσμα το Ίδρυμα να αναστείλει τις ατελείς εγγραφές των δικαιούχων φοιτητών…Το φοιτητικό κίνημα γοργά μετασχηματίζεται σε κίνημα του 1-1-4, της υπεράσπισης του ακαδημαϊκού ασύλου και των ακαδημαϊκών ελευθεριών, ενώ στις αρχές Δεκεμβρίου πλάι στο 114 θα εμφανιστεί και το σύνθημα για το 15% για τις δαπάνες για την Παιδεία»*.

Η δεκαετία του ’60 διεθνώς είναι η περίοδος που οι ιδέες της αμφισβήτησης του συστήματος ζωντανεύουν ξανά με κέντρο τα πανεπιστήμια. Η Ελλάδα δεν είναι μια εξαίρεση από αυτό το ρεύμα που θα φτάσει στο Μάη του 1968. Η κυβέρνηση έστησε την ΕΚΟΦ (Εθνική Κοινωνική Οργάνωση Φοιτητών) μια οργάνωση ακροδεξιών τραμπούκων για να κρατήσει τον έλεγχο στα πανεπιστήμια. Οι ΕΚΟΦίτες τρομοκρατούσαν αμφιθέατρα και έσπαγαν συγκεντρώσεις, έκαναν νοθείες σε φοιτητικούς συλλόγους. Πολλοί ΕΚΟΦίτες θα γίνονταν στελέχη της χούντας. Άλλοι -κι όχι απαραίτητα διαφορετικοί- θα γίνονταν δήμαρχοι, υπουργοί και βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας.

Τον Γενάρη του 1963 ξεκίνησε η συγκλονιστική απεργία των εκπαιδευτικών, της ΟΛΜΕ και της ΔΟΕ, που κράτησε είκοσι ολόκληρες μέρες με συμμετοχή να φτάνει στο 100%. Η απεργία είναι τόσο δυνατή που ακόμα και οι γυμνασιάρχες που καλεί ο γραμματέας του υπουργείου για να τους διατάξει να πείσουν τους εκπαιδευτικούς να σταματήσουν την απεργία, του δηλώνουν ότι μόνη αρμόδια για μια τέτοια απόφαση είναι η ΟΛΜΕ. Το κύμα της συμπαράστασης είναι τέτοιο που οι ηθοποιοί και θιασάρχες αποφασίζουν να δώσουν μέρος από τις εισπράξεις των παραστάσεων στο απεργιακό ταμείο.[10]

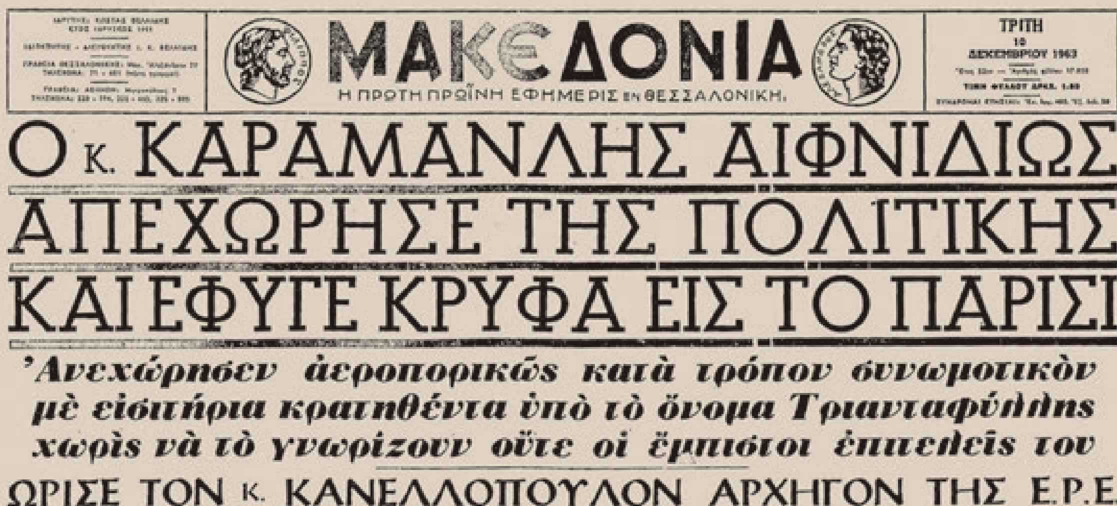
Οι εκπαιδευτικοί δεν ήταν εξαίρεση. *«Στις 6/2/63 εβδομήντα επτά συνδικάτα συγκεντρώνονται στη λέσχη υπαλλήλων Εθνικής Τράπεζας. Αποφασίζουν συγκεντρώσεις για τις 11/2 και ένταση του αγώνα. Γίνονται μεγάλες συγκεντρώσεις στα θέατρα Κεντρικό και Ακροπόλ… Αμέσως μετά, οι συνεργαζόμενες οργανώσεις, τώρα 82, διατυπώνουν αίτημα άμεσης με νόμο αύξησης μισθών-μεροκάματων 20% και συντάξεων 30%. Αυτές θα οργανώσουν τώρα τη μεγάλη Πρωτομαγιάτικη Συγκέντρωση στον Παναθηναϊκό.*

Στις 15 Φεβρουαρίου κινητοποιήσεις, διαδηλώσεις φοιτητών με την ευκαιρία της συγκέντρωσης 1 εκατομμυρίου υπογραφών για το αίτημα 15% για τις δαπάνες της Παιδείας. Η αστυνομία τους χτυπάει στα Προπύλαια και τις αίθουσες του κεντρικού κτιρίου. 15 φοιτητές τραυματίες.

Περίπου 50.000 εργάτες διαφόρων κλάδων βρίσκονται σε απεργία στις 19 Φεβρουαρίου…Την επόμενη 20 Φεβρουαρίου μετά από συγκέντρωση στο θέατρο Σαμαρτζή χιλιάδες εργαζόμενοι διαδηλώνουν στο κέντρο της Αθήνας. Συγκρούσεις με την αστυνομία στην Ομόνοια, την Πατησίων και τους γύρω δρόμους. Επικεφαλής των διαδηλωτών είναι οι οικοδόμοι».[11]

Το εργατικό κίνημα έπαιρνε φόρα από τα τέλη της δεκαετίας του ’50. Μια εργατική μάχη που έχει αφήσει ιστορία, είναι η απεργία των οικοδόμων την 1 Δεκέμβρη του 1960. Η απεργία είχε καλεστεί από τα σωματεία των οικοδόμων με αιτήματα για τις συντάξεις και την ασφάλιση. Όταν η κυβέρνηση απαγόρεψε την πορεία οι απεργοί συγκρούστηκαν με την αστυνομία και το «Μηχανοκίνητο» της (πρώτη ρίψη δακρυγόνων σε διαδήλωση):

«Οι οικοδόμοι αρπάζουν ξύλα από την αποθήκη που βρίσκεται στην οδό Αγησιλάου. Ξηλώνουν τις πλάκες από τα πεζοδρόμια και ετοιμάζονται να υπερασπιστούν με όλα τα μέσα τη ζωή τους. Η επίθεση γίνεται βιαιότερη και τότε οι οικοδόμοι απαντούν με τα ξύλα, πέτρες, κι ότι άλλο βρίσκεται μπροστά τους. Ξηλωμένα πεζοδρόμια, ξύλα, πέτρες, φεϊγβολάν, αίματα, καπέλα αστυνομικών στο χώμα, σειρήνες ασθενοφόρων, πυρο-

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Η ΠΡΩΤΗ ΠΡΩΪΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΤΡΙΤΗ 10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1963

Ο κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ ΑΙΦΝΙΔΙΩΣ ΑΠΕΧΩΡΗΣΕ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΦΥΓΕ ΚΡΥΦΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Ἀνεχώρησεν ἀεροπορικῶς κατὰ τρόπον συνωμοτικὸν μὲ εἰσιτήρια κρατηθέντα ὑπὸ τὸ ὄνομα Τριανταφύλλης χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν οὔτε οἱ ἔμπιστοι ἐπιτελεῖς του

ΩΡΙΣΕ ΤΟΝ κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΝ ΑΡΧΗΓΟΝ ΤΗΣ Ε.Ρ.Ε.

Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας Μακεδονία. Ο Καραμανλής φεύγει ως "Τριανταφύλλης".

σβεστικών, κραυγές τραυματιών και φωνές διαμαρτυρίας των απεργών που παραμένουν ακλόνητοι μπροστά στο ΕΚΑ δίνουν το μέτρο για την έκταση και ένταση των συγκρούσεων που αναστάτωσαν την Αθήνα».[12]

Το εργατικό κίνημα έδινε μάχη για να πάρει στα χέρια του τα συνδικάτα. Από τον Εμφύλιο και μετά η ΓΣΕΕ ελεγχόταν από μια κλίκες «εργατοπατέρων» όπως είχαν ονομαστεί ουσιαστικά διορισμένων από την κυβέρνηση και την ασφάλεια και με άμεση ανάμιξη της Αμερικάνικης Πρεσβείας που πρόσφερε την «τεχνογνωσία» της και σε αυτό το επίπεδο.[13] Εκείνη την περίοδο πρόεδρος της ΓΣΕΕ ήταν ο Φ. Μακρής. Κάθε συνδικάτο έπρεπε να υπογράψει δήλωση νομιμοφροσύνης η οποία ανέφερε ότι «μάχεται με συνέπειαν τον Κομμουνισμόν και τα ολοκληρωτικά συστήματα και … πιστεύει εις την Συνεργασίαν των τάξεων».

Από τα μέσα του 1962 δεκάδες σωματεία και ομοσπονδίες αρχίζουν να συντονίζονται και να διεκδικούν τον εκδημοκρατισμό μαζί με την πάλη για τα άλλα αιτήματα. Τον Φλεβάρη του 1963, μετά τις συγκεντρώσεις και τις απεργίες εκείνων των μηνών, συγκροτούν την Κίνηση των 115 Συνεργαζόμενων Εργατοϋπαλληλικών Οργανώσεων». Έτσι έμεινε στην ιστορία παρόλο που στα επόμενα χρόνια θα έφτανε να συσπειρώνει περίπου 700 συνδικάτα.

Στις 6 Απρίλη του 1964 μια μεγάλη εργατική διαδήλωση που πανηγυρίζει για την ήττα της ΕΡΕ στις εκλογές του Φλεβάρη αλλά βάζει μπροστά και τα αιτήματα του κόσμου που την γκρέμισε. Στη διαδήλωση των «115» συμμετείχαν περίπου 100 χιλιάδες εργαζόμενοι. *«Κύρια συνθήματα: 'Έξω οι Μακρήδες', 'Εκδημοκρατισμός', '20% αυξήσεις'…Την ώρα που η Επιτροπή ήταν στη Βουλή οι διαδηλωτές φώναζαν 'θα σε διώξουμε Μακρή όπως τον Καραμανλή', 'Πάρε θέση Παπανδρέου'».*[14]

Η ΕΔΑ της «αυτοσυγκράτησης»

Η περίοδος που ανοίγει από το 1958 είναι γεμάτη ευκαιρίες για την Αριστερά να καθορίσει την πορεία των γεγονότων. Η περίοδος της παρατεταμένης πολιτικής κρίσης που άνοιξαν οι εκλογές του 1958 ήταν μια πρώτη τέτοια ευκαιρία. Η κατάρρευση της ΕΡΕ μετά τη δολοφονία του Λαμπράκη και η εκτόξευση των αγώνων που ακολούθησε τον επόμενο χρόνο ήταν μια δεύτερη. Το αποκορύφωμα ήταν τα Ιουλιανά του 1965. Η απόλυση του Γ. Παπανδρέου από το Παλάτι πυροδότησε μια έκρηξη στους δρόμους, με το κίνημα να γκρεμίζει δυο κυβερνήσεις «αποστατών» ενώ η άρχουσα τάξη δεν είχε έτοιμη εναλλακτική πολιτική λύση.[15]

Σε κάθε μια από αυτές τις καμπές η Αριστερά μπορούσε να παίξει το ρόλο της ατμομηχανής που γενίκευε τα αιτήματα κλιμάκωνε τους αγώνες μέχρι τη νικηφόρα σύγκρουση με την άρχουσα τάξη, την ανατροπή της. Όμως, η ηγεσία της σπατάλησε τη μια μετά την άλλη όλες αυτές τις ευκαιρίες. Το κίνημα, η εργατική τάξη, οι φοιτητές/τριες, πατούσε γκάζι και η ηγεσία πατούσε φρένο.

Ο εκλογικός θρίαμβος του 1958 για την ηγεσία της ΕΔΑ σήμαινε μετατόπιση προς την «υπεύθυνη αντιπολίτευση» για να θυμηθούμε και τα σημερινά. Χαρακτηριστική είναι η ομιλία του κοινοβουλευτικού της εκπροσώπου Ηλ. Ηλιού στη βουλή τον Δεκέμβρη του 1958: *«'Θα σας ρέψουμε στα πόδια σας με την εμμονή, με την υπεράσπιση και την περιφρούρηση της ομαλότητας.. Αυτό που επιδιώκετε δεν θα γίνει, θα κατοχυρώσουμε την ομαλότητα στη χώρα και απατώνται αυτοί που αναμένουν την ευκαιρία που ζητούν…' Ήταν φράση που πέρασε στην ιστορία κωδικοποιημένη στη διατύπωση: 'Θα σας ταράξουμε στη νομιμότητα'».*[16]

Στόχος αυτής της υπεύθυνης αντιπολίτευσης ήταν η συνεργασία με το Κέντρο, το «πανδημοκρατικό μέτωπο». Στο όνομα αυτού του στόχου η ΕΔΑ έφτα-

σε να μην κατεβάζει συνδυασμούς σε 24 περιφέρειες τον Φλεβάρη του 1964. Και αυτός ο στόχος με τη σειρά του σήμαινε συγκεκριμένες επιλογές στο μαζικό κίνημα που αναπτυσσόταν. Η καθοριστική στιγμή ήταν τα Ιουλιανά όταν η ηγεσία της ΕΔΑ έτρεχε να μαζέψει τον κόσμο που έβαζε τα συνθήματα για την ανατροπή της μοναρχίας και κατάγγελλε τους νεολαίους που συγκρούονταν με την αστυνομία σαν προβοκάτορες. Εσπευδε να επιβάλει την «αυτοσυγκράτηση», να περιορίσει τα αιτήματα στην αποκατάσταση του Παπανδρέου και της «συνταγματικής τάξης» δηλαδή του αντιδραστικού Συντάγματος του 1952.

Υπάρχει ακόμα η άποψη ότι η πολιτική της ΕΔΑ ήταν η μόνη ρεαλιστική: οι περίφημοι «συσχετισμοί» δεν επέτρεπαν κάτι διαφορετικό, παρά μόνο την επιδίωξη της συνεργασίας με το Κέντρο που στο κάτω-κάτω κατάφερε να «κουρέψει» τα ποσοστά της Αριστεράς και το 1961 και του 1963/64. Αυτή η άποψη βλέπει την πραγματικότητα αντεστραμμένη. Δεν ήταν μοιραίο ότι το Κέντρο θα μπορούσε να συγκροτηθεί στις αρχές της δεκαετίας του '60 αντίθετα η Αριστερά θα μπορούσε να μεγαλώσει και άλλο.

Ούτε ισχύει το επιχείρημα ότι η απέναντι πλευρά, το «βαθύ κράτος» που είχε οικοδομήσει η δεξιά και το Παλάτι με την στήριξη των ΗΠΑ ήταν τόσο ισχυρό που μόνο μια δημοκρατική συνεργασία στη βουλή μπορούσε να αρχίζει να το «ξεδοντιάζει». Η «ομαλότητα» ήταν η απάντηση στην απειλή της δικτατορίας που είχε αρχίσει να συζητιέται στα σαλόνια των πολιτικών και τα γραφεία των στρατηγών ήδη από το τέλος του 1963.[17] Στην πραγματικότητα, έβαζε φρένο στο μόνο παράγοντα που θα μπορούσε να αποτρέψει την δικτατορία˙ το «πεζοδρόμιο», το κίνημα από τα κάτω. Η συνέχεια είναι γνωστή˙ η χούντα των συνταγματαρχών που έπιασε την ηγεσία της Αριστεράς εντελώς απροετοίμαστη.

Η ΕΔΑ είχε ιδρυθεί το 1951, με πρωτοβουλία του παράνομου ΚΚΕ, αρχικά ως συνασπισμός κινήσεων και προσωπικοτήτων που είχαν συμμετέχει στο ΕΑΜ. Το 1959 μετατράπηκε σε ενιαίο κόμμα. Η συντριπτική πλειοψηφία της κεντρικής ηγεσίας της ήταν και μέλη του ΚΚΕ. Κουβαλούσε από την ίδρυσή της την στρατηγική που είχε επιβάλει ο σταλινισμός σε όλα τα Κομμουνιστικά Κόμματα από τα μέσα της δεκαετίας του '30.

Αυτή η στρατηγική, που κωδικοποιήθηκε στην πολιτική των «Λαϊκών Μετώπων», αναζητούσε συμμαχίες με προοδευτικά τμήματα της αστικής τάξης στο όνομα της δημοκρατίας και της φιλολαϊκής οικονομικής ανάπτυξης. Με αυτή την στρατηγική τα ΚΚ υπέγραψαν το καθένα τη δική του «Βάρκιζα» στο τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου.

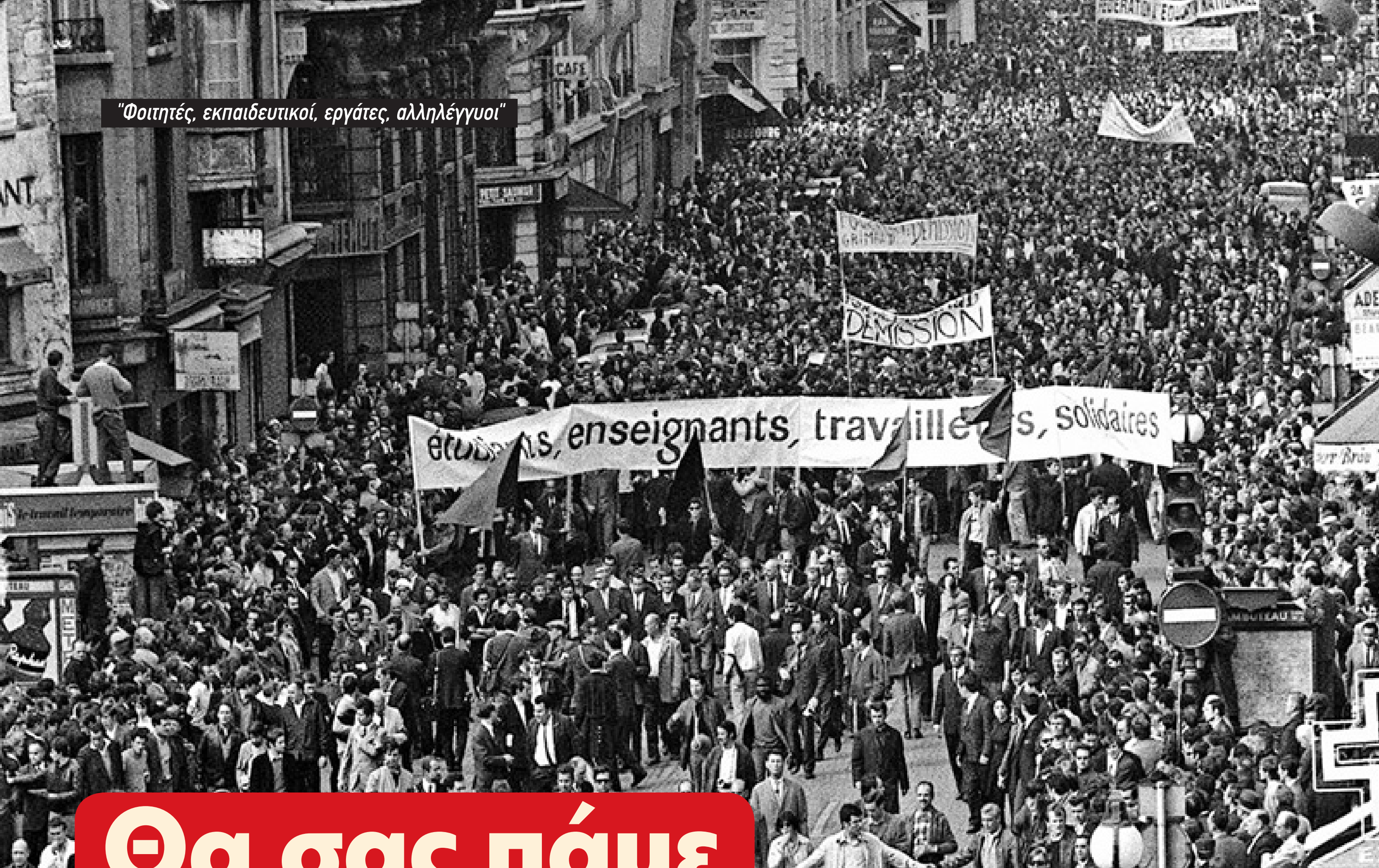
Η ΕΔΑ και το ΚΚΕ ήταν δέσμια αυτή της στρατηγικής όπως είχε διαμορφωθεί στη δεκαετία του '60. Στην «Εθνική Δημοκρατική Αλλαγή» που ήταν ο προγραμματικός στόχος της ΕΔΑ και του ΚΚΕ χωρούσε και το «πατριωτικό» κεφάλαιο. Και σε πολιτικό επίπεδο όπως ανέφερε μια από τις εισηγήσεις στο Α' Συνέδριο της ΕΔΑ το 1959: *«Χρειάζεται η συγκέντρωση όλων των δυνάμεων που είναι αντικειμενικά δυνάμεις της αλλαγής και που ενδιαφέρονται για την εθνική δημοκρατική αλλαγή … Η φιλελεύθερη και κεντρώα γενικά αντιπολίτευση λόγω των δυνάμεων που εκφράζει δεν μπορεί να παίζει το ρόλο της πρωτοπορίας. Όμως η ισότιμη συμμετοχή της στην πατριωτική συμμαχία είναι απαραίτητη και σωστά επιδιώκεται με κάθε τρόπο».*[18] Η ισότιμη συμμετοχή έγινε στο τέλος «ουρά».

Στη διάρκεια αυτών των καυτών χρόνων γεννήθηκαν αριστερές αμφισβητήσεις στην πολιτική της ηγεσίας, σε μεγάλο βαθμό επηρεασμένες από τις ιδέες της νέας ριζοσπαστικής και αντικαπιταλιστικής Αριστεράς που είχε αρχίσει να διαμορφώνεται διεθνώς. Το επίκεντρο ήταν η οργάνωση της Ν. ΕΔΑ ιδιαίτερα η Σπουδάζουσα, γι' αυτό η ηγεσία έσπευσε να τη διαλύσει μετά τη δολοφονία του Λαμπράκη και να την συγχωνεύσει «βίαια» στην Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη.[19]

Εξήντα χρόνια μετά, η επαναστατική Αριστερά είναι ένα συγκροτημένο ρεύμα με ρίζες στο κίνημα. Να τη δυναμώσουμε για να μην αφήσουμε τις ρεφορμιστικές ηγεσίες να σπαταλήσουν ξανά τις νίκες του κινήματος. ■

Σημειώσεις

1. Η επίσημη ονομασία των συνδυασμών της Αριστεράς ήταν Π.Α.Μ.Ε -Πανδημοκρατικόν Αγροτικόν Μέτωπον Ελλάδος, η συνεργασία της ΕΔΑ με το μικροσκοπικό Εθνικό Αγροτικό Κόμμα.
2. Για μια σύντομη παρουσίαση του επεισοδίου βλ. Τάσος Κωστόπουλος, Η Αυτολογοκριμένη Μνήμη-Τα Τάγματα Ασφαλείας και η Μεταπολεμική Εθνικοφροσύνη, Φιλίστωρ 2005, σελ. 110.
3. Βρετανός φιλόσοφος που είχε πρωταγωνιστήσει στο κίνημα ειρήνης.
4. Άγγελος Τσέκερης, Λίγος Εμφύλιος Ακόμα-Η Καραμανλική Τρομοκρατία, η Δημοκρατική Αντίσταση και η Αριστερά 1958-1963, Θεμέλιο 2022, σ.σ. 520-21.
5. Για περισσότερα: Στράτος Δορδανάς, «Από τις προσκοπικές ομάδες στη δολοφονία Λαμπράκη: Η περίπτωση του Ξενοφώντος Γιοσμά», στο Ιακ. Μιχαηλίδης – Ηλ. Νικολακόπουλος – Χ. Φλάισερ (επιμ.), «Εχθρός» εντός των τειχών – Όψεις του Δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006.
6. Εύη Γκοτζαρίδη, Η ζωή και ο θάνατος του Γρηγόρη Λαμπράκη-Ένας ειρηνιστής στη δίνη του εμφύλιου διχασμού, ΚΨΜ 2023, σελ. 398.
7. Σωτήρης Ριζάς, «Οι εκλογές της 3ης Νοεμβρίου 1963», Καθημερινή 10/4/2016.
8. Μαρία Στύλλου, «50 χρόνια από τη δολοφονία του Γρ. Λαμπράκη», Σοσιαλισμός από τα Κάτω νο99 (Μάης-Ιούνης 2013).
9. Χαράλαμπος Κουρουνδής, Το Σύνταγμα και η Αριστερά-Από τη «βαθειά τομή» του 1963 στο Σύνταγμα του 1975, Νήσος 2018.
10. Δ. Πολυχρονιάδης, «Οι απεργιακές κινητοποιήσεις των Εκπαιδευτικών Στοιχειώδους και Μέσης Εκπαίδευσης κατά τη μετεμφυλιακή περίοδο 1949 – 1963», Πάντειο Πανεπιστήμιο Σεμιναριακή Εργασία, 2009.
11. Δ. Λιβιεράτος, Η Κίνηση των 115-Κοινωνικοί Αγώνες 1962-1967, Προσκήνιο 2003, σ.σ. 46 και 48-49.
12. Η. Στάβερης, Οι Οικοδόμοι, Προσκήνιο 2003, σ.σ. 76-77.
13. Γι' αυτή την πτυχή βλ. Γιώργος Φ. Κουκουλές, Το Ελληνικό Συνδικαλιστικό Κίνημα και οι Ξένες Επεμβάσεις, Οδυσσέας 1995.
14. Δ. Λιβιεράτος, ο.π., σελ. 74.
15. Για περισσότερα βλ. Μ. Στύλλου, Δ. Λιβιεράτος, Λ. Μπόλαρης, Ιουλιανά 1965, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2005.
16. Αγγ. Τσέκερης, ο.π. σ.σ. 90-91.
17. Χαρακτηριστικές είναι οι πληροφορίες από αμερικάνικες πηγές που έχει παρουσιάσει ο Αλ. Παπαχελάς στο βιβλίο Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας-Ο αμερικάνικος παράγων 1947-1967, Εστία, 2001 (1997).
18. Η εισήγηση του Α. Μπριλάκη στο Τάσος Τρίκκας, ΕΔΑ Το νέο πρόσωπο της Αριστεράς, Τόμος Α' , Θεμέλιο 2009, σελ. 670.
19. Βλ. Χρήστος Λάζος, Το Ελληνικό Φοιτητικό Κίνημα, Γνώση 1987.

"Φοιτητές, εκπαιδευτικοί, εργάτες, αλληλέγγυοι"

Θα σας πάμε στον Μάη του '68 και ακόμη παραπέρα

Πενήντα χρόνια μετά, ο Γιώργος Πίττας θυμίζει την έκρηξη του Μάη και τονίζει τις παρακαταθήκες που μας άφησε.

«Μ*ακρόν θες να μας πας στα 64, εμείς θα σε πάμε στον Μάη του '68»*. Είναι ένα από τα συνθήματα που έχουν σημαδέψει τον ξεσηκωμό που συνταράσσει την Γαλλία εδώ και τέσσερις μήνες, ξεκινώντας από την απόφαση Μακρόν να αυξήσει το συνταξιοδοτικό όριο στην Γαλλία.

«Μόνο αν κατεβούμε στους δρόμους θα μπορέσουμε να εξασφαλίσουμε τα κοινωνικά μας δικαιώματα» λέει στον Γκάρντιαν, ο Βικτόρ Μεντέζ, φοιτητής στο Πανεπιστήμιο της Ναντέρ. *«Συνδυάζοντας μια φοιτητική απεργία με μια γενική απεργία, θα μπορούσαμε να πάμε πιο μακριά από τον Μάη του 1968. Αυτή η κυβέρνηση είναι η κυβέρνηση των πλουσίων, της τάξης των αφεντικών, είναι τόσο απλό».*

«Σε ηλικία 76 ετών, ο Ζιμπέρ Λεμπλάνκ, τα έχει ξαναπεράσει όλα αυτά. Ήταν κίτρινο γιλέκο και έλαβε μέρος σε περισσότερες από 220 διαδηλώσεις κατά την πρώτη θητεία του Μακρόν. Πολύ πριν από αυτό, βαφτίστηκε στον πολιτικό ξεσηκωμό που αναδιαμόρφωσε τη Γαλλία τον Μάιο του 1968. «Όταν λέω στους νεαρούς διαδηλωτές ότι είμαι "soixante-huitard", ένας "68άρης" θέλουν να βγάλουν σέλφις μαζί μου» αναφέρει το ρεπορτάζ του Associated Press από το Παρίσι.

«Κάθε μια γενιά περίπου, η γαλλική πολιτική αποφασίζεται στους δρόμους. Οι ταραχές του Μαΐου του 1968 στο Παρίσι εξαπλώθηκαν σε όλο τον κόσμο. Η ατζέντα του Ζακ Σιράκ για τη μεταρρύθμιση της κοινωνικής πρόνοιας τερματίστηκε με τις ταραχές του 1995. Τώρα ο πρόεδρος Εμανουέλ Μακρόν βρίσκεται αντιμέτωπος με μια ακόμη διαρκή εξέγερση» διαβάζουμε στον Spectator.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πάνω από μισό αιώνα μετά, ο Μάης του '68 εξακολουθεί να εμπνέει τους νεότερους και τους γηραιότερους, που έχουν ξεχυθεί κατά εκατομμύρια στην Γαλλία και ταυτόχρονα να στοιχειώνει την «τάξη των αφεντικών», στην Γαλλία και σε όλο τον κόσμο. Αλλά τι ήταν ο Μάης του '68; Πώς φτάσαμε σε αυτόν; Μπορεί να ξαναγίνει; Και ποια είναι τα διδάγματα που έχουν να αντλήσουν σήμερα, τα εκατομμύρια των ανθρώπων που συνεχίζουν να εμπνέονται από αυτόν;

Ο γεροτυφλοπόντικας της Ιστορίας

Ο γαλλικός Μάης του '68 ξεκίνησε μέσα στις σχολές. Από τον Μάρτη, στο πανεπιστήμιο της Ναντέρ στα περίχωρα του Παρισιού, είχανε ξεσπάσει καταλήψεις και διαδηλώσεις με αιτήματα τη βελτίωση των συνθηκών στις φοιτητικές εστίες και τους χώρους διδασκαλίας, την ελεύθερη διακίνηση των φοιτητών στις πτέρυγες των φοιτητριών αλλά και να σταματήσει η επέμβαση των ΗΠΑ στο Βιετνάμ.

Οι φοιτητές στην Γαλλία και σε όλη την Ευρώπη εμπνέονταν από το αντιπολεμικό κίνημα που είχε πάρει ήδη μεγάλες διαστάσεις στις ΗΠΑ με καταλήψεις στα πανεπιστήμια. Η σύνδεση ήταν ακόμη πιο άμεση μιας και μια δεκαπενταετία νωρίτερα ήταν ο γαλλικός στρατός που είχε ηττηθεί στο Βιετνάμ που ήταν αποικία του. Τα αμφιθέατρα είχαν αρχίσει να μεταβάλλονται σε χώρους όπου καθημερινά γίνονται συζητήσεις για την εκπαίδευση, τον καπιταλισμό και πως θα μπορούσαν να αλλάξουν τα πράγματα. Ο κοσμήτορας της Ναντέρ παραπονιόταν ότι *«είχε αρχίσει να επικρατεί μία παράξενη ατμόσφαιρα στις σχολές, κάτι που θύμιζε πολεμική ψύχωση»*. Από που πήγαζε αυτή η «πολεμική ψύχωση»;

Πρώτο, η τεράστια οικονομική ανάπτυξη δεν σήμανε μόνο ανεπανάληπτα μέχρι σήμερα ποσοστά κέρδους για τους καπιταλιστές. Έφερνε μαζί της και μια νέα μεγαλύτερη εργατική τάξη. Οι γυναίκες έβγαιναν από το σπίτι και έμπαιναν μαζικά στην παραγωγή. Εκατομμύρια νέοι μετανάστευαν από τα χωριά τους για να πάνε στις πόλεις σαν εργατικό δυναμικό. Καλλιεργήθηκε η εντύπωση ότι η πλήρης απασχόληση θα σήμανε για όλους καλύτερες συνθήκες ζωής, πρόσβαση στα νέα αγαθά που παρήγαγαν μαζικά οι ίδιοι στα εργοστάσια.

Αλλά αυτή η εικόνα απείχε πολύ από την πραγματικότητα για την πλειοψηφία -ιδιαίτερα της νέας- εργατικής τάξης. Που ναι μεν έβρισκε δουλειά αλλά έμενε σε τρώγλες, οι μισθοί της παρέμεναν χαμηλοί και δούλευε εξαντλητικά ωράρια. Οι μετανάστες εργάτες απο τις αποικίες αντιμετώπιζαν έναν θεσμοθετημένο ρατσισμό. Οι γυναίκες αντιμετωπίζονταν σαν εργαζόμενες Β' κατηγορίας.

Δεύτερο, η μαζικοποίηση της εργατικής τάξης σήμανε τη συγκέντρωση της νεολαίας σε μαζική κλίμακα στα πανεπιστήμια και τεχνολογικά ιδρύματα που ξεφύτρωναν σαν μανιτάρια για να καλύψουν τις ανάγκες των αναπτυσσόμενων επιχειρήσεων σε ειδικευμένο προσωπικό. Μόνο που τα εργατόπαιδα που έμπαιναν στα πανεπιστήμια, είχαν να αντιμετωπίσουν άθλιες συνθήκες στις φοιτητικές εστίες. Ένοιωθαν στο πετσί τους τον αυταρχισμό και την ιεραρχία που διέπουν τη ζωή των επιχειρήσεων να αναπαράγεται μέσα στα πανεπιστήμια ανάμικτα με ένα βαθύ συντηρητισμό που καμιά σχέση δεν είχε με τις «ελευθερίες» και την «ειρήνη» που ευαγγελιζόταν ο «νέος κόσμος» που ακολούθησε το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ένα τρίτο στοιχείο αποσταθεροποίησης ήταν τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα στις αποικίες που αρνούνταν να περιμένουν υπομονετικά πότε οι αποικιοκράτες θα έφερναν τα «οικονομικά θαύματα» στους «ιθαγενείς».

Αυτές τις αντιθέσεις αδυνατούσαν να δουν τα κόμματα της Αριστεράς που εδώ και δεκαετίες είχαν εγκαταλείψει τη στρατηγική της επαναστατικής ανατροπής του καπιταλισμού. Τα μεν σοσιαλιστικά από την εποχή της σύγκρουσής τους με την επανάσταση στη Ρωσία και την Τρίτη Διεθνή. Τα δε ΚΚ, από την δεκαετία του '30, με την επικράτηση του σταλινισμού, είχαν τοποθετήσει τις λιγοστές τους αναφορές στην επανάσταση στο τελευταίο σταθμό της σταλινικής «θεωρίας των σταδίων» ενώ στην πράξη είχαν προσαρμοστεί στον κοινοβουλευτικό δρόμο.

Η σοσιαλδημοκρατία υποστήριζε ότι οι μεταπολεμικές αλλαγές του καπιταλισμού επιβεβαιώνουν τη στρατηγική του κοινοβουλευτικού δρόμου για ένα καπιταλισμό με ανθρώπινο πρόσωπο. Σε αυτή την κυρίαρχη αντίληψη προσαρμόζονταν όλο και πιο πολύ και τα κομμουνιστικά κόμματα αναζητώντας δρόμους που θα εξασφάλιζαν τη συμμετοχή τους σε κυβερνήσεις μέσα από συμμαχίες με τη σοσιαλδημοκρατία.

Τις αντιθέσεις αδυνατούσε να δει και η προοδευτική διανόηση. Στο βιβλίο του «Ο μονοδιάστατος άνθρωπος, η ιδεολογία της βιομηχανικής κοινωνίας», ο Χ. Μαρκούζε υποστήριζε ότι ο καπιταλισμός είχε πλέον πλήρη έλεγχο πάνω στους εργάτες μέσα από την κοινωνία της αφθονίας και του καταναλωτισμού και ότι η μόνη αμφισβήτηση μπορεί να έρθει από όσους βρίσκονταν «έξω απο το σύστημα»: τους περιθωριακούς, τους άνεργους, τις μειονότητες, την «άγρια νεολαία», τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα. *«Στο προβλέψιμο μέλλον καμιά κρίση του ευρωπαϊκού καπιταλισμού δεν πρόκειται να είναι τόσο δραματική ώστε να ωθήσει την εργατική τάξη σε επαναστατικές γενικές απεργίες ή σε ένοπλες εξεγέρσεις»* έγραφε μερικούς μήνες πριν την έκρηξη του Μάη του '68 ο γάλλος διανοούμενος, Αντρέ Γκορζ.

Όλα αυτά δεν σήμαιναν βέβαια ότι τη δεκαετία του '60 οι ταξικές συγκρούσεις ήταν απούσες στη Γαλλία. Ο Μάης του '68 δεν προέκυψε «από το πουθενά». Ο στρατηγός Ντε Γκωλ, πρόεδρος της Γαλλίας, αντιμετώπιζε με «πυγμή» κάθε αντίδραση. Αλλά πλησίαζε η στιγμή «που η Ευρώπη θα αναπηδήσει από το κάθισμά της και θα φωνάξει έσκαψες καλά γερο-

Παρίσι 13 Μάη 1968. Γενική απεργία.

τυφλοπόντικα», όπως έγραφε ο Μαρξ στην «18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη» έναν αιώνα νωρίτερα.

Από την φοιτητική εξέγερση στη μαζική απεργία

Τον Μάη του ’68 οι αντιθέσεις που συσσωρεύονταν ήρθαν ορμητικά στην επιφάνεια σαν τη λάβα ενός ηφαιστείου που εκρήγνυται. Τα γεγονότα εξελίχθηκαν σαν αλυσιδωτή αντίδραση.

Την Παρασκευή 3 Μάη, στην κατάληψη της Σορβόνης στο κέντρο του Παρισιού, εμφανίζεται μια ομάδα φασιστών. Η επιτροπή της κατάληψης προσπαθεί να διώξει τους φασίστες και ο πρύτανης καλεί την αστυνομία η οποία εισβάλει και συλλαμβάνει περίπου 500 φοιτητές. Ακολουθούν μεγάλες διαδηλώσεις στο τέλος των οποίων, αστυνομία και πρυτανικές αρχές κλείνουν με λουκέτο τη Σορβόνη.

Τη Δευτέρα, 6 Μάη χιλιάδες διαδηλωτές με σύνθημα «Ελευθερώστε τους συντρόφους μας, η Σορβόνη ανήκει στους φοιτητές» προσπαθώντας να μπουν μέσα συγκρούονται άγρια με την αστυνομία που στέλνει 800 φοιτητές στο νοσοκομείο. Η αστυνομία προχωράει και στο κλείσιμο της Ναντέρ. Η καταστολή μαζικοποιεί το κίνημα, που λίγες εβδομάδες πριν αφορούσε μερικές εκατοντάδες. Οι φοιτητές συνειδητοποιούν ότι μπροστά τους δεν έχουν μόνο έναν κοσμήτορα αλλά την κυβέρνηση Ντ Γκολ και ένα ολόκληρο σύστημα. Στις διαδηλώσεις τις επόμενες μέρες αρχίζουν να κατεβαίνουν και νέοι εργάτες. Μέσα στις σχολές δημιουργούνται εκατοντάδες Επιτροπές Δράσης που μοιράζουν χιλιάδες προκηρύξεις στα εργοστάσια και οργανώνουν συγκεντρώσεις στις εργατικές συνοικίες.

Στις 10 Μαΐου η αστυνομία αποκλείει δεκάδες χιλιάδες διαδηλωτές στο Καρτιέ Λατέν κλείνοντας τις γέφυρες του Σηκουάνα. Οι φοιτητές ανακηρύσσουν την περιοχή σε «απελευθερωμένη ζώνη», σπάνε τα λιθόστρωτα των δρόμων και σηκώνουν οδοφράγματα. Η κυβέρνηση διατάζει χιλιάδες CRS, τα γαλλικά ΜΑΤ, να επιτεθούν. Οι φάλαγγες της αστυνομίας επιτίθενται ρίχνοντας δακρυγόνα ακόμη και μέσα στα σπίτια, ξυλοκοπούν τους φοιτητές ενώ πέφτουν και πυροβολισμοί. Οι κάτοικοι συμπαραστέκονται στους φοιτητές και πετάνε αντικείμενα στην αστυνομία από τα μπαλκόνια τους.

Η αστυνομία κατάφερε να ελέγξει την περιοχή μετά από τέσσερις ώρες. Αλλά στη διάρκεια της «νύχτας των οδοφραγμάτων» όπως καταγράφηκε στην ιστορία, οι συνδικαλιστικές ηγεσίες των μεγάλων γαλλικών συνομοσπονδιών, που μέχρι τότε ήταν εχθρικές προς τις καταλήψεις των φοιτητών (για την ηγεσία του ΚΚ, ήταν «αριστεριστές», «τυχοδιώκτες», «παιδιά του μπαμπά», «πράκτορες των μονοπωλίων») αποφάσισαν να καλέσουν 24ωρη απεργία καταγγέλλοντας την αστυνομική βία.

Στις 13 Μαΐου, μέρα της πανεργατι-

κής απεργίας, η διαδήλωση ήταν η μεγαλύτερη που είχε γίνει στο Παρίσι από την Απελευθέρωση απο τη ναζιστική Κατοχή το 1944. Διαδήλωσε πάνω από ένα εκατομμύριο κόσμος. Τα εργατικά μπλοκ κρατώντας ενώθηκαν με χιλιάδες φοιτητές που κρατούσαν κόκκινες σημαίες. Τα συνθήματα «η νίκη βρίσκεται στους δρόμους», «αντίο Ντε Γκόλ» εναλλάσσονταν με τη Διεθνή. Οι διαδηλωτές κατέβαζαν τις γαλλικές σημαίες από τα κρατικά κτίρια και ανέβαζαν τις κόκκινες.

Το βράδυ οι φοιτητές ανακαταλαμβάνουν τη Σορβόννη. Η αστυνομία δεν φάνηκε πουθενά, καθώς η κυβέρνηση ελπίζει σε εκτόνωση αποσύροντας την αστυνομία. Αλλά η «συμβολική» 24ωρη γενική απεργία έχει ανοίξει ήδη το δρόμο για κλιμάκωση. Η κατάληψη της Σορβονης κυκλοφορεί προκήρυξη που καλεί: «Να κάνουμε τις 13 Μάη αρχή μεγάλου αγώνα». Το μήνυμα εξαπλώνεται σαν φωτιά στους χώρους δουλειάς.

Στις 14 Μάη, οι εργάτες στο εργοστάσιο παραγωγής αεροπλάνων Sud Aviation στη Ναντ με αφορμή μια 15λεπτη στάση που έκαναν καθημερινά απαιτώντας να μη γίνει μείωση μισθών, το κατέλαβαν και έστησαν οδοφράγματα στις εισόδους. Την επομένη, τα νέα φτάνουν σε ένα εργοστάσιο της Renault στο Κλεόν. Οι εργάτες μετατρέπουν μια 60λεπτη στάση εργασίας σε κατάληψη κλειδώνοντας τους διευθυντές του εργοστασίου στα γραφεία τους. Στη Sud Aviation, ένα γκρουπ από είκοσι μάνατζερ, «εγκλωβίζεται» από τους εργάτες για 15 μέρες στα γραφεία τους, με τα μεγάφωνα να παίζουν τη Διεθνή! Μέσα σε τρεις μέρες όλα τα εργοστάσια της Renault, της Peugeot, της Citroen, της βιομηχανίας κατασκευής αεροσκαφών, οι χαλυβουργίες, τα ναυπηγεία έχουν καταληφθεί.

Τις περισσότερες φορές το ξεκίνημα είναι αυθόρμητο. Ένας σιδηροδρομικός περιγράφει πώς ξεκίνησε η κατάληψη του σταθμού στον οποίο δούλευε: *«Ακούσαμε ότι στο Μονπαρνάς κατέβηκαν σε απεργία. Τους ακολουθήσαμε. Το επόμενο πρωί καταλάβαμε και το χώρο για να τον υπερασπίσουμε με δυνατές απεργιακές φρουρές»*. Σε αρκετά από τα καταλημένα εργοστάσια τον πρώτο λόγο έχουν οι γενικές συνελεύσεις.

Ο Μισέλ Σερτανό εργαζόμενος τότε στο κατειλημμένο εργοστάσιο της Ρενό Μπιγιανκούρ θυμάται: *«Στις 16 Μάη ξεκινήσαμε την κατάληψη. Κάθε μέρα κάναμε συγκεντρώσεις στις οποίες οι εργάτες μπορούσαν να ψηφίσουν για τη συνέχεια της απεργίας. Περίπου 25.000 εργάτες απεργούσαν στο εργοστάσιό μας. Η Ρενό Μπιγιανκούρ είχε τη μεγαλύτερη συγκέντρωση εργατών. Το μάθημα του Μάη 1968 είναι η αυτοπεποίθηση που έφερε. Μια εργατική τάξη με αυτοπεποίθηση αντιπροσωπεύει κάτι πολύ επικίνδυνο για την κυρίαρχη τάξη»*.

Η διάθεση των εργατών, που παίρνοντας στα χέρια τους το εργοστάσιο ανακαλύπτουν ξαφνικά τη δύναμή τους, αρχίζει να ξεπερνά το ζήτημα των αυξήσεων, δεν στρέφεται απλά ενάντια στον Ντε Γκολ, αλλά συνολικά ενάντια στο σύστημα. Σε αυτό, καθοριστικό ρόλο παίζει η νεογέννητη επαναστατική αριστερά που ξεκινάει από τις σχολές για να πάει στα εργοστάσια παρά τα εμπόδια που βάζουν οι συνδικαλιστικές ηγεσίες της ρεφορμιστικής Αριστεράς.

Όταν τα νέα από τα εργοστάσια έφτασαν στη Σορβόννη, *«έγινε μια έκτακτη «Γενική Συνέλευση» θυμάται ένας αγωνιστής. «Αποφάσισε να στείλει μια μεγάλη αντιπροσωπεία στη κατάληψη της Ρενό Μπιγιανκούρ...Ξεκίνησαν τη πορεία, με ένα πανό που έγραφε: "Ο πυρσός πρέπει να περάσει από τα αδύνατα χέρια των φοιτητών στα δυνατά χέρια των εργατών"... Συνθήματα όπως "Μαζί μας στην Ρενό", "Όλη η εξουσία στους εργάτες" φωνάζονται με πάθος... Φτάνοντας, μπροστά μας βρίσκεται μια γιγάντια μεταλλική πύλη, κλειδαμπαρωμένη (από την ηγεσία του συνδικάτου της CGT που ελεγχόταν από το ΚΚ). Σε ένα μεγάλο παράθυρο του πρώτου ορόφου στριμώχνονται πολλοί εργάτες. Τραγουδάμε τη Διεθνή. Τραγουδάνε μαζί μας. Υψώνουμε τις σφιγμένες γροθιές μας. Το ίδιο κάνουν κι αυτοί. Μια ομάδα διαδηλωτών αρχίζει να φωνάζει το σύνθημα "Τα εργοστάσια στους εργάτες". Το φωνάζουν ξανά ολοι μαζί»!*

Μέσα σε μια βδομάδα, η γενική απεργία της 13 Μάη έχει μετατραπεί στο μεγαλύτερο κίνημα εργατικών καταλήψεων, πιο μεγάλο και από τις καταλήψεις του Ιούνη του 1936 στη Γαλλία. Η απεργία απλώνεται στο δημόσιο, στις τράπεζες, στα καταστήματα, στα τυπογραφεία, στη ραδιοτηλεόραση, σε όλους τους χώρους εργασίας. Απεργούν οι χορεύτριες στα Φολί Μπερζέρ, οι ποδοσφαιριστές καταλαμβάνουν τα γραφεία της ομοσπονδίας τους και κρεμάνε στην είσοδο μια κόκκινη σημαία. Οι σκηνοθέτες αποχωρούν θορυβωδώς από το καπιταλιστικό «ανταγωνιστικό» φεστιβάλ των Καννών. Το εθνικό θέατρο της Γαλλίας Οντεόν καταλαμβάνεται. Η ανώτατη σχολή Καλών Τεχνών, γίνεται εργαστήρια παραγωγής αφισών για τη στήριξη του αγώνα, το Atelier Populaire. Ένας βρετανός δημοσιογράφος τηλεγραφεί στην εφημερίδα του: «Την Τετάρτη οι νεκροθάφτες κατέβηκαν σε απεργία. Δεν είναι καιρός ούτε να πεθαίνει κάνεις τέτοιες ώρες».

Ο Μορίς Γκριμό, διοικητής της Αστυνομίας στο Παρίσι το Μάη του 1968, είκοσι χρόνια μετά θυμόταν: *«Ο πραγματικός κίνδυνος εμφανίστηκε όταν πήραν μέρος οι εργάτες. Τότε φανερώθηκε καθαρά το εύθραυστο του κράτους. Η αστυνομία μπορούσε να διαλύσει δέκα και είκοσι οδοφράγματα, αλλά δεν μπορούσε να ανακαταλάβει εκατό ή πεντακόσια εργοστάσια, πολυκαταστήματα, τράπεζες ή σιδηροδρομικούς σταθμούς. Και πολύ περισσότερο να τα κάνει να δουλέψουν ξανά»*.

Σε μια προσπάθεια κατευνασμού, στις 27 του Μάη, η κυβέρνηση ξεκινάει διαπραγματεύσεις με τις ηγεσίες των συνδικαλιστικών συνομοσπονδιών στην Γκρενέλ, υποσχόμενη 35% αυξήσεις στο κατώτατο μισθό. Οι ηγέτες της CGT πή-

Η κατάληψη στη Ρενώ

γαν στο εργοστάσιο της Ρενό Μπιγιανκούρ για να την παρουσιάσουν και να πείσουν τους εργάτες να επιστρέψουν στη δουλειά. Η συνέλευση των 25 χιλιάδων απεργών τους άκουσε σιωπηλή, και στη συνέχεια ψήφισε υπέρ της συνέχισης της απεργίας και της κατάληψης. Το νέο απλώθηκε σαν φωτιά. Η μια συνέλευση μετά την άλλη απέρριπτε τη συμφωνία.

Στις 29 Μαΐου ο Ντε Γκόλ εγκαταλείπει το Παρίσι και πηγαίνει μυστικά σε μία γαλλική στρατιωτική βάση στη Γερμανία. *«Μασού, όλα έχουν γαμηθεί. Οι κομμουνιστές έχουν παραλύσει τη χώρα. Δεν ελέγχω τίποτα»* ξεστομίζει αυθόρμητα στον διοικητή των γαλλικών στρατευμάτων στη Δυτική Γερμανία Μασού, χασάπη των αποικιακών πολέμων σε Βιετνάμ και Αλγερία. Την ίδια μέρα, το ΚΚ είχε οργανώσει διαδήλωση στο Παρίσι με σύνθημα *«για μια λαϊκή κυβέρνηση με τη συμμετοχή των κομμουνιστών...»*.

Από τη μαζική απεργία στις εκλογές

Τελικά ο Ντε Γκωλ γύρισε την επομένη στη Γαλλία όπου ανακοίνωσε ότι «τη λύση θα τη δώσει ο λαός σε εκλογές», αλλά πρώτα έπρεπε να επανέλθει η «ομαλότητα», βάζοντας το δίλημμα «ή με τις απεργίες και το χάος ή με τις εκλογές». Νωρίτερα η κυβέρνηση είχε «διαρρεύσει» ότι μονάδες τεθωρακισμένων είχαν λάβει εντολή να βγουν από τις βάσεις τους κοντά σε προάστια του Παρισιού.

Οι ηγεσίες των συνομοσπονδιών με την καθοδήγηση του ΚΚ Γαλλίας και του Σοσιαλιστικού Κόμματος αποφασίζουν να κλείσουν τις απεργίες παρά την αντίδραση πολλών εργαζομένων και να μπουν σε μια «ομαλή» προεκλογική περίοδο. Σε αρκετά εργοστάσια οι απεργίες συνεχίζονται αλλά στα περισσότερα όπου τον έλεγχο των επιτροπών είχε η CGT άρχισαν να κλείνουν. Χρειάστηκαν τρεις εβδομάδες για να κλείσουν οριστικά.

Η αντίδραση βρίσκει την ευκαιρία να περάσει στην αντεπίθεση. Τα CRS θα χτυπήσουν άγρια τους φοιτητές και τους εργαζόμενους που συνεχίζουν αφήνοντας πίσω τους νεκρούς δύο εργάτες και ένα μαθητή. Διοργανώνονται μαζικά «εθνικά συλλαλητήρια», ενάντια στο «χάος των απεργιών», στα οποία με τις γαλλικές σημαίες ανά χείρας, συμμετέχουν όλοι όσοι λούφαζαν φοβισμένα το προηγούμενο διάστημα, οι συντηρητικοί, οι καλοταϊσμένοι, οι στρατιωτικοί και ο Ντε Γκωλ.

Οι εκλογές έγιναν στις 30 Ιούνη. Το ΚΚ έχασε εξακόσιες χιλιάδες ψήφους και έσπευσε να δικαιολογήσει την ήττα ρίχνοντας το φταίξιμο στους «τυχοδιώκτες» της επαναστατικής αριστεράς που τρόμαξαν τα μεσαία στρώματα. Η πραγματική αιτία της ήττας ήταν ο πυροσβεστικός ρόλος που έπαιξε στο κίνημα. Ο Ντε Γκωλ θα καταφέρει να κερδίσει τις εκλογές γιατί την ηγεσία της εργατικής τάξης τον Μάη του 1968 κράτησαν οι δυνάμεις που δεν ήθελαν τη σύγκρουση με την κυρίαρχη τάξη, πόσο μάλλον να αμφισβητήσουν την εξουσία της μετατρέποντας την εξέγερση των φοιτητών και τη γενική απεργία σε Επανάσταση. Ενώ εκείνες οι δυνάμεις που την ήθελαν δεν ήταν έτοιμες ακόμη να βοηθήσουν την εργατική τάξη να προχωρήσει στον δικό της δρόμο.

Σε όλον τον κόσμο

Ο Μάης του '68 σήμανε τη μαζική εισβολή της εργατικής τάξης ξανά στο προσκήνιο της Ιστορίας σε όλον τον κόσμο, σε Δύση και Ανατολή. Τις ίδιες μέρες που στους δρόμους του Παρισιού και στα εργοστάσια της Renault οι εξε-

γερμένοι τραγουδούσαν τη Διεθνή, στην Τσεχοσλοβακία, εργάτες και φοιτητές ξεσηκωνόταν ενάντια στη σταλινική γραφειοκρατία, στην περίφημη «Άνοιξη της Πράγας» ενάντια στα ρωσικά τανκς.

Το καλοκαίρι στους Ολυμπιακούς Αγώνες στο Μεξικό, δύο Αμερικανοί μαύροι δρομείς ύψωναν πάνω στο βάθρο του νικητή την γροθιά των Μαύρων Πανθήρων. Το ίδιο διάστημα, στους δρόμους του Μεξικού η αστυνομία και ο στρατός αφηνίαζαν δολοφονώντας μαζικά φοιτητές. Στις ΗΠΑ το αντιπολεμικό κίνημα περικύλωνε το Συνέδριο του Δημοκρατικού Κόμματος στο Σικάγο και συνδεόταν με το αντιρατσιστικό κίνημα. Για εκατομμύρια νέους και νέες -από τους Μαύρους Πάνθηρες που κυριαρχούσαν στα γκέτο των μεγαλουπόλεων μέχρι τις μαζικές οργανώσεις των φοιτητών και των στρατιωτών στις ΗΠΑ και στο Βιετνάμ, ο αγώνας ενάντια στον πόλεμο και τον ρατσισμό μετατρεπόταν σε αγώνα ενάντια στο σύστημα.

Στην Ιταλία έχουμε τις μαζικές καταλήψεις εργοστασίων που έμειναν στην Ιστορία σαν το «καυτό φθινόπωρο του '69». Η Ιταλία θα ζήσει για χρόνια μέσα σε συνθήκες μεγάλης ταξικής πόλωσης που θα οδηγήσει σε μαζικοποίηση της επαναστατικής αριστεράς, ένα «μακρόσυρτο» Μάη του '68. Το 1968, στην Ιαπωνία χιλιάδες φοιτητές-τριες προχώρησαν σε καταλήψεις και αποχές που κράτησαν μήνες πρωτοστατώντας σε ένα αντιπολεμικό-αντισυστημικό κίνημα.

Ο γαλλικός Μάης ζωντάνεψε ξανά και ξανά στη Γερμανία στις μαζικές διαδηλώσεις των φοιτητών, στη Βρετανία με τις απεργίες των ανθρακωρύχων το 1972-74. Το 1973 η εξέγερση του Πολυτεχνείου στην Ελλάδα, το 1974 η Επανάσταση των Γαρυφάλλων στην Πορτογαλία, το 1976 οι απεργίες στην Ισπανία, θα οδηγήσουν στην πτώση «παντοδύναμων» δικτατορικών καθεστώτων.

Παρακαταθήκες και διδάγματα του Μάη

Οι Μάηδες ταρακούνησαν συθέμελα τον πλανήτη. Αν και οι ρεφορμιστικές ηγεσίες ξεπούλησαν τις ευκαιρίες για μια πραγματική αλλαγή μέσα από την ανατροπή του καπιταλιστικού συστήματος, οι επιπτώσεις της επαναστατικής έκρηξης ήταν τεράστιες. Ο Μάης του '68 ήταν μια μεγάλη καμπή της Ιστορίας και έβαλε τη σφραγίδα του στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, μια σφραγίδα που παραμένει ανεξίτηλη μέχρι σήμερα.

Ανέδειξε, μετά από δεκαετίες «οικονομικού θαύματος», πόσο ανεπαρκές και ταυτόχρονα ευάλωτο μπορεί να γίνει το καπιταλιστικό σύστημα. Ανέδειξε τη δύναμή της εργατικής τάξης σαν κινητήρια δύναμη αλλαγής στην κοινωνία. Οι αναλύσεις περί «ενσωματωμένης» εργατικής τάξης κατέρρευσαν σαν χάρτινοι πύργοι. Οι εργάτες σε όλο τον κόσμο γέμιζαν με αυτοπεποίθηση ότι μπορούν να αλλάξουν τα πάντα, στα εργοστάσια, στα γραφεία, στα σχολεία, στις γειτονιές τους.

Η επαναστατική έκρηξη του Μάη δεν γκρέμισε τον καπιταλισμό αλλά έβγαλε την εργατική τάξη πιο δυνατή από πριν. Τα συνδικάτα μαζικοποιήθηκαν, ο συνδικαλισμός απλώθηκε σε χώρους που μέχρι τότε ήταν ανοργάνωτοι. Η περίοδος που ακολούθησε τους παγκόσμιους Μάηδες –στην Ελλάδα η λεγόμενη Μεταπολίτευση- είναι ταυτισμένη με τις μεγαλύτερες κατακτήσεις που κέρδισαν οι εργάτες, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές. Κατακτήσεις που έγιναν πονοκέφαλος για τις άρχουσες τάξεις καθώς από τις αρχές της δεκαετίας του '70, το καπιταλιστικό σύστημα μπήκε σε μια παρατεταμένη περίοδο οικονομικών κρίσεων, από την οποία δεν έχει καταφέρει να βγει μέχρι σήμερα. Κατακτήσεις που οι άρχουσες τάξεις επιχειρούν ακόμη λυσσαλέα να πάρουν πίσω.

Ο Μάης του '68 έφερε ξανά στην επιφάνεια, βασικά σημεία της επαναστατικής παράδοσης του Μαρξ, του Ένγκελς, του Λένιν, του Τρότσκι, του Γκράμσι, της Λούξεμπουργκ, που είχαν θαφτεί επί δεκαετίες μετά την επικράτηση του σταλινισμού και της σοσιαλδημοκρατίας. Πρώτα και κύρια ότι η απελευθέρωση της εργατικής τάξης είναι έργο της ίδιας. Ότι ο σοσιαλισμός δεν μπορεί να έρθει μέσα από την ψήφο, ούτε με τα ρώσικα τανκς όπως έγινε στην Ανατολική Ευρώπη μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ούτε μέσα από μειοψηφικές ομάδες «πεφωτισμένων» επαναστατών που με ένα αντάρτικο θα πάρουν την εξουσία στο όνομα των εργατών, ούτε από τα «νέα υποκείμενα» που θα αντικαταστήσουν τους εργαζόμενους. Ότι δεν υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα στην οικονομική και την πολιτική μάχη. Το σύνθημα των εργατών της Φιατ στο Τορίνο το 1969 «Ανιέλι η Ινδοκίνα βρίσκεται στο εργοστάσιο σου» είναι χαρακτηριστικό αυτής της σύνδεσης.

Η έκρηξη που σάρωσε όλη την κοινωνία έφερε τεράστια αλλαγή στις ιδέες. «Ό,τι μέχρι τότε έμοιαζε σταθερό διαλυόταν στον αέρα» όπως είχε γράψει ο Μαρξ στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο. Το '68 ήταν μια έκρηξη ριζοσπαστικοποίησης. Σήμανε το σπάσιμο των ρατσιστικών στερεότυπων, όλων των διακρίσεων και όλων των ταμπού που καλλιεργεί συστηματικά η άρχουσα τάξη για να διασπάσει την εργατική τάξη: από τη σεξουαλική απελευθέρωση μέχρι τις αλλαγές που έφερε στην εκπαίδευση, στην καλλιτεχνική έκφραση, την προσωπική εμφάνιση, τον «ιερό» θεσμό της οικογένειας - ο Μάης εξακολουθεί να είναι μια πηγή ιδεολογικής αμφισβήτησης που στοιχειώνει τους καπιταλιστές όσο και οι κατακτήσεις του σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Ο Μάης του '68 θα φέρει ξανά στο προσκήνιο το σύνθημα «Μόνη λύση Επανάσταση» και τους θεσμούς της. Ξεχασμένες και θαμμένες για δεκαετίες από τον σταλινισμό και την σοσιαλδημοκρατία μορφές οργάνωσης από τα κάτω της εργατικής τάξης έκαναν ξανά την εμφάνισή τους σε όλο τον κόσμο: Οι Επιτροπές Δράσης στη Γαλλία, οι Επι-

τροπές Βάσης στην Ιταλία, τα Κορντόνες στη Χιλή, οι Κομισιόνες στην Πορτογαλία, έρχονταν να ξαναπιάσουν το νήμα των εργατικών συμβουλίων, των σοβιέτ της Οκτωβριανής Επανάστασης του 1917 στη Ρωσία. Θα σημάνει επίσης την επανεμφάνιση είτε νεογέννητων είτε ανεγεννημένων επαναστατικών οργανώσεων που γίνονται πόλος έλξης για τα πιο πρωτοπόρα κομμάτια της νεολαίας και της εργατικής τάξης δημιουργώντας ένα τρίτο πόλο απέναντι στις δυνάμεις του ρεφορμισμού.

Ο Μάης έβαλε στην ημερήσια διάταξη το κρίσιμο ζήτημα που πηγάζει μέσα σε κάθε επαναστατική περίοδο. Το αν στην ηγεσία του κινήματος βρίσκονται οι ρεφορμιστές ή οι επαναστάτες. Αλλά ένα επαναστατικό κόμμα, όπως των Μπολσεβίκων το 1917 στη Ρωσία, δεν γεννιέται ξαφνικά σαν την Αθηνά από το κεφάλι του Δία. Χτίζεται νωρίτερα μέσα από μια ολόκληρη διαδικασία: δένεται με την τάξη, τη βοηθάει να δώσει τις πολιτικές μάχες, διδάσκεται από τους αγώνες της. Και σε βάθος χρόνου γίνεται ικανό να αντεπεξέλθει στις στροφές και τα γυρίσματα, τα προχωρήματα και τα πισωγυρίσματα, την ανάγκη για τακτικές, για συνεργασίες, για υποχωρήσεις και ξανά για επιθέσεις, που προκύπτουν εκ των πραγμάτων σε μια επαναστατική διαδικασία.

Οι επαναστατικές οργανώσεις του Μάη έδωσαν μια άνιση μάχη απέναντι στις πολιτικές δυνάμεις και τους μηχανισμούς του αστικού κράτους αλλά και απέναντι στους συμβιβασμούς των ρεφορμιστικών κομμάτων της Αριστεράς. Οι ίδιες ήταν ακόμη στα σπάργανα, χωρίς ρίζες μέσα στους χώρους δουλειάς, άπειρες πολιτικά, άλλες έχοντας προχωρήσει σε ημιτελή ρήξη με τον ρεφορμισμό και άλλες επηρεασμένες από μια σειρά λάθος απόψεις που ήταν κυρίαρχες τη δεκαετία του ’60 μέσα στην ίδια την επαναστατική αριστερά.

Όμως η υποχώρηση του κινήματος που ακολούθησε τον Μάη καθώς και η αντεπίθεση του νεοφιλελευθερισμού την δεκαετία του ’80, δεν σήμανε το τέλος της επαναστατικής αριστεράς. Κομμάτια της, όχι μόνο έμειναν ζωντανά στην ύφεση του κινήματος, αλλά έμαθαν από τα λάθη τους, ξεκαθάρισαν ιδεολογικά. Η ΟΣΕ, σήμερα ΣΕΚ, όπως και τα κόμματα και οι οργανώσεις της Διεθνιστικής Σοσιαλιστικής Τάσης στην οποία ανήκει, κατάφεραν να μεγαλώσουν την περίοδο της κρίσης της Αριστεράς μετά την κατάρρευση των καθεστώτων του κρατικού καπιταλισμού που τα περισσότερα κόμματά της θεωρούσαν, λιγότερο ή περισσότερο, «σοσιαλιστικά».

Πάνω σε αυτές τις βάσεις μπόρεσε να συγκροτηθεί για πρώτη φορά στην Ελλάδα ένα μέτωπο της αντικαπιταλιστικής αριστεράς, η ΑΝΤΑΡΣΥΑ, που εδώ και μια δεκαπενταετία έχει παίξει ρόλο στο ξέσπασμα των εργατικών και νεολαιϊστικων αγώνων που ακολούθησαν την παγκόσμια κρίση το 2009 μέχρι σήμερα. Διαμορφώνοντας ένα υπαρκτό ρεύμα που βάζει καθαρά την προοπτική της Επανάστασης και όχι της διαχείρισης του καπιταλισμού, μέσα από ένα μεταβατικό πρόγραμμα που έχει σαν βάση του τον εργατικό έλεγχο. Την προοπτική, δηλαδή, που άνοιξε όχι μόνο στις ιδέες αλλά και στην πράξη, από τα κάτω, με τη μαζική απεργία, τις καταλήψεις των εργοστασίων και τις επιτροπές βάσης, ο Μάης του ’68. ■

Σύγκρουση Παλαιστινίων με τον ισραηλινό στρατό

Μέση Ανατολή

Καθεστώτα ανάμεσα στον πόλεμο και την επανάσταση

Είκοσι χρόνια μετά την εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ, η περιοχή συγκλονίζεται από ανταγωνισμούς και εξεγέρσεις. Ο Νίκος Λούντος δίνει την εικόνα αυτής της πολύπλευρης κρίσης.

Πριν από 20 χρόνια, το Μάρτη του 2003 η κυβέρνηση των ΗΠΑ βομβάρδιζε το Ιράκ για να εξασφαλίσει ότι ο 21ος αιώνας θα ήταν "Ο Νέος Αμερικάνικος Αιώνας". Οι νεοσυντηρητικοί που κυριαρχούσαν τότε στην κυβέρνηση Μπους δεν έκρυβαν πως μετά το Ιράκ, σειρά θα είχε ο μεγάλος στόχος, το Ιράν. 20 χρόνια αργότερα, η είδηση του Μάρτη του 2023 ήταν ότι η κινέζικη ηγεσία έφερε στο Πεκίνο το Ιράν και τη Σαουδική Αραβία και κάτω από την αιγίδα της, οι δυο βασικοί ανταγωνιστές αποκατέστησαν διπλωματικές σχέσεις και δεσμεύτηκαν για βήματα αποκλιμάκωσης.

Οι επαφές ανάμεσα στις τρεις πλευρές δεν θα είχαν φτάσει σε αυτό το σημείο, χωρίς την μεσολάβηση της κυβέρνησης του Ιράκ, που φιλοξένησε και ανοιχτά και παρασκηνιακά συνομιλίες τα προηγούμενα χρόνια. Το 2003 οι ΗΠΑ είχαν σκοπό να μετατρέψουν το Ιράκ σε ένα κέντρο από όπου θα εξασφάλιζαν ότι κανένας ανερχόμενος ανταγωνιστής των ΗΠΑ, από την Ευρώπη ή την Ασία, δεν θα μπορούσε να αποκτήσει πρόσβαση και πολιτική επιρροή στη Μέση Ανατολή, την κατεξοχήν περιοχή του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Πλέον έχει μετατραπεί σε βάση από την οποία ο βασικός παγκόσμιος ανταγωνιστής, η Κίνα, μπορεί και στήνει τις συμμαχίες της και κάνει επίδειξη της δύναμής της. Πιο πολύ πάταγο η αποτυχία του νεοσυντηρητικού σχεδίου δεν θα μπορούσε να κάνει.

Στις 20 Μάρτη του 2003 οι αμερικάνικοι πύραυλοι άρχισαν να πέφτουν στη Βαγδάτη. Σχεδόν 200 χιλιάδες στρατιώτες, Αμερικανοί και Βρετανοί κυρίως, κα-

τέλαβαν το Ιράκ μέσα σε λίγες βδομάδες. Την Πρωτομαγιά του 2003 ο Μπους προσγειώθηκε σε ένα αεροπλανοφόρο και ανακοίνωσε "Αποστολή εξετελέσθη". Εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους εξαιτίας εκείνης της επέμβασης. Εκατομμύρια ακόμη είδαν τις ζωές τους να διαλύονται και έγιναν πρόσφυγες. Το πρόσχημα για την επέμβαση ήταν ότι ο δικτάτορας του Ιράκ, Σαντάμ Χουσειν, είχε όπλα μαζικής καταστροφής, τα οποία δεν βρέθηκαν ποτέ. Σήμερα, ο Χουάν Ρουέδα, υπεύθυνος της CIA για το Ιράκ εκείνες τις μέρες, δηλώνει στο BBC: *"Θα είχαμε εισβάλει στο Ιράκ ακόμη κι αν ο Σαντάμ Χουσειν είχε ένα λαστιχάκι κι έναν συνδετήρα. Θα λέγαμε 'Προσοχή, θέλει να σας βγάλει το μάτι'"*.[1]

Τα ψέματα είχαν δύο κατευθύνσεις. Τον κόσμο που έπρεπε να πειστεί για να στηρίξει τον πόλεμο στο Ιράκ, αλλά και τους συμμάχους των ΗΠΑ. Και οι δύο προσπάθειες απέτυχαν. Η πορεία προς τον πόλεμο οδήγησε στη μεγαλύτερη διεθνή αντιπολεμική κινητοποίηση στην ιστορία, στις 15 Φλεβάρη του 2003 και η επίθεση δεν έγινε ούτε με την έγκριση του ΟΗΕ, ούτε καν από ολόκληρο το ΝΑΤΟ, αλλά από μια "Συμμαχία προθύμων" που έστησε ο Μπους κυρίως με τον Μπλερ της Βρετανίας. Η λίστα των "προθύμων" ήταν μεγάλη, αλλά ελάχιστοι διέθεσαν στρατεύματα, ενώ προκλήθηκε κρίση με τη Γαλλία και τη Γερμανία.

Όμως, υπήρχε ένα μέρος του ψέματος το οποίο πίστεψε η ίδια η αμερικάνικη κυβέρνηση. Είχε να κάνει με την εκτίμηση πόσο εύκολο θα ήταν όχι μόνο να ανατρέψει το καθεστώς του Σαντάμ Χουσείν, αλλά να στήσει στη θέση του ένα καθεστώς που θα εξασφάλιζε σταθερότητα.

Η αμερικάνικη κυβέρνηση στηριζόταν στις σχέσεις της με δύο απατεώνες, τον Αχμέντ Τσάλαμπι και τον Αγιάντ Αλάουϊ που προαλείφονταν για ηγέτες του Ιράκ. Ο Τσάλαμπι έπαιρνε 300 χιλιάδες μηνιάτικο για να ταΐζει με παραμύθια την αμερικάνικη κυβέρνηση. Αυτός έδινε πληροφορίες για δήθεν σχέσεις με την αλ-Κάιντα, επιχείρησε να οργανώσει πραξικόπημα κατά του Σαντάμ ώστε να προκαλέσει πιο γρήγορα αμερικάνικη επέμβαση, ενώ έφτασε να ισχυρίζεται ότι δεν θα χρειαζόταν καν να γίνει κατοχή στο Ιράκ, μιας και οι Σιίτες του Νότου όταν έπεφτε ο Σαντάμ θα έπαιρναν τον έλεγχο της χώρας και θα την εκδημοκράτιζαν χωρίς κανένα πρόβλημα. Και ο Τσάλαμπι και ο Αλάουϊ πήραν θέσεις πρωθυπουργού, αναπληρωτή πρωθυπουργού, προέδρου και ό,τι άλλο θέλησαν αλλά κατέληξαν στο καλάθι των αχρήστων καθώς το αμερικάνικο κράτος έβλεπε πως για χρόνια αναγκαζόταν να διατηρεί την κατοχή με τον ίδιο αριθμό στρατιωτών που ξεκίνησε ο πόλεμος.

Ο ίδιος Μπους που το 2003 κήρυξε τη νίκη, το 2007 διέταξε την αποστολή 20 χιλιάδων επιπλέον στρατιωτών και αύξηση του χρόνου παραμονής για όλους τους φαντάρους. Ο Τσάλαμπι, από αγαπημένο παιδί των νεοσυντηρητικών, εκδιώχθηκε όταν η CIA αποκάλυψε στοιχεία κατηγορώντας τον ότι ήταν πράκτορας του Ιράν. Ο πόλεμος είχε ξεκινήσει με τον Μπους και τον Μπλερ να λένε πως το Ιράκ ανήκει στον "άξονα του κακού" μαζί με το Ιράν, και πλέον οι ΗΠΑ παραδέχονταν με διάφορους τρόπους ότι είχαν παραδώσει μέρος της εξουσίας του Ιράκ στο Ιράν.

Μόλις μπήκαν στην άκρη οι αρχικές φαντασιώσεις ότι μέσα από τις στάχτες της Βαγδάτης θα ξεπηδούσε ένα νεοφιλελεύθερο φιλοαμερικάνικο καθεστώς ως διά μαγείας, με τη βοήθεια των συνεργατών τους οι Αμερικάνοι κατέφυγαν στο "διαίρει και βασίλευε" για να ελέγξουν το Ιράκ. Διαχώρισαν τις πόλεις, τον κρατικό μηχανισμό, το στρατό με βάση το θρήσκευμα και τη γλώσσα. Από το 2011, οι ΗΠΑ άρχισαν να αποχωρούν, το Ιράκ ήταν ένα "αποτυχημένο κράτος".

Τοπικοί ανταγωνισμοί

Οι επιπτώσεις της ήττας των ΗΠΑ στο Ιράκ έχουν παγκόσμιες διαστάσεις, όμως συγκεκριμένα στη Μέση Ανατολή επιτάχυναν μια σειρά από αλλαγές που καθορίζουν το πού βρισκόμαστε σήμερα. Η πιο εξόφθαλμη αλλαγή είναι ότι όλα τα καθεστώτα της περιοχής έχουν μετατραπεί σε ενεργητικούς παίχτες που παίρνουν πρωτοβουλίες, κάνουν παρεμβάσεις και επεμβάσεις, προκαλώντας τον ένα κύκλο αστάθειας μετά τον άλλο.

Ο πόλεμος στο Ιράκ ανέτρεψε το ισοζύγιο δυνάμεων στην περιοχή και δεν κατάφερε να το αντικαταστήσει με ένα καινούργιο. Το Ιράν βρέθηκε ξαφνικά απελευθερωμένο και από τα δύο, προβληματικά για το ίδιο, καθεστώτα Ανατολικά και Δυτικά (Αφγανιστάν και Ιράκ), η Σαουδική Αραβία είδε αυτή την αλλαγή του ισοζυγίου σαν κίνδυνο και όλο και περισσότερο μετατράπηκε σε κέντρο εξαγωγής αστάθειας (καταστολή στο Μπαχρέιν, βάρβαρος πόλεμος στην Υεμένη, επιχείρηση απομόνωσης του Κατάρ, απόπειρα πραξικοπήματος στο Λίβανο, και ο κατάλογος δεν έχει τελειωμό).[2]

Όμως, η περιγραφή της κατάστασης μέσα από το πρίσμα του ιρανο-σαουδικού ανταγωνισμού είναι μια απλοποίηση που οδηγεί σε λάθος συμπεράσματα. Πόσο μάλλον τώρα που όχι μόνο το Ιράν και η Σαουδική Αραβία ξανακάθισαν στο τραπέζι, αλλά και ο Άσαντ της Συρίας δέχεται την πρόσκληση της Σαουδικής Αραβίας να πάρει μέρος στη Σύνοδο του Αραβικού Συνδέσμου το Μάη. Η Συρία είχε αποκλειστεί από το Σύνδεσμο το 2011 όταν ξεκίνησε η καταστολή της επανάστασης. Τον περασμένο Μάρτη ο Άσαντ επισκεφτηκε το Άμπου Ντάμπι και συναντήθηκε με τους επικεφαλής των Εμιράτων που του υποσχέθηκαν συνεργασία για την ανοικοδόμηση. Οι μόνες διεθνείς επισκέψεις που είχε κάνει μέχρι στιγμής ο Άσαντ ήταν στη Ρωσία και το Ιράν. Τώρα, η ευκαιρία για μπίζνες πάνω στα ερείπια, φέρνει τα καθεστώτα του Κόλπου να του απλώνουν το χέρι.

Οι εξελίξεις στο Σουδάν μετά το ξέσπασμα των συγκρούσεων μεταξύ των δύο πολέμαρχων στις 15 Απρίλη, είναι

η καταδίκη για όποιον προσπαθεί να κατανοήσει την κατάσταση μέσω των αντιμαχόμενων "μπλοκ". Η Αίγυπτος στηρίζει, για παράδειγμα, τον Μπουρχάν, τον οποίο ο Χεμέντι κατηγορεί για δεσμούς με τους Ισλαμιστές, τους οποίους η Αίγυπτος καταστέλλει ανηλεώς. Η Αίγυπτος στηρίζει στον εμφύλιο της Λιβύης τον στρατηγό Χάφταρ, ο οποίος όμως στηρίζει τον Χεμέντι στο Σουδάν. Παραπάνω περιγραφές μπορούν να προκαλέσουν πονοκέφαλο, γιατί Ισραήλ, χώρες του Κόλπου και Αίγυπτος μπλέκονται σε ένα κουβάρι χωρίς τάξη, με συμφέροντα που συμπίπτουν, αποκλινουν και μεταβάλλονται διαρκώς.

Αυτή η πολυδιάστατη σύγκρουση των υπο-ιμπεριαλισμών της περιοχής έχει στο φόντο της, όπως είπαμε παραπάνω, τη σχετική υποχώρηση του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού και αυτό είναι ένα στοιχείο που την τελευταία χρονιά επιβεβαιώθηκε ακόμη πιο έντονα. Κανένα κράτος της Μέσης Ανατολής δεν επέβαλε κυρώσεις στη Ρωσία παρά τις πιέσεις των ΗΠΑ. Επίσης κανένα δεν ψήφισε υπέρ της αποπομπής της Ρωσίας από το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων τον Απρίλη του 2022.

Παρόλα αυτά, τον περασμένο Αύγουστο ο Μπάιντεν έκανε επίσημη επίσκεψη στη Σαουδική Αραβία, καταπίνοντας όλες του τις προεκλογικές απειλές. Είχε πει ότι η Σαουδική Αραβία μετά τη δολοφονία του δημοσιογράφου Τζαμάλ Κασόγκι μέσα στο προξενείο της στην Ιστανμπούλ είχε μετατραπεί σε κράτος-παρία και δεν θα ξανασυνομιλούσε με τον πρίγκιπα Μοχάμεντ Μπιν Σαλμάν (ΜΜΣ). Ο πόλεμος στην Ουκρανία τον ανάγκασε να σηκώσει το τηλέφωνο και να ζητήσει από τη Σαουδική Αραβία και τα Εμιράτα να αυξήσουν την παραγωγή πετρελαίου για να πέσουν οι τιμές. Δεν απάντησαν στις εκκλήσεις του και αναγκάστηκε να κάνει επίσημη επίσκεψη. Παρά τις προφορικές υποσχέσεις, από τη μέρα της επίσκεψης, η Σαουδική Αραβία αντί για αύξηση παραγωγής έχει διατάξει δύο φορές μείωση!

Τα κινήματα

Συνήθως η συζήτηση για αυτές τις εξελίξεις γίνεται σε ένα πλαίσιο περί "ασφάλειας" των καθεστώτων, που είναι όντως μια πλευρά της πραγματικότητας. Η αποχώρηση των Αμερικάνων αφήνει τα καθεστώτα πιο έκθετα σε εξωτερικούς κινδύνους. Όμως, τα καθεστώτα δεν βλέπουν την ασφάλειά τους μόνο με όρους γεωπολιτικής αλλά απέναντι και στον "εσωτερικό εχθρό", την επανάσταση.

Τα 20 χρόνια που μεσολάβησαν από την επίθεση στο Ιράκ είναι μια σειρά από σοκ και κρίσεις στη Μέση Ανατολή: ο εμφύλιος στη Συρία, η εξάπλωση του ISIS, η συμφωνία για τα πυρηνικά του Ιράν. Αλλά ανάμεσά τους ξεχωρίζει η Αραβική Άνοιξη του 2011. Η ανατροπή του Μουμπάρακ στην Αίγυπτο, του Μπεν Αλί στην Τυνησία, του Καντάφι στη Λιβύη, η επανάσταση στο Μπαχρέιν, την Υεμένη και τη Συρία και η εξάπλωση των διαδηλώσεων σε σχεδόν όλες τις χώρες παραμένει ζωντανός εφιάλτης για τις μοναρχίες και τους δικτάτορες. Έτσι, όταν η Σαουδική Αραβία και τα Εμιράτα, απαντάνε στις πιέσεις των ΗΠΑ και τους λένε ότι η αύξηση των τιμών δεν είναι γεωπολιτικό παιχνίδι αλλά εσωτερική ανάγκη, λένε την αλήθεια.

Τα φιλόδοξα πρότζεκτ του ΜΜΣ που θέλει να μετατρέψει το Ριάντ στην πιο μοντέρνα πρωτεύουσα του κόσμου έχουν σαν προϋπόθεση τα έσοδα του πετρελαίου. Η δεκαετία του 2000, η δεκαετία του πολέμου στο Ιράκ, ήταν ταυτόχρονα και η δεκαετία της έκρηξης των τιμών του πετρελαίου που έδωσαν την ευκαιρία στα καθεστώτα του Κόλπου να δουν τον εαυτό τους ως ένα νέο ενδιάμεσο κέντρο συσσώρευσης κεφάλαιου στον πλανήτη. Ο Μοχάμεντ Μπιν Σαλμάν χρειάζεται και τους δημόσιους αποκεφαλισμούς και τα έσοδα από το πετρέλαιο για να μπορεί να διατηρεί την κοινωνική "ειρήνη" στη Σαουδική Αραβία, θρέφοντας μια εκτεταμένη μεσαία τάξη γύρω από τη βασιλική οικογένεια που απολαμβάνει προνόμια χωρίς να πληρώνει φόρους.[3]

Η Κίνα είναι πρώτη στη λίστα των χωρών που εισάγουν πετρέλαιο από τον Κόλπο. Καθώς ο ανταγωνισμός ΗΠΑ-Κίνας μετατρέπεται στον βασικό ανταγωνισμό στον πλανήτη, οι σεϊχηδες δεν είναι διατεθειμένοι να θυσιάσουν το κεφάλι τους για να βοηθήσουν τις ΗΠΑ. Ιδιαίτερα όταν από την Αραβική Άνοιξη και έπειτα, κατηγορούν τις ΗΠΑ ότι τους άφησαν εκτεθειμένους στην επανάσταση.

Και πίσω από τον Κόλπο ακολουθούν μια κατηγορία πιο αδύναμων χωρών που εξαρτώνται από τις επενδύσεις των πετρο-δολαρίων. Γιατί η πραγματικότητα είναι ότι οι προοπτικές για την εσωτερική σταθερότητα των καθεστώτων είναι σε πολύ χειρότερη κατάσταση από ό,τι το 2011. Σε μια πρώτη φάση το χτύπημα της καταστολής φάνηκε συντριπτικό. Εκεί που κατάφεραν να διαλύσουν ολόκληρες χώρες (Συρία, Υεμένη, Λιβύη), το χάος γύρισε μπούμερανγκ πάνω στους "σταθεροποιητές". Η Υεμένη μετατράπηκε σε Βιετνάμ για τη Σαουδική Αραβία, η Συρία έγινε πρόσφορο έδαφος για το ISIS και την αλ-Κάιντα, η Λιβύη έχει κοπεί σε κομμάτια. Εκεί που πέτυχαν την παλινόρθωση των παλιών καθεστώτων με άλλο όνομα βρίσκονται αντιμέτωποι με τις ίδιες συνθήκες που οδήγησαν στην επανάσταση στο πολλαπλάσιο και με ακόμη πιο διαλυμένη την όποια κοινωνική και πολιτική συναίνεση.

Το αιγυπτιακό καθεστώς αγκομαχάει ανάμεσα σε όλων των ειδών της πιέσεις. Δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του πληθυσμού σε τρόφιμα, εισάγει πλέον το 1/3 των αναγκών και βρίσκεται εκτεθειμένο στην αύξηση των τιμών. Ενώ ταυτόχρονα προχώρησε πρόσφατα σε καινούργια υποτίμηση του νομίσματος προσπαθώντας να προσελκύσει κεφάλαια αλλά δεν τα καταφέρνει και τώρα προβλέπεται νέα υποτίμηση και ένα ακόμη κύμα λιτότητας. Ο πληθωρισμός στα τρόφιμα το Δεκέμβρη έτρεχε με 37%. Η αιγυπτιακή λίρα είναι στην πεντάδα των πιο υποτιμημένων νομισμά-

Σουδάν 2018. Εξεγερμένοι φτάνουν με τρένο στο Χαρτούμ.

των το 2023. Το 2016 το όριο φτώχειας είχε οριστεί στα 55 δολάρια το μήνα και τώρα είναι στα 29. Με αυτό τον ορισμό το 30% του πληθυσμού είναι κάτω από το όριο της φτώχειας. Τον περασμένο Δεκέμβρη εξασφάλισε ένα δάνειο τριών δισεκατομμυρίων από το ΔΝΤ, αλλά πρώτον δεν είναι αρκετό, δεύτερον έχει μια σειρά όρους που προκαλούν όχι μόνο επιλέον φτωχοποίηση για εκατομμύρια ανθρώπους αλλά και μεγάλες κόντρες στο εσωτερικό του καθεστώτος.

Το πλέον επίμαχο ζήτημα είναι η απαίτηση να περιορίσουν δραστικά το ρόλο του στρατού στην οικονομία. Όμως, η οικονομική αυτοκρατορία του αιγυπτιακού στρατού, που παράγει από γλειφιτζούρια μέχρι τηλεοπτικά προγράμματα και χτίζει από γέφυρες μέχρι ξενοδοχειακές αλυσίδες είναι ένας από τους πυλώνες της σταθερότητας του καθεστώτος Σίσι. Ο στρατός τρέχει να προλάβει και να αλλάξει όνομα στις εταιρείες του για να μπορέσει να ξεπεράσει τους όρους του ΔΝΤ που απαιτεί ιδιωτικοποίηση.[4] Σε αυτό το μέτωπο, οι χώρες του Κόλπου είναι μάλλον με τη μεριά του ΔΝΤ, καθώς περιμένουν στη γωνία να αγοράσουν όσο το δυνατό φτηνότερα αυτά που θα βγάλει στο σφυρί ο Σίσι.

Η Τυνησία, όπου ξέσπασε αρχικά η Αραβική Άνοιξη, μπαίνει στο 2023 με τον Κάις Σαγιέντ να ολοκληρώνει το πραξικόπημά του και να μετατρέπει και επίσημα ξανά τη χώρα σε δικτατορία. Ο Σαγιέντ εκλέχθηκε πρόεδρος το 2019 και το 2021 διέλυσε το κοινοβούλιο και την κυβέρνηση και πήρε όλη την εξουσία. Εκμεταλλεύτηκε την πανδημία και πούλησε διεθνώς τις επιλογές του σαν μάχη ενάντια στον Covid. Η πραγματικότητα ήταν ότι εν μέσω πανδημίας ξέσπασαν μαζικές διαδηλώσεις και συγκρούσεις με την αστυνομία και το στρατό με κέντρο τις εργατογειτονιές ενάντια στη φτώχεια, την ανεργία και την καταστολή. Μετά από έξι μήνες αγώνων ο Σαγιέντ κατέφυγε στο πραξικόπημα. Όμως όλοι βλέπουν πως ό,τι κάνει, δεν το κάνει από θέση ελέγχου αλλά πανικού.

Καθώς γράφουμε αυτό το άρθρο, ο Σαγιέντ συνέλαβε ακόμη και τον Ράσεντ Γανούσι, τον ιστορικό ηγέτη του κόμματος που κέρδισε όλες τις εκλογές μετά το 2011 και ήταν αντιπρόεδρος της Βουλής όταν έγινε το πραξικόπημα του Σαγιέντ. Προηγουμένως, ο Σαγιέντ είχε εξαπολύσει μια ρατσιστική εκστρατεία, δίνοντας εντολή για άμεση σύλληψη όποιου έχει μαύρο χρώμα. Η αστυνομία διέλυσε τον καταυλισμό των προσφύγων και μεταναστών μπροστά ακριβώς στα γραφεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ. Η Τυνησία δεν διαθέτει τον κατασταλτικό μηχανισμό της Αιγύπτου. Τα συνδικάτα και τα πολιτικά κόμματα της αντιπολίτευσης δεν μπορούν να μπουν έτσι ξαφνικά στο περιθώριο. Ο φόβος μιας νέας επανάστασης μπροστά στη χειροτέρευση της φτώχειας, βρίσκεται πίσω από την επίδειξη κατασταλτικής πυγμής.

Η Αραβική Άνοιξη, έτσι κι αλλιώς δεν είχε μόνο ένα επεισόδιο, αυτό το 2011. Το 2018 ξεκίνησε η επανάσταση στο Σουδάν που έριξε τον Μπασίρ και λίγο αργότερα στην Αλγερία όπου ανέτρεψαν τον Μπουτεφλίκα. Τον Οκτώβρη του 2019 ήρθαν τα κινήματα στο Λίβανο και στο Ιράκ. Μπορεί ο ερχομός της πανδημίας να σκέπασε την έκταση αυτών των κινητοποιήσεων, αλλά ήταν τεράστιας κλίμακας. Το Ιράκ έζησε ένα ολόκληρο εξάμηνο με τους δρόμους και τις πλατείες γεμάτες διαδηλωτές που έσπασαν όλους τους εθνοθρησκευτικούς διαχωρισμούς και παρέμεναν ανυποχώρητοι με έναν πρωτοφανή τρόπο, παρόλο που οι νεκροί ξεπέρασαν τους 600.

καὶ για μπίζνες και για να εξημερώσουν την Παλαιστινιακή αντίσταση.

Δύο χρόνια μετά από τη συμφωνία, η κατάσταση δεν θα μπορούσε να είναι μακρύτερα από ό,τι είχαν φανταστεί. Το Ισραήλ βιώνει τη μεγαλύτερη πολιτική κρίση στην ιστορία του. Ο Νετανιάχου δεν εμπιστεύεται ούτε τις μυστικές υπηρεσίες του, ούτε τον στρατό, ούτε τους δικαστικούς. Ο πρόεδρος της χώρας έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου για πιθανότητα εμφυλίου με αφορμή τη δικαστική μεταρρύθμιση του Νετανιάχου, που θα έφερνε την ηγεσία του στρατού αντιμέτωπη με το δίλημμα αν υπακούει στους νόμους των δικαστών ή στους νόμους της κυβέρνησης. Οι μαζικές διαδηλώσεις οδήγησαν τον Νετανιάχου στην υποχώρηση.

Όμως, το ποτάμι δεν γυρίζει πίσω γιατί ήδη η κυβέρνηση του Ισραήλ ελέγχεται πλέον από ακραίες ρατσιστικές και ακροδεξιές δυνάμεις που προπαγανδίζουν τη μαζική σφαγή των Παλαιστίνιων.[7] Το ισραηλινό κράτος, 75 χρόνια μετά την ίδρυσή του, παίρνει τη μορφή που ανταποκρίνεται στο περιεχόμενό του. Ήταν πάντα ένα ρατσιστικό κράτος εποίκων, βασισμένο στο διωγμό των Αράβων, και τώρα το δηλώνει το ίδιο για τον εαυτό του. Το κίνημα των Παλαιστίνιων μέσα στο ίδιο το Ισραήλ έχει κάνει δυναμικές εμφανίσεις τα τελευταία χρόνια, με κήρυξη γενικών απεργιών και διαδηλώσεις πολιτικής ανυπακοής. Ενώ στη Δυτική Όχθη και τη Γάζα όσο και να απλώνονται τα πογκρόμ και η στρατιωτική καταστολή, εμφανίζονται νέες δυνάμεις Αντίστασης.

Από την αρχή της χρονιάς το Ισραήλ έχει σκοτώσει πάνω από 100 Παλαιστίνιους, το μεγαλύτερο αντίστοιχο αριθμό από το 2000, όταν ξέσπασε η παλαιστινιακή εξέγερση που έγινε γνωστή ως "2η Ιντιφάντα". Στη διάρκεια της πρόσφατης άγριας καταστολής στο τέμενος αλ-Άκσα, όταν το Ισραήλ δέχθηκε ρουκέτες από το νότιο Λίβανο, απέφυγε επιμελώς να ανοίξει την κόντρα με τη Χεζμπολάχ, χτυπώντας ξανά τη Λωρίδα της

Ο Μητσοτάκης σφίγγει το ματοβαμένο χέρι του Μοχάμεντ Μπιν Σαλμάν

Ο "Οκτώβρης" όπως είναι γνωστή πλέον στο Ιράκ η εξέγερση του 2019 έχει αποκτήσει τέτοια δύναμη που όλοι τον διεκδικούν και όλοι του στήνουν μνημεία. Όπως εξηγεί ο Φανάρ Χαντάντ στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού MERIP: *"Από το 2019 η κουλτούρα των διαδηλώσεων είναι πανταχού παρούσα στο Ιράκ, ιδιαίτερα στη Βαγδάτη και τις άλλες περιοχές όπου πλειοψηφία είναι Σιίτες. Διαδηλώσεις γίνονται για μια σειρά λόγους. Κάποιες για να κρατήσουν το πνεύμα του 2019 ζωντανό. Κάποιες για θέσεις εργασίας. Κάποιες απέναντι σε συγκεκριμένα πολιτικά και οικονομικά θέματα (την υποτίμηση του δηναρίου, τη βία κατά των γυναικών [...])."*[5] Το πολιτικό σύστημα του Ιράκ βγήκε ζωντανό από την έκρηξη του 2019, αλλά πολύ πιο πολυδιασπασμένο, ενώ η νεολαία μαζικά συνδέθηκε με το πνεύμα της εξέγερσης.

Με διαφορετικές συνθήκες, αλλά και στο Ιράν, η κουλτούρα των διαδηλώσεων έχει γίνει μόνιμο χαρακτηριστικό και καθορίζει την πολιτική. Από το "Πράσινο Κύμα" του 2009, στις διαδηλώσεις του 2011, το 2017 και από εκεί στην εξέγερση με αφορμή το θάνατο της Τζίνα (Μάχσα) Αμινί το Σεπτέμβρη του 2022,[6] η ιρανική ηγεσία έχει να αντιμετωπίσει σαν βασικό ανταγωνιστή της τους δρόμους. Είναι εντυπωσιακό το πώς, στο πρόσφατο κύμα αγώνων που έφτασαν να κερδίζουν στην πράξη το δικαίωμα των γυναικών να κυκλοφορούν χωρίς το χιτζάμπ, ούτε τα καθεστώτα του Κόλπου ούτε οι ΗΠΑ έδειξαν έντονες προθέσεις να "στηρίξουν" το κίνημα για να αποδυναμώσουν την Τεχεράνη. Οι φόβοι της αποσταθεροποίησης και της επανάστασης είναι ισχυρότεροι από το να παίξουν με τη φωτιά στους δρόμους.

Ισραήλ σε κρίση

Μέρος της απάντησης των καθεστώτων απέναντι στην Αραβική Άνοιξη, μετά την καταστολή και το διχασμό και την προσπάθεια δημιουργίας θρησκευτικά μπλοκ, ήταν και η σύσφιξη σχέσεων με το Ισραήλ. Οι συμφωνίες του Αβραάμ, τις οποίες ενορχήστρωσε ο Τραμπ, και υπογράφτηκαν το Σεπτέμβρη του 2020, ήταν το αποκορύφωμα. Τα Εμιράτα, το Μπαχρέιν και το Ισραήλ υπέγραψαν για αποκατάσταση των διπλωματικών τους σχέσεων και λίγο αργότερα μπήκε και το Μαρόκο στη συμφωνία. Ενώ, παρότι επίσημα δεν υπέγραψε, η Σαουδική Αραβία κινήθηκε σε παρόμοια κατεύθυνση. Από τη σκοπιά των ΗΠΑ η συμφωνία ήταν μια προσπάθεια ανάθεσης της ευθύνης για την ασφάλεια στα καθεστώτα του Κόλπου και το Ισραήλ, στο πλαίσιο της αμερικάνικης απεμπλοκής. Για τα καθεστώτα ήταν ένα ακόμη βήμα

Η συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών Σαουδικής Αραβίας-Κίνας-Ιράν

Γάζας. Είναι καθημερινό σχόλιο στις ισραηλινές εφημερίδες η πιθανότητα το 2023 να φέρει έναν πόλεμο στον οποίο το Ισραήλ να βρεθεί αντιμέτωπο με τρία και παραπάνω μέτωπα.

Επίλογος

Οι αντικειμενικές συνθήκες που οδήγησαν στις επαναστάσεις και το 2011 και το 2019 είναι ακόμη πιο ενεργές στη Μέση Ανατολή. Ο πόλεμος στην Ουκρανία και η οικονομική κρίση προκάλεσαν νέες ρωγμές σε όλα τα καθεστώτα. Η υποχώρηση των ΗΠΑ που έχει τις ρίζες της στην ήττα στο Ιράκ από το 2003 είναι ο παράγοντας που καθορίζει στο φόντο.

Οι εξεγέρσεις στις αραβικές πρωτεύουσες έχουν την προοπτική να είναι ακόμη πιο σαρωτικές από ό,τι τις προηγούμενες φορές, συσσωρεύεται καινούργιο κοινωνικό εκρηκτικό υλικό. Από μόνες τους όμως δεν μπορούν να φτάσουν ως το τέρμα του δρόμου. Τα πολιτικά ερωτήματα για το πώς συνεχίζουμε μετά από μια εξέγερση δεν απαντιούνται από μόνα τους, χωρίς πολιτικές δυνάμεις που να θέλουν να τα απαντήσουν.

Μπορεί οι δυνάμεις του πολιτικού Ισλάμ να είναι σήμερα πολύ πιο αδύναμες από ό,τι ήταν το 2011, αλλά στο κενό αυτό εμφανίζονται ρεφορμιστικές απαντήσεις. Το Σουδάν είναι το πιο πρόσφατο παράδειγμα, όπου οι διάφορες πτέρυγες των δολοφονικών μηχανισμών αφέθηκαν να κυβερνούν, υποσχόμενες τη μετάβαση στη δημοκρατία, μέχρι που τελικά εξαπέλυσαν τη βία τους εναντίον όλων. Υπάρχει μια νέα γενιά εργατών, εργατριών και νεολαίας στη Μέση Ανατολή που ψάχνει πώς η δύναμη που δείχνει στους δρόμους μπορεί να γίνει και δύναμη εξουσίας. Είναι μια γενιά που είναι ασύγκριτα πιο συνδεδεμένη με τις αναζητήσεις και τις προσπάθειες των εργατών σε όλο τον κόσμο. Χρειαζόμαστε επειγόντως οργανώσεις της επαναστατικής Αριστεράς στη Μέση Ανατολή, εξοπλισμένες με τις ιδέες του Μαρξισμού, για να μπορέσουν να δώσουν μαζί με το κίνημα τις απαντήσεις που λείπουν. ■

Σημειώσεις

1. Gordon Corera, "How the search for Iraq's secret weapons fell apart", BBC, 13 Μάρτη 2023.
2. Το επιχείρημα ότι η αμερικάνικη αποτυχία στο Ιράκ βρίσκεται πίσω από την όξυνση των σχέσεων στον Κόλπο, αναπτύσσεται στο Ibrahim Fraihat, Iran and Saudi Arabia. Taming a chaotic conflict, Edinburgh University Press, 2020.
3. Για τις αλλαγές στη Σαουδική Αραβία, είχαμε γράψει: "Η Σαουδική Αραβία σε αναταραχή", Σοσιαλισμός από τα Κάτω, Γενάρης 2018.
4. "Egypt's army seems to want to make pasta as well as war", Economist 13 Απρίλη 2023.
5. Fanar Haddad, "Perpetual Protest and the Failure of the post-2003 Iraqi State", MERIP 306, Άνοιξη 2023.
6. Γιώργος Πίττας, "Εξέγερση στο Ιράν", ΣΑΚ, Νοέμβρης 2022.
7. Αναλυτικά η κάλυψη στην Εργατική Αλληλεγγύη: "Κυβέρνηση δολοφόνων για το κράτος δολοφόνο" (9 Νοέμβρη 2022), "Πογκρόμ στη Νάμπλους" (1 Μάρτη 2023), "Τεράστια ήττα Νετανιάχου" (29 Μάρτη 2023), "Αλληλεγγύη στην Παλαιστίνη" (11 Απρίλη 2023)

Βιβλιοκριτική

Ιστορία του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κύπρου (1923-1944)

Αλέξης Αλέκου,
Σπύρος Σακελλαρόπουλος

244 σελίδες, 15€
Εκδόσεις Τόπος

Ο Αλέξης Αλέκου και ο Σπύρος Σακελλαρόπουλος προσεγγίζουν την ιστορική διαδρομή της μετεξέλιξης του ΚΚΚ στο ΑΚΕΛ, θέτοντας την στο πλαίσιο της ανάπτυξης της κυπριακής οικονομίας και της ταξικής πάλης κάτω από το καθεστώς της βρετανικής αποικιοκρατίας.

Είναι μια έρευνα στηριγμένη σε αυθεντικές πηγές, έγγραφα του ίδιου του ΚΚΚ, της Γ' Διεθνούς, εφημερίδων του ΚΚΚ και της εποχής εκείνης, του Κρατικού Αρχείου Κύπρου με τις λεπτομερείς αναφορές των υπηρεσιών ασφαλείας της Βρετανικής Αυτοκρατορίας για την δράση των κομμουνιστών και των συνδικαλιστών.

Η ανάλυση τους εκκινεί από την αφετηρία ότι η Κύπρος ήταν μια αγροτική αποικία με χαμηλό επίπεδο καπιταλιστικής ανάπτυξης, μικρή εργατική τάξη, μεγάλη αγροτική τάξη και αστική τάξη προσδεμένη στην αποικιοκρατία, με την Εκκλησία να παίζει κεντρικό ρόλο, όχι μόνο ιδεολογικό αλλά και οικονομικό ως μεγάλος ιδιοκτήτης γης.

Η ίδρυση του ΚΚΚ το 1923 έρχεται στον απόηχο της Ρώσικης Επανάστασης του 1917 και της αίγλης της παγκόσμια στην εργατική τάξη και τους αγωνιζόμενους λαούς των αποικιών.

Η ανάπτυξη του το 1923 συμβαδίζει με βήματα οργάνωσης της εργατικής τάξης σε σωματεία αλλά και σε διαμόρφωση πολιτικών θέσεων για την κοινωνική αλλαγή σε συνθήκες αποικιοκρατίας. Τα αιτήματα του είναι ριζοσπαστικά από το 8ωρο μέχρι την απαλλοτρίωση της εκκλησιαστικής περιουσίας, από την κατάργηση των χρεών των αγροτών μέχρι το δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το κόμμα ήταν εχθρικό με το αίτημα της Ένωσης, την Εκκλησία και την συμμετοχή στις δομές της βρετανικής κυριαρχίας ενώ αντιπάλευε τον εθνικισμό: *«Για πρώτη φορά τίθεται και το πρόταγμα της δημιουργίας ενός ενιαίου μετώπου των Ελλήνων και Τούρκων εργατών και αγροτών»*. (σελ.46).

«Θα σταθούμε αντιμέτωποι κάθε εθνικοκάπηλου εθνικιστή πολιτικάντη και θα εργαστούμε για την ανεξαρτησία της Κύπρου υπό μια εργατοαγροτική κυβέρνηση». Στη σελ.47 οι συγγραφείς αναφέρουν: «Στο φύλλο του "Νέου Ανθρώπου" της 15.1.26 (εφημερίδα του ΚΚΚ) υπάρχει αναφορά στη δίκη του Παντελή Πουλιόπουλου, τότε ΓΓ του ΚΚΕ όπου διατυπώνει το σύνθημα "κάτω ο Αγγλικός και ο Ιταλικός Ιμπεριαλισμός στα Δωδεκάνησα και την Κύπρο" και τοποθετείται υπέρ "του δικαιώματος της αυτοδιαθέσεως του δωδεκανησιακού και κυπριακού λαού"», το ΚΚΚ υποστηρίζει ότι όπως μπορεί να ενωθεί η Κύπρος με την Ελλάδα όταν "δεν κυβερνά το κεφάλαιο αλλά αυτός ο ίδιος ο εργάτης και ο χωρικός" εξίσου θα μπορούσε να ενωθεί, σε περίπτωση που κριθεί σκόπιμο για γενικότερους λόγους η εξαιτίας της γεωγραφικής θέσης του νησιού, και με κάποια άλλη χώρα που να έχει επικρατήσει η σοβιετική εξουσία (Συρία, Παλαιστίνη, Αίγυπτος, Τουρκία, ακόμη και την ΕΣΣΔ)».

Η συνέχεια είναι δραματική. Το 1931 την ηγεσία του ΚΚΚ αναλαμβάνει ο Χ. Βατυλιώτης(Βάτης, ο οποίος ήταν μέλος του ΚΚΕ) με στόχο τη ανασυγκρότηση και το σπάσιμο της απομόνωσης του σε συνθήκες όπου η κρίση του 1929 είχε δημιουργήσει οργή μέσα στην εργατική τάξη και τους αγρότες. Το 1931 το ΚΚΚ εντάσσεται στη Γ Διεθνή.

Η εξέγερση των Οκτωβριανών το 1931 βρίσκει το ΚΚΚ να επιχειρεί να μπει στην πρώτη γραμμή της αντιπαράθεσης με τους αποικιοκράτες και τα στηρίγματα τους στην ελληνοκυπριακή άρχουσα τάξη, να επιχειρεί να αντιμετωπίσει τους εθνικιστές Ενωτικούς, έχοντας ανοίξει μετωπική σύγκρουση με αυτούς στις εκδηλώσεις της 25ης Μαρτίου της ίδιας χρονιάς. Για πρώτη φορά επιχειρεί να εφαρμόσει μια πολιτική ενότητας με τους εθνικιστές (χωρίς αποτέλεσμα) ενώ η καταστολή το χτυπά άγρια. Οι ηγέτες του εξορίζονται και στην Κύπρο επιβάλλεται άγριο καθεστώς καταστολής, η λεγόμενη Παλμεροκρατία.

Η συρρίκνωση του ΚΚΚ εξ αιτίας των περιορισμών και της αυταρχικής πολιτικής της αποικιακής εξουσίας θα κρατήσει μέχρι το 1937 όταν ο Πλουτής Σέρβας έρχεται από την Ελλάδα και αναλαμβάνει τη θέση του ΓΓ στο ΚΚΚ. Ο δρόμος για τα Λαϊκά Μέτωπα έχει ανοίξει και οι προσαρμογές στο ΚΚΚ έρχονται και στην ανάλυση και την τακτική του.

Ετσι το Εσωκομματικό Δελτίο του Ιούνη 1937 αναφέρει: *«Το ΚΚ, σα μοναδικό κόμμα στη Κύπρο, είναι υπόχρεο να συγκεντρώσει γύρω του, όχι μονάχα τα ικανά και γερά στοιχεία της εργατικής τάξης και των εργαζόμενων στρωμάτων, αλλά και ακόμη όλα εκείνα τα στοιχεία της μικροαστικής και αστικής τάξης που*

συνειδητά θέλουν να αγωνιστούν είτε για το διώξιμο της Αγγλίας, είτε ακόμα για την απόκτηση συνταγματικών ελευθεριών. Για τον σκοπό αυτό το ΚΚΚ οφείλει να πάρει την πρωτοβουλία την οργάνωση ενός φαρδιού Λαϊκού Κόμματος…». Η στροφή είναι τόσο μεγάλη ώστε φτάνει να υποστηρίζει το ΚΚΚ συμμετοχή σε δοτούς θεσμούς της αποικιοκρατίας ακόμη και στις αρχιεπισκοπικές εκλογές!

Ακόμη πιο ξεκάθαρα η προσαρμογή του έφτασε στο σημείο να διαμορφώσει σχέδιο διατάγματος για την αυτονομία της Κύπρου εντός της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, όπου αναφερόταν(σελ.143): *«…όλα τα ζητήματα τα αφορώντα την τοπική διαχείριση θα βρίσκονται στα χέρια μιας δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης, ενώ τα ζητήματα τα αφορώντα την εξωτερική πολιτική, καθώς επίσης και την άμυνα της χώρας, θα βρίσκονται στα χέρια της Μ.Βρετανίας. Έτσι οι νόμιμες διεκδικήσεις των Κυπρίων για την εξάσκηση ελέγχου στα ζητήματα του τόπου των θα ικανοποιηθούν, ενώ και η Μ. Βρετανία δεν θα εγκαταλείψει ουδένα των πλεονεκτημάτων της για τα οποία κατέχει την Κύπρο δηλ. την ασφάλεια της στην Α. Μεσόγειο καθώς και την Αυτοκρατορική της άμυνα».*

Η περίοδος από το 1937 έως το ξέσπασμά του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είναι περίοδος όπου το εργατικό κίνημα αναπτύσσεται και απλώνεται με τα μέλη του ΚΚΚ να παίζουν κεντρικό ρόλο. Το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αναγκάζει το αποικιοκρατικό καθεστώς, σύμφωνα με τους συγγραφείς, σε ένα άνοιγμα φιλευθεροποίησης με στόχο την στήριξη της πολεμικής προσπάθειας αναζητώντας στρατεύσιμους εθελοντές στις γραμμές του βρετανικού στρατού.

Το ΚΚΚ όμως κινείται με πολιτική εντελώς διαφορετική από την ηγεσία Ζαχαριάδη στο ΚΚΕ στην Ελλάδα που καλεί σε στήριξη της πολεμικής προσπάθειας του Μεταξικού καθεστώτος. Το ΚΚΚ δηλώνει: *«Τα εργατικά και εργαζόμενα στρώματα πρέπει να εμποτιστούν με τις πεποιθήσεις για τον ανήθικο ιμπεριαλιστικό χαρακτήρα του πολέμου[…] Η κυβέρνηση της πείνας αφού δημιούργησε όλες τις συνθήκες για την εξάπλωση της εξαθλίωσης στον τόπο, ζητά ήδη, για τρίτη φορά, νέο κρέας για τα κανόνια, το αίμα των παιδιών μας. Το πιο σημαντικό καθήκον απέναντι στη νέα προσπάθεια είναι η αδιάκοπη και συστηματική προπαγάνδα ενάντια στη στρατολόγηση».*(σελ.152). Αλλά αυτή η θέση θα ανατραπεί υπερ της στρατολόγησης στο Εθελοντικό Κυπριακό Σώμα τουΒρετανικού Στρατού όταν η Γερμανία θα επιτεθεί στην ΕΣΣΔ το 1941.

Τέλος το 1941, μια ομάδα του ΚΚΚ αναλαμβάνει να προωθήσει το αντιιμπεριαλιστικό μέτωπο με επιλογή την συμμετοχή σε αυτό «προοδευτικών αστών», τμήματα που τάσσονταν με την αυτονομία και συνταγματικές ελευθερίες στα πλαίσια της Βρετανικής κυριαρχίας. Η εργατική τάξη έφτασε να οργανώνει Γενικές Απεργίες ενάντια στο πληθωρισμό αλλά το ΚΚΚ αναζητούσε συμμαχίες με τους αστούς μέσω της ίδρυσης του ΑΚΕΛ.

Η ίδρυση του ΑΚΕΛ διευκόλυνε το πέρασμα ακόμη και στη στήριξη του αιτήματος της Ένωσης: *«Ζήτω η αυτοδιάθεση των Λαών! Εμπρός ας εξασφαλίσουμε στην Κύπρο μας το δικαίωμα της ένωσης της με την Ελλάδα»* ανέφερε η προκήρυξη του ΑΚΕΛ για τον εορτασμό της 25ης Μαρτίου 1942. Η συμμετοχή στις δημοτικές εκλογές και η επιτυχία της εκλογής του ΓΓ του ΚΚΚ και του ΑΚΕΛ Π. Σέρβα στο δήμο Λεμεσού και του Αδάμαντος στην Αμμόχωστο ήταν το σήμα για να ολοκληρωθεί με ταχύτητα η προσαρμογή στο νέο μέτωπο με την αυτοδιάλυση του ΚΚΚ στις γραμμές του.

Οι συγγραφείς θεωρούν ότι αυτή η στροφή απάλλαξε την νέα αριστερά της Κύπρου, το ΑΚΕΛ από τα βαρίδια του «αριστερισμού» του ΚΚΚ και κυρίως εκείνα της αντιΕνωσιακής και αντιπολεμικής του πολιτικής. Εκείνα τα στοιχεία της φυσιογνωμίας του δηλαδή που το έφερναν σε σύγκρουση με άλλες δυνάμεις (της Δεξιάς) και της Εκκλησίας. Ως αιτία για αυτή την τη μεγάλη στροφή θεωρούν την αδυναμία να συσπειρώσουν τους καταπιεσμένους Τουρκοκύπριους εργάτες και αγρότες επειδή είχαν διαφορετική γλώσσα και την κουλτούρα της μουσουλμανικής θρησκείας, ασύμβατη για τους συγγραφείς με το κομμουνισμό. Ο Λένιν και οι μπολσεβίκοι είχαν προφανώς διαφορετική προσέγγιση και όχι προκαταλήψεις όταν έχτιζαν το Σοβιέτ των Λαών του Καυκάσου με μουσουλμανικούς πληθυσμούς.

Στις σελίδες του βιβλίου είναι ευδιάκριτη η δυνατότητα μιας άλλης στρατηγικής για την Αριστερά στην σύγκρουση με τον ιμπεριαλισμό και το καπιταλισμό στηριγμένη στα άλματα που μπόρεσε να κάνει τότε η εργατική τάξη στην Κύπρο αλλά η πορεία από το ΚΚΚ στο ΑΚΕΛ, κάτω από την επιρροή της σταλινικής γραφειοκρατίας δεν την άφησε να ξεδιπλωθεί. Οι ρεαλισμοί και οι συμβιβασμοί, η λογική της εθνικής ενότητας και της ταξικής συνεργασίας που χάραξε το ΑΚΕΛ άφησαν την σφραγίδα τους στον αγώνα για την απαλλαγή από την βρετανική κυριαρχία αλλά και φτάνει μέχρι τις μέρες μας.

Πέτρος Κωνσταντίνου

Η πάλη για την τρανς απελευθέρωση

Αφροδίτη Φράγκου

74 σελίδες, 6€

Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

Κυκλοφόρησε από το Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο το βιβλίο: "Η πάλη για την τρανς απελευθέρωση" της Αφροδίτης Φράγκου. Είναι ένα πολύ χρήσιμο και ενδιαφέρον βιβλίο, γιατί η συγγραφέας επιχειρεί να απαντήσει σε όλα τα σημαντικά ερωτήματα που αφορούν τη σκληρή καταπίεση που βιώνουν οι τρανς, αλλά και στο πώς μπορούν να πετύχουν την απελευθέρωση.

Η Αφροδίτη Φράγκου βγάζει από την αφάνεια τις εμπειρίες των τρανς ανθρώπων, τη σκληρή καταπίεση που βιώνουν, η οποία ξεκινάει από τις καθημερινές διακρίσεις και φτάνει στη βία, ακόμα και στις δολοφονίες. Όμως ταυτόχρονα μας δειχνει με παραδείγματα ότι συνεχώς δυναμώνει το κίνημα ενάντια στις σεξιστικές επιθέσεις, για τα δικαιώματα και για την απελευθέρωση των τρανς. Η συγγραφέας εντοπίζει την κοινή ρίζα της καταπίεσης σε βάρος των γυναικών, των ΛΟΑΤΚΙ+ και των τρανς και βγάζει το συμπέρασμα ότι η πάλη ενάντια στην τρανσοφοβία είναι μια πάλη ενάντια στο σύστημα που στηρίζεται στις διακρίσεις και την καταπίεση για να μπορεί να διαιωνίζει την εκμετάλλευση.

Αναλύει πόσο ψεύτικοι είναι οι τρανσφοβικοί ισχυρισμοί που φτάνουν να αρνούνται ακόμα και την ύπαρξη των τρανς ατόμων. Αποδομεί τα ιδεολογήματα που ισχυρίζονται ότι βασίζονται στη βιολογία και την επιστήμη, αλλά στην ουσία υπηρετούν τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης που θέλει να παρουσιάζει τις ιδέες και τα συμφέροντά της σαν "τη φυσική τάξη πραγμάτων". *"Είναι ενδεικτικό ότι με τα προχωρήματα των τελευταίων ετών έχει αναπτυχθεί μια ολόκληρη συζήτηση για το αν ακόμη κι αυτό που ονομάζουμε βιολογικό φύλο βασίζεται σε αντικειμενικά δεδομένα ή αν διαμορφώνεται από τις προϋπάρχουσες αντιλήψεις για τα φύλα. Αντιλήψεις που με τη σειρά τους, έχουν*

διαμορφωθεί από τις κοινωνικές δομές του καπιταλισμού που παίζουν ρόλο στη συντήρηση αυτών των δομών" γράφει χαρακτηριστικά. Και πιο κάτω: *"Η ύπαρξη των ίντερσεξ ανθρώπων (που παλιότερα αποκαλούνται υποτιμητικά "ερμαφρόδιτοι", η ποικιλία των βιολογικών χαρακτηριστικών τους, καθώς και το υπολογίσιμο ποσοστό τους, δείχνει ότι ακόμα και το βιολογικό φύλο είναι περισσότερο φάσμα, παρά δίπολο".*

Όλο το τελευταίο διάστημα έχουν δυναμώσει οι αγώνες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η κινητοποίηση των μαθητών και μαθητριών του Μουσικού Σχολείου στο Ίλιον που υπερασπίστηκαν την τρανς συμμαθήτριά τους απέναντι στον καθηγητή που την αποκάλεσε "ντροπή της κοινωνίας", όταν εμφανίστηκε με γυναικεία ρούχα στην τάξη. Μαθητές, μαθήτριες, φοιτητικό κίνημα και εκπαιδευτικοί αγκάλιασαν τις μάχες του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος που βγήκε δυναμικά στους δρόμους (Δεκάδες χιλιάδες στο Pride, χιλιάδες στους δρόμους στην επέτειο της δολοφονίας του Ζακ κλπ). Οι μάχες αυτές γίνονται σε συνθήκες που η εργατική τάξη και η νεολαία συγκρούονται με τη μισητή κυβέρνηση της ΝΔ. *"Μέσα στα μεγάλα κινήματα των τελευταίων ετών είναι που προκύπτουν συνθήματα όπως "είμαστε όλοι γυναίκες, τρανς, μεταναστες/τριες, ντελιβεράδες, Ιρανές". Όσο πυκνώνουν οι αγώνες ανεξάρτητα αν είναι οικονομικοί, ή πολιτικοί, τόσο αποκτά σάρκα και οστά η διαπίστωση ότι η επίθεση σε ένα κομμάτι της τάξης είναι επίθεση σε όλη την τάξη".*

Στη συνέχεια η Αφροδίτη Φράγκου εξηγεί οτι το βιβλίο του Ένγκελς "Η Καταγωγή της Οικογένειας, της Ατομικής Ιδιοκτησίας και του Κράτους" έθεσε τα θεμέλια να κατανοήσουμε γιατί είναι τόσο σημαντικό για τις ταξικές κοινωνίες να μπουν τα φύλα σε κουτάκια. Αυτό που τότε ονομάστηκε από τον Ενγκελς "ιστορική ήττα του γυναικείου φύλου", ότι δηλαδή με την επικράτηση της ταξικής κοινωνίας οι γυναίκες απέκτησαν χαμηλότερη θέση στην κοινωνία και συγκεκριμένο ρόλο, είναι η αιτία που μέχρι και σήμερα οι από πάνω υπαγορεύουν την αναγκαιότητα για τους ρόλους των φύλων. *"Αντίστοιχα με την καταπίεση των γυναικών, η καταπίεση της σεξουαλικότητας ήταν το αποτέλεσμα της μορφής της εκάστοτε κοινωνίας".* Το σύστημα που χτυπούσε εξαρχής την ελεύθερη έκφραση φύλου, κάποια στιγμή επιστράτευσε και την επιστήμη. Ο Μάης του 68 και το Stonewall το 1969 πέτυχαν να βγει η ομοφυλοφιλία από το Αμερικανικό Ψυχιατρικό Εγχειρίδιο (DSM) το 1973 και να μη θεωρείται πια "ψυχική νόσος". 'Ομως η δεκαετία του 1980 ήταν η δεκαετία του νεοφιλελευθερισμού και της αντεπίθεσης του συστήματος. Η τοποθέτηση της "διαταραχής ταυτότητας φύλου" στο Αμερικανικό Ψυχιατρικό Εγχειρίδιο το 1980 είναι μέρος αυτής της διεθνούς αντεπίθεσης.

Όπως γράφει η Αφροδίτη Φράγκου: *"Καμία κατάκτηση δεν είναι μόνιμη στον καπιταλισμό κι αυτό το δείχνει η ολομέτωπη επίθεση στα δικαιώματα, στο πλαίσιο της μακρόσυρτης κρίσης που ξεδιπλώνεται την τελευταία 15ετία. Ακόμα κι αν τα τελευταία χρόνια ο καπιταλισμός έχει δείξει να ελίσσεται ανάμεσα σε νέες μορφές οικογένειας, η πραγματικότητα είναι ότι δεν έχει επιτρέψει στην οικογένεια να αποκλίνει από τον πραγματικό της ρόλο... Το καπιταλιστικό σύστημα πάντα ρίχνει πάνω στην εργατική τάξη το κόστος της αναπαραγωγής...Η ιδεολογική αντεπίθεση έχει επίσης σκοπό μπροστά σε μια κρίση οι φτωχοί να ρίχνουν το φταίξιμο ο ένας/μία στον άλλον/άλλη".*

Η Αριστερά χρειάζεται να στηρίξει

άνευ όρων τα αιτήματα για την τρανς απελευθέρωση, να φροντίσει ότι αυτή η συζήτηση θα ανοίξει πλατιά και κατανοητά σε όλους τους συλλογικούς χώρους. Στηριζόμαστε στη δύναμη της εργατικής τάξης και διαμορφώνουμε τα αιτήματα που θα οδηγήσουν στο τσάκισμα της καταπίεσης. Παλεύοντας για δημόσια και δωρεάν Υγεία με δημόσια ιατρεία φύλου με δωρεάν επεμβάσεις επιβεβαίωσης φύλου. Για δημόσια δωρεάν παιδεία που θα προστατεύει τα τρανς παιδιά και θα απλώσει την αποδοχή στα σχολεία. Για Πανεπιστήμια μακριά από τα νύχια των ιδιωτών και για μια επιστήμη στην υπηρεσία των αναγκών. Ενάντια στη διάλυση του κοινωνικού κράτους, για προσλήψεις στις υπηρεσίες που προσφέρουν δίχτυ προστασίας στα πιο ευάλωτα κομμάτια της εργατικής τάξης. Γι΄ αυτό έχει σημασία ο προσανατολισμός στο εργατικό κίνημα και στα συνδικάτα. Ταυτόχρονα ομως χρειάζεται να πείσουμε ότι η απελευθέρωση είναι δυνατή, εφόσον η καταπίεση δεν είναι αποτέλεσμα της "φύσης". Και να απαντήσουμε στο πώς μπορεί να έρθει η απελευθέρωση.

Σε αυτο το τελευταίο ερώτημα η απάντηση ήρθε όντως από τη Ρώσικη Επανάσταση , όπως υποστηρίζει η συγγραφέας. *"Όταν τον Οκτώβρη του 1917 νίκησε η επανάσταση, το πρώτο εργατικό κράτος στην ιστορία έβαλε σαν έναν από τους πρωταρχικούς του στόχους το τσάκισμα της γυναικείας καταπίεσης"... "Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αναδείχθηκε η ανάγκη κάποιων ανθρώπων να εκφράζουν το φύλο τους όπως θέλουν ή και να ζουν με το φύλο που θέλουν συνολικότερα". "Με αυτό το εμβληματικό παράδειγμα εφόδου στον ουρανό, μπορούμε να φανταστούμε ότι στο σήμερα η αφετηρία για το τι μπορούσε να χτίσει μια επαναστατημένη εργατική τάξη είναι πολύ καλύτερη. Η εργατική τάξη αριθμεί πια δισεκατομμύρια ανθρώπους, βρίσκεται σε κάθε γωνιά της υφηλίου και διαθέτει μια εμπειρία μισού αιώνα με αγώνες και διεκδικήσεις του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος"*, τονίζει η Αφροδίτη Φράγκου. Είναι ένα βιβλίο που αξίζει να διαβάσουμε όλες και όλοι.

Λίλιαν Μπουρίτη

Φεμινισμός για το 99%: Μανιφέστο

Cincia Arruzza, Tithi Bhattacharya, Nancy Fraser

104 σελίδες, 11€

Εκτός Γραμμής

Το 2019 οι Cinzia Arruzza, Tithi Bhattacharya και Nancy Fraser, θεωρητικοί και ακτιβίστριες του φεμινιστικού και ριζοσπαστικού κινήματος, εκδίδουν το «Φεμινισμός για το 99%: Μανιφέστο». Πηγή έμπνευσής τους το ότι *«Ένα νέο φεμινιστικό κύμα επανεφευρίσκει την απεργία»*, όπως τιτλοφορείται η πρώτη από τις 11 θέσεις του.

Το ότι μεταφράστηκε σε περισσότερες από είκοσι γλώσσες και συνεχίζει, όπως δείχνει η πρόσφατη ελληνική του μετάφραση, επιβεβαιώνει τη σημαντική πολιτικά διαπίστωσή τους ότι μια συστημική κρίση του καπιταλισμού, η τωρινή, δεν είναι «μόνο» μια περίοδος που οι άνθρωποι υποφέρουν. Είναι επίσης μια περίοδος που πολλοί άνθρωποι αναζητούν νέες ιδέες και συμμαχίες για ν' αλλάξουν αυτή την κατάσταση. Στόχος τους, λοιπόν, να δείξουν ότι ο φεμινισμός οφείλει και μπορεί να διατυπώσει μια συνολική αντικαπιταλιστική πρόταση ως τη μοναδική εναλλακτική για το 99% των ανθρώπων.

Ένα μεγάλο τμήμα των γυναικών, λένε οι συγγραφείς, γυρνά την πλάτη του στο «νεοφιλελεύθερο φεμινισμό», που ηγεμόνευε ιδεολογικά τις τελευταίες δεκαετίες. Στο φεμινισμό που ενσαρκώνουν γυναίκες σαν τη Χίλαρι Κλίντον, στο φεμινισμό που στην πραγματικότητα επιδιώκει την ισότητα των φύλων μόνο για τις γυναίκες της άρχουσας τάξης. Που επιτρέπει στις γυναίκες των διευθυντικών θέσεων να γίνουν «επιτυχημένες» μόνο επειδή μπορούν να στηριχθούν στις κακοπληρωμένες, ως επί το πλείστον μετανάστριες, γυναίκες της εργατικής τάξης, στις οποίες αναθέτουν τη φροντίδα και τις δουλειές του σπιτιού τους. Που είναι υποστηρικτής και επί της ουσίας υποκινητής ισλαμοφοβικών, ρατσιστικών, πολεμικών πολιτικών δήθεν «στο όνομα των δικαιωμάτων των γυναικών». Στο φεμινισμό που ταυτίζεται με το νεοφιλελευθερισμό και τις αντεργατικές πολιτικές του. Που παραμένει σταθερά εντός των ορίων του καπιταλιστικού συστήματος, καθώς όχι μόνο δεν παλεύει αλλά εναντιώνεται στα δικαιώματα και την καλυτέρευση της ζωής της πλειοψηφίας των γυναικών.

Απέναντι σ' αυτόν αντιτάσσουν ένα φεμινισμό αντισυστημικό: αντιιμπεριαλιστικό και αντιπολεμικό, οικοσοσιαλιστικό και αντιρατσιστικό, αντικαπιταλιστικό και διεθνιστικό. Ένα φεμινισμό που, ενώ δεν υποτιμά την πάλη για την τυπική ισότητα και τη χειραφέτηση, δείχνει ότι δεν μπορούμε να περιοριστούμε στην πάλη για την κατοχύρωση νομικών δικαιωμάτων, αφήνοντας ακέραιες τις δομικές συνθήκες. Η νομική χειραφέτηση πρέπει να συμβαδίζει με την παροχή δημόσιων υπηρεσιών και κοινωνικής στέγασης. Οι νόμοι που ποινικοποιούν την ενδοοικογενειακή βία ή τις σεξουαλικές επιθέσεις στο χώρο εργασίας δεν θα βοηθήσουν τις γυναίκες, αν δεν υπάρχουν τρόποι και δομές για να επιβιώσουν. Τα αναπαραγωγικά δικαιώματα δεν μπορούν να διαχωριστούν από το αίτημα για δωρεάν, καθολική, μη κερδοσκοπική υγειονομική περίθαλψη. Ίση αμοιβή δεν σημαίνει εξίσωση στα χαμηλότερα επίπεδα, αλλά πρέπει να συνδέεται με έναν ικανοποιητικό μισθό διαβίωσης, ουσιαστικά εργασιακά δικαιώματα, νέους τρόπους οργάνωσης της εργασίας στο σπίτι και τη φροντίδα.

Η σεξουαλική βία, είτε μέσα στην οικογένεια είτε στη δουλειά, είναι μέρος

της καπιταλιστικής κανονικότητας, αλλά επιδεινώνεται όταν οι κυβερνήσεις περικόπτουν τη δημόσια χρηματοδότηση και αναθέτουν τις δημόσιες υπηρεσίες σε ιδιώτες. Το ίδιο το κίνημα #MeToo είναι κατά βάση ένας εργατικός αγώνας, ένας αγώνας για έναν ασφαλή χώρο εργασίας, όπου δεν θα κινδυνεύεις από κακοποίηση από τα αφεντικά. Από τις καμαριέρες ενάντια στον Strauss-Kahn ως τις «λαμπερές» εργαζόμενες στο χώρο του θεάματος. Ο Χάρβεϊ Γουάινστιν δεν ήταν μονάχα ένα σεξιστικό αρπακτικό· ήταν ένα ισχυρό αφεντικό, ικανό να εκβιάζει και να υπαγορεύει ποιος θα εργαζόταν ή όχι στο Χόλυγουντ. Ο Φεμινισμός για το 99% είναι μέρος του τρανσφεμινισμού, υπερασπίζεται τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+, τα δικαιώματα και τις ανάγκες των σεξεργατριών. Αγωνίζεται για την απελευθέρωση της σεξουαλικότητας από την τεκνοποίηση και τις κανονιστικές οικογενειακές μορφές, δείχνοντας ταυτόχρονα ότι η απελευθέρωση της σεξουαλικότητας απαιτεί την οικοδόμηση μιας μη καπιταλιστικής μορφής κοινωνίας, που να μπορεί να εξασφαλίσει την υλική βάση της.

Τα παραπάνω αποτελούν ένα εξαιρετικό προχώρημα στη συζήτηση μέσα στο φεμινιστικό – και όχι μόνο – κίνημα. Στο ερώτημα, όμως, πώς μπορούν να επιτευχθούν όλα αυτά και μάλιστα με τρόπο που θα καθορίζει και την προοπτική για την «οικοδόμηση μιας μη καπιταλιστικής μορφής κοινωνίας», το φεμινιστικό μανιφέστο έχει σημαντικές αδυναμίες στην ανάλυσή του.

Στο υστερόγραφό τους οι συγγραφείς αναγνωρίζουν την αξία της ανάλυσης του Μαρξ *«κυρίως γιατί ορίζει ορθώς τον καπιταλισμό ως την απόλυτη βάση της καταπίεσης στη σύγχρονη κοινωνία»*. Προσθέτουν, όμως, πως ο ισχυρισμός ότι ο καπιταλισμός βασίζεται μόνο στην εξαγωγή υπεραξίας είναι ελλιπής. Στο έργο του Μαρξ, λένε, υπάρχει σιωπή για το πώς παράγεται η ίδια η εργατική δύναμη.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι προβληματικά.

Καταρχάς - κι αυτό δεν λέγεται προς υπεράσπισή τους, αλλά επί της ουσίας - ο Μαρξ και ο Ένγκελς δεν αποσιωπούν το ότι ο καπιταλισμός επωφελείται από την απλήρωτη εργασία των γυναικών στο σπίτι. Ακριβώς το αντίθετο. *«Η αναπαραγωγή της εργατικής τάξης είναι απαραίτητη για την αναπαραγωγή του κεφαλαίου»* γράφει ο Μαρξ στον πρώτο τόμο του Κεφάλαιου και σε πληθώρα κειμένων τους με τον Ένγκελς, με βασικό στη συζήτηση το έργο του τελευταίου «Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους», μας παρέχουν πολύ περισσότερα αναλυτικά εργαλεία: όχι μόνο για την εξήγηση της καταπίεσης των γυναικών στις ταξικές κοινωνίες και την κατασκευή και το ρόλο της πυρηνικής οικογένειας, αλλά και για την κατασκευή και το ρόλο της ιδεολογίας του σεξισμού και των θεσμών και των νομοθεσιών του Κράτους για να εξασφαλιστεί η ιδιωτικοποιημένη αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης στον καπιταλισμό. Εργαλεία με τα οποία μπορούμε να απαντάμε και σε νέες μορφές ερωτημάτων, όπως για το λόγο και τον τρόπο που δομείται το δυαδικό σύστημα φύλου και το πώς αναδύεται η καταπίεση των ΛΟΑΤΚΙ+.

Ένα μανιφέστο οφείλει, προφανώς, να είναι ένα σύντομο κείμενο. Το τι θα επιλεγεί όμως να αναλυθεί και τι όχι καθορίζει, ρητά ή υπόρρητα, τις πρακτικές που προτείνει. Τα παραπάνω αγνοούνται ή υποτιμούνται στην ανάλυση του φεμινιστικού μανιφέστου. Το να τονιστεί, όμως, ότι ο σεξισμός - όπως, άλλωστε και ο ρατσισμός - κατασκευάζονται για να υπηρετήσουν τον καπιταλισμό και όχι «τους λευκούς στρέιτ άντρες» της εργατικής τάξης, καθορίζει το αν το φεμινιστικό κίνημα έχει εμπιστοσύνη ότι μπορεί να ξεσηκώσει όλη την τάξη για να διεκδικήσει να σπάσουν οι εργασιακές διακρίσεις, οι κακοποιητικές συμπεριφορές, οι νομοθεσίες της καταπίεσης. Κι ότι μόνον έτσι μπορεί να φτάσει ως τη διεκδίκηση της κοινωνικοποιημένης αναπαραγωγής, της δημόσιας, δωρεάν και αποτελεσματικής - που σημαίνει κάτω από τον έλεγχο των ίδιων των εργαζόμενων. Αλλιώς, καταλήγει στο να θεωρεί ότι *«Ο απεργιακός ακτιβισμός των γυναικών, αρνούμενος να περιορίσει αυτή την κατηγορία στη μισθωτή εργασία, διακόπτει επίσης την οικιακή εργασία, το σεξ και τα χαμόγελα»*. Δεν ξέρουμε τι επιπτώσεις, ιδεολογικές ή άλλες, θα έχει αυτό στους συντρόφους τους, είναι βέβαιο πάντως ότι ο καπιταλισμός ουδόλως θα πτοηθεί από τέτοιους ακτιβισμούς.

Η εργατική τάξη, λένε οι συγγραφείς, δεν πρέπει να ορίζεται μόνο με βάση την εκμετάλλευση της εργασίας της στη σφαίρα της παραγωγής, εκεί όπου οι καπιταλιστές αποσπούν υπεραξία αλλά και από την άμισθη, ως επί το πλείστον γυναικεία, εργασία της στη σφαίρα της αναπαραγωγής. Πέρα από το λάθος στην ανάλυση, να το δούμε επί του πρακτέου: εξισώνοντας τις δύο «σφαίρες εργασίας» μπορεί να εκτείνουν το μέγεθος της εργατικής τάξης αλλά της στερούν τη δύναμή της απέναντι στον ταξικό της αντίπαλο. Είναι, το λιγότερο, πισωγύρισμα το να προτείνεται στις γυναίκες, που μάλιστα αποτελούν το μισό καταγεγραμμένο εργατικό δυναμικό παγκόσμια, να απεργούν στις 8 Μάρτη από τα «οικογενειακά τους καθήκοντα» ώστε να γίνει «ορατή» η σημασία της «άμισθης εργασίας» τους, όταν βρισκόμαστε στο σημείο που απεργεί όλη η τάξη (από την έμμισθη εργασία της) απαιτώντας εργασιακή ισότητα, καλύτερους μισθούς, δημόσια σχολειά, νοσοκομεία, γηροκομεία, ασφαλείς μεταφορές. Είναι η καλύτερη απάντηση, επίσης, για το αν μπορούμε να σπρώξουμε τις «συνδικαλιστικές γραφειοκρατίες» που, σύμφωνα με τις συγγραφείς, έχουν την τακτική να περιορίζουν αποκλειστικά τις εργατικές διεκδικήσεις σε οικονομικά αιτήματα ή μπορούμε να κάνουμε τα συνδικάτα μας να απεργούν για να κατακτήσουμε όλα τα δικαιώματα των γυναικών.

Ο μαρξισμός δεν υποτιμά τις κινητοποιήσεις έξω από τους χώρους δουλειάς, κάθε άλλο μάλιστα. Ούτε τις θεωρεί εκ προοιμίου μη ταξικές ή πολιτικά αδύναμες. Προτάσσει όμως την πρωτοκαθεδρία της ταξικής πάλης μέσα στους χώρους δουλειάς, γιατί εκεί η εργατική τάξη έχει υπερδιπλάσια διεκδικητική δύναμη. Και γιατί, εξίσου σημαντικό, είναι μια διαδικασία μέσα από την οποία αλλάζουν οι ιδέες της μαζικά, ακριβώς επειδή συνειδητοποιεί τη δύναμή της ως ενιαία τάξη - πέρα από φύλα, φυλές, εθνικότητες, σεξουαλικές επιλογές και ικανότητες - απέναντι στους καπιταλιστές.

Σταυρούλα Πανίδου